

אסמלקלתיא

הגות ◊ מרשה ◊ הלכה ◊ ועוד
מרשת ויגש תשע"ח

כל המדורים – למי סדר הא"ב

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות
/ ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר:
המזמור הזה משובח מכל
המזמורים (מד' שוח"ט)
מדרש פליאה: "אשר פריו יתן
בעתו – זה ישמעאל, ועלהו לא
יבול – זה יצחק"

חז"ל דורשים את מזמור א' בשבחו של אברהם אבינו ע"ה (בראשית רבה סא, א, מדרש שוחר טוב, ועוד). ולפי אחת הנוסחאות נדרש כך: "אשר פריו יתן בעתו – זה ישמעאל, ועלהו לא יבול – זה יצחק, וכל אשר יעשה יצליח – אלו בני קטורה". וראה רמז נאה ב"ספר גימטריאות" שחיבר רבי יהודה החסיד מבעלי התוספות (פרשת אמור, אות י'): "בעתו ועלהו לא יבול" בגימטריא (674) "זהו יצחק בן אברהם אבינו לא יבול". מעניין שרבי יהודה החסיד אינו מזכיר שם כלל את דרשת חז"ל הנ"ל, וכתב זאת כעין דרשה עצמאית חדרשה.

ותמדהו המפרשים, איך מדמה את **ישמעאל לפרי ואת יצחק לעלים, והלא העלים הם בניו לדבר הטפל?**

ומטעם זה הסכימו הרבה מפרשים עם הגורסים להפך: "אשר פריו יתן בעתו – זה יצחק, ועלהו לא יבול – זה ישמעאל". ואולם ישנם כמה ישובים לגירסת שפריו זה ישמעאל ועלהו זה יצחק.

וביפה תואר על מדרש רבה מביא שני תירוצים:

מהלך א: "עלהו" שכאן הכוונה לעלה כזה שחשוב יותר מהפרי, שאפשר להתיר בו פה עקרונות, כמו שכתוב "ועלהו לתרופה" (יחזקאל מז, יא).

מהלך ב: הכוונה שכשישמעאל נולד היה אברהם עדיין חוק, וכשנולד יצחק היה כבר חלש ותשוש, ועומד ליפול, כמו שעלה דרכו ליפול.

ואולם לא ישרו תירוצים אלו בעיני היפה תואר, ועל כן מציע שני מהלכים חדשים, משל עצמו:

מהלך ג: הכוונה כלפי אברהם, שהיה סבור בתחילה שישמעאל הוא העיקר,

כלשונו "לו ישמעאל יחיה לפניך" (בראשית יז, יח).

מהלך ד: יצחק יש תועלת גם מחלקיו הנמשלים ל"עלה" שהוא טפל – שיחת חולין שלו וכדומה, ולעומת זאת ישמעאל רק מ"פריו" – החלקים העיקריים של מעשיו – ישנו סיכוי שתהיה תועלת [והלוואי שתהיה תועלת מעיקר פריו].

את דבריו מייסד היפה תואר על דברי הגמרא (סוכה כא, ב; ע"ז יט, ב) שדרשה מפסוק 'ועלהו לא יבול' ששיחתם של תלמידי חכמים צריכה תלמוד.

וישנם תירוצים נוספים:

מהלך ה: המהר"ל מפראג מבאר: אצל בני ישראל, זרעו של יצחק, יש קיום גם ל"עלים" – האנשים הפשוטים, על ידי שהם מחזיקים את ידי לומדי התורה.

ויש להשוות דברי המהר"ל עם הנוכח במסכת חולין (צב, א), שתלמידי החכמים קרויים 'אשכולות' ומפרנסיהם קרויים 'עלים', וכדברי רש"י שהעלה תפקידו לשמור ולהגן על הפרי.

וראה גם בתנא דבי אליהו (זוטא כה) ש"ועלהו לא יבול" הוא ברכה שנתברך אברהם שלא יפסקו מורעו אנשים העוסקים במלאכתם באמונה שיפרנסו את תלמידי החכמים, עיין שם. ובדומה נזכר בספרים נוספים בנוגע למזמור.

מהלך ו: מהרי"ץ דושינסקיא, גאב"ד ירושלים, בספרו 'תהלות מהרי"ץ', מבאר: כאשר חזר ישמעאל בתשובה ידע לקיים רק את עיקרי המצוות, המשולים לפרי, שרק את זה היה יכול לזכור מאברהם אבינו כיצד מקיימים, ורק יצחק שכל הימים עקב אחרי כל תנועה של אביו כדי ללמוד ממעשיו, הוא ידע גם כיצד לקיים כל דבר קל כעלה ממעשי אביו...

[ישנם עוד מהלכים, ובע"ה ינתן פריים בעתם].

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין,
מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל
אבות'

"מכירת יוסף שורש כל
החורבנות"

ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך ובנימן
בכה על צואריו (מה, יד)
[א שואלים חז"ל (מגילה טז, ב) כמה

צוארים היה לו לבנימין (מדוע כתוב 'צוארי' לשון רבים)?! אלא שיוסף בכה על ב' המקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וליחרב, ובנימן בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב.

ועלינו להבין, מה ראו לנכון יוסף ובנימין כעת בעת פגישתם לבכות על דבר עתידי, שעדיין לא נבנה ולא נחרב?

[ב] ונקדים, שהנה ידועים דברי חז"ל (יומא ט, ב) שאומרים, שבית שני נחרב על עון "שנאת חנם". ואיתא בזהר (זוה"ח בראשית נ, א) "ואתקיים בית שני ת"כ שנין על חילא דאורייתא דהו מתעסקין בה, וכד אשתלימו גרם חובה דשנאת חנם ואיתער ההיא שנאת חנם קדמיתא, הה"ד "וישנאו אותו" לההוא צדיק" – ומבואר שטעם החורבן היה מכח מה שנתעורר השנאת חנם של מעשה מכירת יוסף.

ועפ"ז ביאר מוח"ז הגרש"צ הכהן שפירא זצ"ל (המאור שבתורה עמ' שטז) שגם מה שבכו יוסף ובנימין בפגישתם על חורבן שני הבתים וכן על חורבן משכן שילה, זה בגלל משום ששורש חורבנם הוא מכח מכירת יוסף.

וזה מה שמבואר בזהר (בראשית רב, ב) עה"פ (מג, כט) "וישא עיניו וירא את בנימין אחיו בן אמו": רבי יוסי אמר, והא כתיב בקדמיתא (שם, טז) "וירא יוסף איתם את בנימין", והשתא כתיב "וישא עיניו וירא את בנימן אחיו", מאי ראיא הכא? אלא חמא ברוחא דקודשא לבנימין כו' ובחולקיה דבנימין ויהודה תשרי שכינתא כו' דבחולקהון הוה מקדשא. מה כתיב בתריה? "וימהר יוסף כו' ויבקש לבכות ויבא החדרה ויבך שמה" – והיינו משום שראה חורבנו של ביהמ"ק.

והענין הוא, שסיבת כל השנאת חנם שיש בכל דור, שורשו מכח מעשה מכירת יוסף. כי אילו השבטים היו כובשים את מדת השנאה והקנאה, היתה הדרך סלולה גם לצאצאיהם לכל הדורות, כי מה שנכבש על ידי האבות קל ונוח לצאצאיהם להתגבר עליהם. וכמש"כ הרשב"א (שו"ת החדשות מכת"י סי' שסח) "כי ראש המשפחה שורש לתולדות, וכשהשורש נפסד לא ימלט הפרי להיותו יונק מאותו הפסד, על כן הבאים ממנו מתדמים לו לעתים לאחר כמה דורות בצורתם

הגשמית גם בטבעם והנהגתם שטבעם שמור בגזע.

וזהו שדקדק הזוהר בלשונו וכתב, ש"השנאת חנם מעורר את השנאת חנם הקדמיתא". ומשמעות הדברים, שבכל מעשה של שנאת חנם שיש בכל דור ודור, מתעורר ממנו השנאת חנם ההוא, מאחר והוא השורש לזה.

"כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון"

ג] ודבר נפלא כותב ה"משך חכמה" (פרשת אח"מ) לבאר את נוסח התפילה ביום הכפורים, שאומרים "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון בכל דור". והנה בכל נוסח התפילות, לא מצינו נזכר הלשון "שבטי ישורון".

ומבאר, שהנה נאמר (שמות לב, לד) על חטא העגל "וביום פקדי ופקדתי", ואומרים "חז"ל (סנהדרין קב, א) שאין לך כל דור שאינו נוטל אונקיא אחת מחטא העגל. ועפ"ז מבאר, שכשישראל חוטאים בדברים ש"בין אדם למקום", אז פוקד עליהם חטא העגל. ואם חוטאים בדברים ש"בין אדם לחבירו", אז פוקד עליהם חטא מכירת יוסף.

וזהו שאומרים "כי אתה סלחן לישראל" – היינו על כל החטאים שבין אדם למקום, שהרושם הוא משורש העגל שנאמר (שמות לב, ד) "אלה אלהיך ישראל", ושם נאמר הלשון של "סלחתי כדבריך" (במדבר יד, ד).^א "ומחלן לשבטי ישורון" – זה על חטאים שבין אדם לחבירו ששורש שלהם הוא מחטא מכירת יוסף שחטאו שבטי ישורון נויש להוסיף מה שאמרו במדרש (אסתר ז, כה) שיוסף "מחל" לאחיו, וא"ש שזה כנגד "מחלן לשבטי ישורון".

*
א

"ולא היה יכול יוסף להתאפק"

ד] והנה כבר כתבו המפרשים^א, שכל מה שעשה יוסף לאחיו במצרים, היה רק מצד תוקף האהבה כדי לנקותם מתוקף חטא המכירה וצער אביהם, ולא משנאה כלל.

ונאמר "ולא היה יכול יוסף להתאפק כו" – וכותב השפ"א (ויגש תרמ"א) שכנראה היה מהצורך עוד לעכב עצמו, ואם היה ביכולתם לתקן עד הסוף, לא היה הגלות והחורבן, כאשר חכמים הגידו כי הכל נמשך מהשורש. כי עבודת האבות הכנה לבנים, רק שלא היה בכוחם לסבול כל כך צער כאשר מעיד הכתוב "ולא יכול יוסף כו".

נמצא, שגם אחרי שנפגשו השבטים עם יוסף ומחל להם, מ"מ לא הצליחו להגיע לחיבור גמור ביניהם, וכמו שאנו רואים שאחרי מות יעקב חששו השבטים "אולי ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו".

ומאחר ולא זכו לתיקון גמור, הרגיש יוסף שהגם שמחל להם, אך עדיין שורש

מעשה המכירה (השנאה) לא נמחק ועתיד בעקבותיו לגרום לחורבן הבית. ולכן מובן היטב, שבפגישתו עם בנימין בכו על זה, מאחר שזהו השורש לכל החורבנות והגלויות.

"עלילות דם"

הן ונסיים בדבר מעניין שכותב הג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל (קוב"א ו, ח) לבאר מה שמצינו בכל הדורות גזירות "עלילות דם", שהם שקר לגמרי שאין בו אמת ומתקיים אלפי שנה בכל העולם עד היום הזה, וזהו מפלאי ההשגחה שדבר שאין בו אמת כלל שמתקיים. וכתב שנראה שזה מכוון נגד העון של "ויטבלו את הכתונת בדם".

* **מאמרים נוספים תמצא בספרי החדש "אהל אבות" – בנין האומה הישראלית (מאמרים בחומש בראשית), הרואה אור בימים אלו.** לתגובות: 322906@okmail.co.il

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל נ'זר אברהם ומ"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

בהיתר לשנות מפני השלום

וְאָחִיו מֵת וַיִּוְתֵר הוּא לְבָדוֹ לְאָמוֹ וְאָבִיו אָהָבוֹ (מד, כ)
פירש"י מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו.

איתא ביבמות (סה:): א"ר אילעא משום רבי אלעזר ב"ר שמעון מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר (בראשית נ') אביך ציוה לפני מותו וגו'. רבי נתן אומר מצוה, שנאמר (שמואל א' ט"ז ב') ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו'. דבי רבי ישמעאל תנא גדול השלום שאף הקב"ה שינה בו, דמעיקרא כתיב (בראשית י"ח י"ב) ואדוני זקן, ולבסוף כתיב ואני זקנתי.

וראיתי מקשים, מה הוצרכה הגמ' להביא ראיה מהפסוק להלן בסוף פרשת ויחי, הלא אפשר ללמוד זאת כבר מהפסוק הנ"ל בפרשתינו, שהוא מוקדם יותר. ובאמת בספר 'משך חכמה' כאן ביאר דלא כרש"י, אלא שיהודה היה סבור שזהו האמת שיוסף כבר מת, והיה ברי לו כן, שהרי היה מקושר לאביו, ואילו היה בחיים בודאי היה מודיעו. אולם עדיין קשה לפי רש"י שפירש שהוציא שקר מפני היראה, מדוע לא למדים מכאן. ואכן בספר 'תורה שלמה' שם הביא מדרש שכתב 'מכאן שמותר לשנות מפני השלום'.

אך נראה שאין כאן קושיה, ואדרבה, דברי ה'תורה שלמה' תמוהים לכאורה, שהרי ביבמות הגמ' באה ללמד שמותר לשנות אפילו מפני השלום גרידא, אבל כאן הרי שינה 'מפני היראה', היינו שהיה חשש של פיק"נ, [או ענין של שמד רוחני שחמור יותר], ובוה פשיטא שמותר לשנות, ואין מכאן כל ראיה שמותר לשנות רק מפני השלום בעלמא. עוד י"ל מדוע

מכאן אין ראיה, שהרי כתוב עם עקש תתפתל (שמואל ב' כב, כז; תהילים יח כז), וע"ע במגילה (יג:): שיעקב אמר על לבן 'אחיו עמו ברמאות'. וממילא מאחר ופרעה בא עליהם בעלילה היה בודאי מותר לשקר.

מדוע לא הוזכר בהדי תלת מילי

והנה בב"מ (כג:) בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במלייהו. והקשו התוס' מדוע לא מנה גם את המימרא הנ"ל ביבמות שמותר לשנות מפני השלום, ותירצו, דהני נמי משום דרכי שלום הן וכו'. וצריך להבין מהו ה'דרכי שלום' שיש ב'מסכת', אם זהו רק משום ענוה בעלמא. ואולי י"ל ע"ד שביאר המהרש"א בב"ק (ל). גבי מאן דבעי למהוי חסידא וכו', דיש 'בין אדם למקום' ו'בין אדם לחבירו' ו'בין אדם לעצמו', וא"כ י"ל דזהו נמי דרכי שלום 'עם עצמו' שלא יבטל גדר הענוה שלו.

והרי"ף בפסקיו שם תירץ על קושיית התוס', שמנו רק מה שרשות, ואילו מפני השלום זה אף מצוה. ובמג"א (סי' קנ"ו) הביא מהספר חסידים (אות תכ"ו) דמה שמותר לשנות מפני השלום היינו בדבר שכבר עבר ולא בלהבא. ולכאורה צ"ב, א', מה הנפ"מ בזה בין להבא או לשעבר לענין ההיתר לשנות מפני השלום. ב', אף התלת מילי הם ג"כ לשעבר.

ובתוספות השלם עה"ת בפ' וירא (פי"ח פסוק י"ג אות ה') תירץ, שההיתר לשנות מפני השלום זה לכולם, ואילו הני תלת זה רק לצורבא מרבנן. וגם זה לכאורה צ"ב, כי גם הני תלת זה לא דין דוקא בת"ח, אלא שאלו רגילין לשנות בהן משום ענוה או צניעות, אבל משמע שגם לכולם מותר לשנות בזה. וכן נראה מסתימת הרמב"ם והמג"א והמ"ב בסי' קנ"ו, שלא כתבו שרק לת"ח מותר, וע"ע במחצית השקל שם. וכ"ה בספר עמק ברכה (עמ' ס"ד), שבכל צרכי מצוה מותר לשקר, אלא שרבנן מחמירים על עצמם ואינם רגילים לשנות אלא רק בהני תלת. [וכן מוכח מדברי הראשונים הנ"ל שלא חילקו בהיתר לשנות בהני תלת בין צורבא מרבנן לשאר כל אדם]. וע"ע. וראה להלן.

האם מותר אפילו שינוי גמור

והנה מפשטות דברי הגמ' ביבמות (סה:): הנ"ל דמותר לו לאדם לשנות בדבר מפני השלום, היה נראה שמפני השלום מותר לשנות אפילו שינוי גמור. אולם יעויין בתו"י ביבמות שם שהביא י"מ גבי קרא דאדוני זקן דאי"ז שינוי גמור. וכן ביאר גבי קרא דשמואל.

ובפירושו 'רבינו בחיי' בפרשת וישלח, עה"פ יעבר נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לאיטי וגו' (בראשית ל"ג י"ד), כתב, דמה שהתירו חכמים לשנות, כגון מפני דרכי שלום ובתלת מילי (ב"מ כג:), מ"מ אסור לומר שקר ממש, אלא לישנא דמשמע לתרי אנפי, שהשני יטעה בזה.

פרק מה) שאמרו "כהוגן וכשורה עשה שציערם להיות כפרה להם על שציערוהו".

התוספות (שם) מש"כ בזה.

^א הג"ר צדוק הכהן (פרי צדיק קדושת שבת מאמר ו) והחפץ חיים (שמייה"ל ח"ה לפ' וישב ד"ה ויזכור). ומקורו במדרש (שכל טוב בראשית

^א כדאי לציין, שהפסוק הזה מוזכר בתורה בחטא המרגלים. אמנם ראה ברש"י (שמות לג, יא) דמבואר דקאי גם על חטא העגל, וע"ע ברבינו בחיי (במדבר יד, כ) ובדעת זקנים לבעלי

ומקורו במד"ר (בראשית פ"ח סי' י"ד).
[וכ"כ בספר חסידים סי' תתרס"א, וע"ע
שם בסי' תרמ"ב]. וזהו כדברי התו"י
ביבמות הנ"ל.

ועפ"ז יתכן ליישב וליתן טעם בדעת
התוספות עה"ת הנ"ל שחילקו וכתבו
דההיתר לשנות בהני תלת מילי הוא דוקא
לצורבא מדרבנן, דיתכן לפרש דס"ל
דבשינוי מפני השלום באמת לא הותר
שקר גמור אלא כדברי התו"י ביבמות
הנ"ל, [או כהנ"ל דשרי דוקא מילתא
דמשתמע לתרי אנפין], משא"כ בהני תלת
מילי שמבואר בפירש"י בב"מ שם שמותר
לשנות אפילו שינוי גמור, ע"כ כתבו דלומר
שינוי גמור לא הותר בהני תלת אלא
לצורבא מדרבנן, אבל לשאר בנ"א לא
הותר אלא שינוי מועט או לישנא
דמשתמע לתרי אנפין, ככל שינוי מפני
השלום.

לתגובות: zvi6@neto.bezeqint.net

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין

גודל חובת השעבוד המוחלט לד'

וּפְרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צְנָאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל
צְנָאָרָיו עוֹד (מו, כט)

שעות מיוחדות, חוויות נדירות, שעת
מבחן הם. הרוצים לעמוד על הילוך
רגשותיהם או רגשות זולתם, נוטלים הם
כאבן בוחן את התנהגותו ותגובתו של
אדם בשעות אלה, בהם דעתו של האדם
אינה פנויה ומיושבת להסוות את אופיו
כבכל העת, ומשום כך זו העת בה
התנהגותו של האדם היא הטבעית ביותר,
ומשקפת היא כמראה את פנימיותו. דבר
נוסף העומד בכור המבחן בשעות שכאלו,
הוא מחשבתו ורגשותיו הספונטניים של
האדם. מרתק ביותר לאדם לבחון את
עצמו או את זולתו, מהי המחשבה
הראשונה שחלפה במוחו כאשר התבשר
בבשורה שאינה שגרתית כלל. הסיבה לכך
היא, ככל הנראה, משום שבשטף השגרה
אנו מוסכים כל העת מגירויים חיצוניים
רבים, ואף משלל טרדות פנימיות בתוכנו,
אשר אינם מאפשרים למחשבתנו לשייט
בטבעיות זורמת. אולם, כאשר מתבשר
אדם בבשורה רבת משמעות לגבי חייו
וענייניו, פרץ הרגשות העז אשר מציף
אותו באותו רגע כה עוצמתי הוא, עד כי
הוא ממקד את כל מוחו וליבו, רגשותיו
ומחשבותיו, לאותו ענין, ומסיח את דעתו
כליל מכל גירוי חיצוני אחר ומכל טרדה
דאגה או ענין אחרים, ודוחק אותם כליל
מהגיגיו ומקרב. תופעה זו גורמת,
שבאותה שעה האדם הוא עצמו,
ובדיוק בדיוק עצמו, ולכך התגובה
והמחשבה הראשונית שלו הם כמעין
דגימת מבחנה מתוך תוככי מסתרי
אישיותו.

בדרך זו יכול האדם לעמוד על צדדים
באישיותו ובצרכי נפשו שמעולם לא עמד
עליהם עד כה. בדרך דוגמה ניתן לומר,
שיתכן וישאל אדם לאחר שנתבשר על
מותו הפתאומי של מי מיקריו, מה הייתה
המחשבה הראשונה שחלפה במוחו בעת

התבשרו את הבשורה הקשה. וישיב,
שהבזיקה בתוכו ההכרה כי בא הקץ
לארוחות הבוקר המשותפות שלהם,
מחשבה שמאד התקשה להשלים עמה.
אולם לאחר מכן יוסיף, שבמחשבה שנייה
נתן את דעתו, שמעולם לא שם הוא לב
לגודל הזיקה הנפשית בה נקשר לארוחת
רעים זו. הנה כי כן גילה אדם זה את
צפונות ליבו עצמו בשעה קשה זו, דבר
שמבלעדי זאת יתכן ולא היה יודע זאת
מעולם.

חובת השעבוד בכל רגע ובכל מאורע
באמור יש להאיר דבר התמוה לעין
הרואה בפרשת השבוע. רש"י מביא (מו,
כט) את דברי חז"ל על מפגשם של יעקב
ויוסף, בה נפל יוסף על צווארו של אביו
ובכה 'אבל יעקב לא נפל על צווארי יוסף
ולא נשקו, ואמרו רבותינו, שהיה קורא את
שמע'. וכבר תמחו רבים, מה ראה יעקב
לקרוא קריאת שמע דווקא בשעה זו, וכי
לא יכול היה להקדים או לאחר במעט,
בכדי לקיים את הפגישה ההיסטורית
הנרגשת כדבעי?! האם לא היה ראוי יוסף
אחרי שנים כה רבות של נתק, בהם שמר
על אמונתו של אביו במסירות בל תאמן,
לפגישה וליחס אישי?!

אולם להאמור ניתן להבין, שיעקב
אע"ה שהיה כל כולו בבחינת 'שויתי ה'
לנגדי תמיד', וכל מהותו תפיסתו
ומחשבתו, רצונותיו והגיגיו, היו כולם אך
ורק מציאות ד' ורצונו, חשש שמא בעת זו
של התפרצות רגשות סוערת, של המיית
לב כגלי הים בסוערם, תתכן מציאות של
רגש קטן ולו לזמן מועט ביותר של רצון
עצמי שלו, של רגש אשר גם אם אין בו
סרך של רע או עבירה חלילה - מכל מקום
אינו מחמת אהבתו ויראתו לד', אלא מכח
'צילו של גוף' של רצונותיו האישיים. את
הפתרון לכך מצא יעקב בקריאת שמע.
קריאת שמע אשר מהותה היא ייחוד ד'
בעולם וקבלת עול מלכות שמיים ועול
מצוות, היא זו שתמנע היתכנות של
מציאות של רגש קל שכזה, משום
שקריאת שמע תרכז ותמקד את כל ישותו
למציאות ד' ולעשיית רצונו, כאשר
לבינתיים תתמתן במעט סערת רוחו
וגאיית רגשותיו, עד לבלי חשש כלל
למציאות שכזו.

לפיכך הייתי אומר, שכל אחד ואחד
מישראל חייב לומר, מתי יגיעו מעשי
למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב'
(תדב"א רבה כה). הגם שאין בכל האמור
ולו הצצה קלה שבקטנות, לשגב רום
מעלתם של אבותינו הקדושים, אך עם
זאת פטור בלא כלום אי אפשר. עלינו
לעשות בנפשנו שכל מאורע כל התרחשות
וכל זמן, יהיה נסוב סביב הציר האחד -
ייחודו של עולם. בכל נושא בכל זמן ובכל
מקום - עלינו לוודא בעצמנו שנקודת
העניין היחידה היא אך ורק הי"ת ועשיית
רצונו. בלא זה, נעשים החיים חלילה
לחיים מנותקים מהי"ת, חיים של עשיית
רצונות אחרים מרצונו ית'.

זכנו ד' למעלת "שויתי ה' לנגדי תמיד",
ויקיים בנו הנאמר 'אשרי איש שלא

ישכחך, ובן אדם יתאמץ בך. כי דורשיך
לעולם לא ישלחו, ולא יכלמו לנצח כל
החוסים בך', כי"ר.

**הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין,
תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא
דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומר"צ בירושלים
עיה"ק**

האם מועיל להניח חלות וכדו' על מגש של נרות שבת, מצד הדין של "בסיס לדבר האסור והמותר"

שאלה: מי שמדליק נרות שבת על מגש
מיוחד, ורוצה להזיז את המגש אחרי שכבו
הנרות. האם יועיל להניח על המגש איזה
דבר היתר (כגון חלות וכדו') כדי שיהיה
מותר בטלטול?

תשובה: מאחר ועיקר היעוד של הבסיס
(המגש) הוא לצורך הנרות, לא יועיל
להניח שם דבר היתר להחשיבו כ'בסיס
לדבר האסור והמותר', ודינו של המגש
כ'בסיס לדבר האסור', שאסור בטלטול גם
אחרי שכבו הנרות.

שאלה מעין זו היתה נוגעת שבוע שעבר
בחנוכה, באדם שמדליק נרות חנוכה על
כסא או שולחן וכדו', וגם שם, לא יועיל
להניח על הכסא איזה דבר היתר כדי להזיז
את הכסא אחרי שכבו הנרות, והטעם
נתבאר ב'הרחב דבר'.

*

ה ר ח ב ד ב ר :

דין מוקצה של 'בסיס לדבר האסור'
[א] אחד מסוגי ה'מוקצה' בשבת, זה
"בסיס לדבר האסור". וכמו שכותב השו"ע
(שי, ז) שמטה שהיו עליה מעות בבין
השמשות, גם אם עתה המעות לא על
המטה, אסור לטלטל את המטה, דמיגו
דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי
יומא, והוא הדין לכל דבר היתר שמונח
עליו אסור.

והאיסור הזה הוא גם לצורך גופו או
מקומו, והטעם כותב המשנ"ב (שם, כד)
שדין הבסיס כאותו המוקצה שעליו, וכיון
דמעות הוי מוקצה מחמת גופו דאסור
אפילו לצורך גופו ומקומו, גם דין המטה
כך הוא.

אולם אם הבסיס לדבר האסור והמותר,
כותב השו"ע (שי, ח) שכלי שהיה עליו בבין
השמשות דבר האסור ודבר המותר, מותר
לטלטלו. אבל זה בתנאי שדבר ההיתר
חשוב יותר מדבר האסור ואכ"מ.

'בסיס לדבר האסור והמותר'

[ב] המשנ"ב (רעז, יח) כותב וז"ל, ואם
היה מונח על השולחן בין השמשות, גם
ככרות ושאר דברים שצריך לשבת, פשיטא
דהם חשובים יותר מן הנר דהיינו מן
שלהבת הנר הדולקת, ונעשה בסיס
לגבייהו (וכמש"כ שי, ח) דהיכי דהוא בסיס
להיתר ולאיסור וההיתר חשיב יותר, דהוא
בטיל לגבי ההיתר, ושרי לכר"ע לנער.

ומוסיף המשנ"ב וז"ל, ומוזה נובע המנהג
שהנשים נזהרות ליתן ככר הצריך לשבת
על השולחן קודם הדלקת הנרות, ומנהג
נכון הוא כדי שיהא מותר לטלטל את
השולחן כשיהיה צריך לו כו' עכ"ד.

**כיצד גילה יוסף בדבריו על
המכירה ולא עבר על החרם?**

**ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם
אתי מצרימה (מה, ד)**

יש להקשות, כיצד זה לא חשש יוסף להתגלות לאחיו, ולומר להם "אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה", והלא באותה העת היו עמהם גם בנימין וראובן, שלא השתתפו במכירה, ונמצא כי יוסף בדבריו אלו מגלה את ענין המכירה שלו, למי שלא ידעו, והלא האחים החרימו מי שיגלה סוד זה, ואף השכינה נשתתפה עמהם (רש"י לעיל ל"ז ל"ג), וכיצד זה לא עבר יוסף על החרם?

ת. אכן בדברי מהרח"ו (בביאורו לזוה"ק) מבואר, כי כל הטעם שהשכינה נשתתפה עם האחים, שלא לגלות את מעשה מכירת יוסף. היה בכדי שעל ידי זה יתגלגל ויירדו האחים למצרים, כמו שאכן קרה לבסוף, ובוה נתקיימה הבטחת הקב"ה שירדו ישראל להיות: "בארץ לא להם".

ואלו דברי הזוה"ק (וישב קפ"ג ע"ב, ובמהדורת מתוק מדבש עמ' נ"א, מובא עם הפירוש, ומקורו מדברי מהרח"ו): "ובגין כך בזימנא דזבינו ליה ליוסף, אישתתפו כולהו בהדי שכינתא ונבשביל זה בשעה שמכרו את יוסף נשתתפו כולם עם השכינה, ר"ל כי בהסכמתה מכרוהו כדי שתתגלגל ירדת ישראל למצרים], ואשתיפו לה בהדייהו כד עבידו אומאה [נשתתפו אותה עמהם בעת שעשו את השבועה, כנודע שנשבעו והחרימו שלא לגלות מעשה מכירת יוסף לשום אדם בעולם]. ובסוד סיים: "א"כ אין ספק שהשכינה שרתה עמהם, וכל ענין של מכירת יוסף היתה גזירת מלכו של עולם, כדי להוריד יעקב ובניו למצרים, כי שם נתקנו כלל ישראל להיותם מוכנים בצאתם משם לקבל את התורה שזהו תכלית כל בריאת העולם" עכ"ל.

לפי דברים אלו, אפשר ליישב נפלא, שכן גם יוסף ידע על החרם שהחרימו האחים, וידע גם את טעמו, שהוא לגרום את ירידתם למצרים. לפיכך, הבין יוסף בחכמתו כי רבה, כי בעת הזאת שהוא מתגלה לאחים, כבר ידעו האחים מיד כי הנה כעת לנגד עיניהם מתקיימת הבטחת הקב"ה בברית בין הבתרים, שזרעו של אברהם יעקור לרדת להיות בארץ לא להם, שהרי אין לך הודמנות נפלאה מזו להיות בשנות רעב סמוך ליד העשירי הגדול בעולם שהוא גם אחיך ממשפחתך הרוצה לפרנסך.

וממילא ברגע זה כבר בטל הטעם שמחמתו רצתה השכינה להשתתף עם האחים להחרים שלא ידעו ממעשה המכירה, שכל טעם זה היה שייך רק מתחילה, כדי לגרום לאחים להתחיל מהלך זה, שיוסף ירד למצרים, ואז יעלה

מצוה אינם ניוקים' (פסחים ח,ב), שהרי יוסף הלך לחפשם בשליחות מצוה של אביו ובכל זאת נמכר לישמעאלים וניזוק, כך לפום מחשבתם. ולכן נזהרו מעצמם לבל יתרגזו בדרך.

אך כעת, כשהגיעו וראו שיוסף חי וקיים, הבינו אל נכון ששלוחי מצוה אכן אינם ניוקים וע"כ רצו לדבר בדרך בד"ת, בהיותם שלוחי מצוה לבשר לאביהם שיוסף חי וגם להביא מזון וטרף למשפחותיהם, ולכן הוצרך יוסף להזהירם (אולי מפני דס"ל דהוי כשכיח היזקא, עי' פסחים שם), ומתוק.

**מדוע קרא יעקב קריאת שמע
כשבכה יוסף על צואריו?**

**ויאמר יוסף מרפבתו ויעל לקראת
ישראל אביו גשנה ויקרא אליו ויפל על
צואריו ויבך על צואריו עוד (מו, כט)**
וברש"י: ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע.

ידועה השאלה מדוע יעקב קרא ק"ש דוקא כשנפגש עם יוסף. ואם הגיע כעת זמן ק"ש, א"כ מדוע יוסף לא קרא ק"ש. ורבו מאד הפירושים בזה.

והנראה יסוד גדול, דהנה כ' הפוסקים (עי' רמב"ם ממרים ה, יא. הגהות רעק"א יו"ד רמא, ט. נחל אשכול פל"ט אות ו' ועוד) דבני נח קיבלו על עצמם מצות כיבוד אב ואם. נמצא דיוסף העדיף לכבד את אביו ולקבל את פניו, שהיא מצוה המחויב בה, מאשר לקרוא ק"ש שהיא מצוה שלא מחויב בה עדיין, (אע"פ שהאבות קיימו כה"ת). אך יעקב הרי לא התחייב בכבודו של יוסף ולכן העדיף לקרוא ק"ש. (ואף א"נ דהתחייב בכבוד מלך. מ"מ לא אולמיה חיוב זה מחיוב ק"ש).

ויש להוסיף בזה דהנה רש"י בפי' וירא (יחי, כתב שהמלאכים באו לאברהם אבינו בפסח, והיינו ביו"ט ראשון דפסח, וכבשפ"ח שם אות מ'. (ומקורו ממכילתא בא יב, מא ועי' ר"ה יא, א וב"ר פמ"ח). וראיתי שהקשו כיצד אמר אברהם לשרה 'לושי ועשי עוגות' והרי אברהם קיים כל התורה וק"ש ואסורים בעשיית מלאכה ביו"ט עבור נכרי.

ולדברינו א"ש, דמצות הכנסת אורחים עיקרה ממידות הנפש ובין אדם לחבירו גם לולי תרי"ג מצוות, וזה עדיף ע"פ קיום כה"ת אשר לא נצטווה בה. והשווה הדברים עם ד' הנפדה"ח הנודעים שהאבוה"ק קיימו התורה ע"פ שורשיה.

וכן מצינו ביהודה ע"ה שהלך לקדשה היא תמר משום דחשש להז"ל (וכמו בב"ר, ששלט בו מלאך התאוה) שהוא לתא דז' מצוות ב"נ, משום לא תרצח ולא תנאף או משום לתא דפז"ר (כמש"כ תוס' סנהדרין נט ב וד"ה והא. ועי' נדה יג,ג ובראשונים שם וסמ"ק סי' רצב). ולכן העדיף אי השחתת זרעו מלאו ד'לא תהיה קדשה' קודם מ"ת.

כשהבטיח אינו מיועד לדבר היתר
ג] אולם הדברים הנ"ל אמורים, רק כשמניחים דברים על השולחן, שהדרך להניח שם גם פמוטים וגם חלות, ולא במי שמניח חפצים נוספים על מגש שמיוחד לנרות.

וכפי שכותב הפמ"ג (א"א רעט, יד) לדון במגש של כסף שמונח עליו הנרות, אם יועיל להניח שם דבר היתר להחשיבו כ"בסיס לדבר המותר והאסור". וכותב, שיתכן דלא דמי למנורה דעיקרה לשלחבת, משא"כ במגש לפעמים מניח עליו דברים אחרים, ומסיים שעדיין צ"ע.

ובספר "טלטולי שבת" (מאת הרב משה בודנר; וע"ע אר"ח ש"פ פ"ט הע' תכ ושש"כ פ"כ סס"ד) כותב, שאכן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל אסר לטלטל מגש שיש עליו נרות שבת גם אם הניחו שם חלות. וכ"ה דעת מרן הגריש"א זצ"ל, שיש להחמיר בזה.

וע"ע במשנ"ב (רעט, י) מש"כ שלא מועיל להניח חלה על המנורה כדי להחשיב את המנורה כ"בסיס לדבר המותר והאסור", מאחר שעיקר עשיית המנורה זה בשביל השלחבת, ולכן נעשית תמיד טפל ובסיס להשלחבת ולא ללחם ושאר דברים אחרים הגם שהם חשובים יותר.

'בסיס' בנר חנוכה

ד] ולגבי נר חנוכה זה יותר גרוע מצד אחר, שהרי בבין השמשות הוא לא רוצה להזיז את הנרות, שהרי הוא רוצה לצאת ידי חובת נר חנוכה, וממילא בכניסת השבת הכסא הזה נהיה בסיס למוקצה שאין דעתו לטלטלו כלל (כן שמעתי ממרן הגריש"א זצ"ל; וכ"ה בספר שבות יצחק מוקצה עמ' קצז).

ואין להוכיח נגד זה מנר שבת, שהרי גם שם כל זמן שהנרות דולקות, אינו רוצה להזיזם, מחמת איסור כיבוי והבערה (עי' משנ"ב רעז, ז), שהרי עכ"פ [מצד כיבוי והבערה] מותר להזיזם בנחת בענין שלא יהא פסיק רישיה (כמבואר במשנ"ב שם), ונרות שבת לא צריכים להיות דוקא על שולחן השבת, ומותר להניחם בכל מקום בחצר שאפשר לראותם, והם מוסיפים תוספת אורה. אבל מצד הטעם של 'בסיס לדבר האסור', אסור להזיזם.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

**ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט,
מראשי ישיבת אור התורה - אלעד, מח"ס**

'ויאמר שמואל' וש"א"ס

אל תרגזו בדרך

**וישלח את אחיו וילכו ויאמרו אליהם אל
תרגזו בדרך (מה, כד)**

וברש"י: אל תרגזו בדרך - אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תרגזו עליכם הדרך.

וצ"ע אמאי יעקב ע"ה עצמו לא הזהירם שלא ירגזו בדרך וישוחחו בדברי הלכה בהליכתם למצרים, ורק יוסף הזהירם לזה. ועי' חנוכת התורה פירוש נפלא בזה.

והנראה שבהליכתם ידעו בעצמם דבר זה, שלדבר בדברי תורה יכול לגרום לסכנה, וסברו שאין מושג של 'שלוחי

לגדולה, ואז יכריח אותם מצבם לרדת אליו למצרים. אבל כעת ברגע שהוא מתגלה אליהם בשיא גדלותו, זה השלב הסופי במהלך, ועתה זה הזמן לגלות כיצד באמת גילגל הקב"ה כי תתקיים הבטחתו בברית בין הבתרים, וא"כ לא היה בדבריו ובגילוייו משום העברה על החרם, כיון שנתבטל מיד בתחילת דבריו.

ובעומדינו בשאלה זו, הנה מקום אתי לתרץ שאלה נוספת, אמאי אמרו האחים זה לזה: "אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו, וגו', ובכך סיפרו בדבריהם על מכירת יוסף, הלא ראובן היה עמהם באותו מעמד, וראובן הרי לא היה ולא ידע ממעשה המכירה, וא"כ כיצד זה סיפרו זה לזה על מעשה המכירה וחשפוהו בפני ראובן, והלא יש בזה משום העברה על החרם שהחרימו שלא לגלות את מעשה המכירה.

אלא שמובא בזה"ק כי ראובן לא ידע ממעשה המכירה, עד שהתגלה יוסף, וזה לשונו (וישב קפ"ה ע"ב, מהדורת מת"מ עמ' ע"ב): "ואפילו ראובן לא ידע מההוא זבינא דיוסף, והא אוקמוה דאישתתיף בהו שכינתא, ועל דא לא ידע ראובן מההוא זבינא דיוסף, ולא איתגליא ליה עד ההוא זימנא דאיתגלי יוסף לאחיה" עכ"ל. הרי מפורש כאן שלא ידע ראובן ממכירת יוסף עד עת ההתגלות, הרי שגם בשעת "אבל אשמים אנחנו" לא שמע ראובן את התוודות האחים זה לזה, שכנראה היתה בלחש ביניהם בלבד.

ובפרשת מקץ (דף ר' ע"ב, מת"מ עמ' רל"ז) הוסיף בזה"ק ביאור על דבריו הראשונים, וביאר כי את הדיבור "אבל אשמים אנחנו" לא אמרו כל השבטים, אלא היו אלו דיבורים שדיברו ביניהם שמעון ולוי בלבד, וז"ל: "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו וכו', דא שמעון ולוי וכו', ובגין דאהדר בתשובה ובכה ואיתנחם על דא נולפי שחזר שמעון בתשובה ובכה והתנחם על שציער את יוסף], ואמר ללוי אשמים אנחנו, על דא איתבני מזליה שור כגוונא דמזליה דיוסף שור [על כל נבנה מזלו של שמעון שור] ע"כ. הרי מבואר דהיו אלו דיבורים בין שמעון ולוי בלבד, ומובן מדוע לא ידע מהם ראובן כאמור.

ומשחרי ימצאוני - מעלת עשרה הראשונים בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאוני' ב"כ כל-בו במעלת עשרה הראשונים, ומרביץ תורה באלעד

עשרה הראשונים המגישים עצמם לתפילה, שכינה שרויה ביניהם ומסירים חרון אף ה' וזוכים למעלות נשגבות!

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך פי כמון כפרעה (מד, יח) במדרש רבה (פ' צג אות ו'), כתב וז"ל: "ויגש אליו יהודה", רבנן אמרי הגשה לתפילה, וכמו שכתוב (מלכים א, יח) "ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלקי וגו'", עכ"ד.

עוד מצינו עוד בספרי רבותינו שכתבו ד'אדוני זה הולך על הקב"ה. וז"ל בעל ה'פלא יועץ בספרו 'אלף המגן': זהו שאמר יהודה ליוסף "בי אדוני" האמיתי היושב בקרבי כדכתיב (הושע יא, ט) "בקרבי קדוש" וכתיב (שמות כה, ח) "ושכנתי בתוכם", "ידבר נא עבדך דבר" של תפילה "באזני אדוני" שהוא השם יתברך, ואז הוא יעשה ש"אל יחר אפך בעבדך", עכ"ל הנוגע לענייננו.

ולפי זה נ"ל בס"ד דזהו שאמר הכתוב "ויגש אליו יהודה" רמז בזה לעשרה הראשונים המשכימים לבית הכנסת - ובה מגישים עצמם לתפילה כראוי. ויאמר בי אדוני - בי אדוני נוטריקון: ב'תוך י', ורמז שהשכינה שורה בתוך עשרה הראשונים. "ידבר נא עבדך דבר" של תפילה "באזני אדוני" שהוא השם יתברך המשרה שכינתו שם, דמכיון שבאו עשרה לבית הכנסת שכינתא שריא, ע"כ צריכים להתחיל מיד התפילה ואין להם להמתין אפילו על אדם חשוב או גדול וכמשי"כ הרמ"א בהגהה או"ח סי' קכ"ד (סעי' ג'), וכפי שבאר הלבוש שם (ס"ק י"א) וז"ל: שכיון שיש עשרה, ישנה שם השכינה, ועל מי ימתנו עוד, עכ"ל.

וביותר נראה שרמז בזה שיעקר מעלת עשרה הראשונים הוא דוקא אם מתפללים שם, דעיקר תיקון השכינה הוא ע"י התפילה שאומרים קדיש וקדושה ואיש"ר וכו', וכמשי"כ ב'שער הכוונות', הו"ד

ניצוץ האור העליון על כל. נמצא כי קרוב הדבר מאד בפ"ך ובלבדך לעשותו וקרוב ה' לכל קוראיו. וכו'. כי האדם הוא המקדש לה' כמ"ש "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". לכן האר פניך על האדם השמם הזה למען אדני אשר בקרבי הוא השראת השכינה אשר בו. וע"י השם הזה או יאר ה' פניו עלינו ונזכה לעמוד ולהתפלל לפני השי"ת בהשמות העליונים הגבוהים לאין שיעור. וכו'. והנה כזה רמז הכתוב שלפנינו ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני פי' אחרי שאמר למעלה מה נאמר וגו' ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדך והתמרמר בלבו מאד, חזר עתה ונתחזק בתפלתו ויגש אליו בתפלה כמו שמצינו הגשה לתפלה, לזה עמד לפני ה' בתפלה ויאמר בי אדני פי' אף שאני איש שפל מאד אעפ"כ "בי אדני" השם אדני בקרבי והשראת השכינה בי. לכן "ידבר נא עבדך דבר באזני אדני" הוא

במ"ג ובמשנ"ב סי' צ' סעי' י"ד. ובוה "אל יחר אפך בעבדך" שזכות עשרה הראשונים אין כעס על הציבור וכמו שאמרו (ברכות ו, ב): בשעה שהקדוש ברוך הוא בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה - מיד הוא כועס, שנאמר (ישעיה ג, ב) "מדוע באתי ואין איש וגו'".

ומה שסיים "כי כמון כפרעה", י"ל בהקדים מש"כ כאן ה'קדושת לוי, וז"ל: איתא בכתבי האר"י ז"ל (עי' פע"ח שער השבת פכ"ג) שבחינת אי"ן נקרא כ', ובחינת יראה נקרא יו"ד (וזה"ק ח"ג קכב, ב). וזהו כ"י, הצדיקים הם בבחינת כ"י, היינו בבחינת אי"ן ובחינת יראה, הם כביכול 'כמון', מה הקדוש ברוך הוא מחיה מתים גם צדיקים מחיים מתים, מה הקדוש ברוך הוא מוריד גשמים גם צדיקים מורידים גשמים. וזהו 'כפרעה', דפרעה הוא לשון התגלות, והכ"ף הוא בחינת אי"ן, והצדיקים ממשיכים מבחינת אי"ן להתגלות, וזהו 'כפרעה', שמהכ"ף שהוא בחינת אי"ן ממשיכים ל'פרעה', להתגלות. והיכולת ביד הצדיקים להמשיך מבחינת אי"ן לידי התגלות כל הטובות וכל הברכות וישועות ונחמות, עכ"ל.

והנה גם לגבי עשרה הראשונים מצינו שהם בבחינה זו, וכמשי"כ הגה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זצ"ל בהקדמה ודרך ליעץ החיים (עשה טוב ענין ה' אות ב'), וז"ל: והנה העשרה ראשונים רומזים לקדושת כתר והוא לאי"ן נחשב, והוא שורש האי"ן וסגולתו להיות אי"ן אפס ותוהו. כי ע"י סגולת עשרה הראשונים מקשר עצמו במדת האי"ן ויכול לשפוך שיחו ונפשו לפני ה', ע"י שהולך בגדלות אין סוף ברוך הוא ומייחד כל הספירות וכל הקדושות לאחד אמת אין סוף ב"ה וב"ש, עכ"ל.

א"כ זהו שסיים "כי כמון כפרעה", שעשרה הראשונים ע"י שהם במדת אי"ן, זוכים הם להמשיך על עצמם כל הטובות וכל הברכות והישועות! וכמשי"כ ה'קדושת לוי' הנ"ל.

גדר השראת השכינה על יעקב אבינו בהיותו במצרים אַנְכִי אֶדְרַעְמָן מִצְרַיִם וְאֶנְכִי אֶעֱלֶךְ גַּם עֲלֶיהָ (מו, ד)

השכינה, עכ"ל הנוגע לענייננו. א לקצת מן הדברים עוררני ידידנו עוז הרב ישראל אברהם קלאר שליט"א, ותשוח"ח לו ע"כ. ב והעתיקו המשנ"ב שם (ס"ק ט"ו), עיי"ש. והיינו דלא תימא שהוא רק מצד כבוד הצבור, אלא עיקר הטעם הוא מצד כבוד השכינה, דכיון שנמצאת בביהכ"נ מאחר שבאו כבר עשרה הראשונים, וכל סיבת ביאתה היא כדי שיתפללו ויגידו קדיש וקדושה וכו', ע"כ צריכים מיד להתחיל בתפילה, דאינו מכבוד השכינה שתהא ממתנת עוד לבאים אח"כ. ועי' מש"כ בזה באורך בספרנו 'ומשחרי ימצאוני' כרך א' שער ב' פרק א' בירור סעי' י'. ג ועי' מש"כ בזה באורך בספרנו 'ומשחרי ימצאוני' כרך א' שער ב' פרק ב' בירור סעי' א'.

א וביותר באורך מצינו כע"ז בספר 'תפארת שלמה' (להגה"ק רבי שלמה הכהן מרדומסק), וז"ל: ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני וגו'. הני"ל דהנה מצינו הגשה לתפלה ולמדנו מזה ערך תפלתו של אדם לבל יתיאש ויפול בדעתו לאמר מה אני ומה חיי שאזכה להתפלל לפני השי"ת. וכי ישמע קולי הלא אני רחוק ממנו יתי"ש מאד. כי זהו מעשה היצר כי יניא לבבו בשעת תפלתו דוקא. כי האמת אינו כן כי כבר אמר"כ "כי אני ה' השוכן אתם בתוך טומאתם" אעפ"י שחלילה הם טמאים אעפ"כ השכינה שרוי' ביניהם. ולכן ישים נא האדם אל לבו הלא רוח אלהי בקרבי אשר הוא מחי' את כל בשר כמ"ש הכי' "בקרבי קדוש". וכל איש מבני"ש בו השראת השכינה ואור ה' השופע עליו מעולמות העליונים גבוה מעל גבוה כי אף בנפש העשי' שבשע"מ מאיר בו

מדוע בשעה שפגש יעקב את יוסף קרא דווקא יעקב קריאת שמע ויפל על צואריו ויגף על צואריו עוד (מו), (כט)

וכתב רש"י "ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע". קריאת שמע של יעקב בשעה שראה את יוסף הוא דבר מפעים ומרטיט. עשרים ושנים שנה לא ראה יעקב את בן זקוניו שאהב אותו אהבת נפש, ובשעה שרואה אותו דווקא אז קורא הוא קריאת שמע. אם נאמר שבדיוק בזמן שנפגשו חלה חובת קריאת שמע, יש להקשות אם כן מדוע קרא יעקב קריאת שמע ויוסף לא עשה כן.

בגור אריה שם ביאר, שבהלכות קריאת שמע הלכה כרבי יהודה (ברכות יג ע"א) שבאמצע הפרק מפסיק לשאול מפני היראה, והיינו יראת אביו, ולפיכך הפסיק דווקא יוסף בקריאת שמע, ולא יעקב בקריאת שמע.

ושם כתב הסבר אחר בביאור מדוע קרא יעקב קריאת שמע, לפי כשראה יעקב את יוסף בנו מלך, "בא בלבו אהבתו ויראתו של הקב"ה איך מדותיו הם טובות ושלמות, ומשלם שכר טוב ליראיו, והו מדת החסידים אשר יקרה להם טוב מתדבקים אל הקב"ה על הטובות והאמת שעשה עמהם שמע שבו נוכר ייחוד מלכות שמים ואהבת ה'". ולכך כשפגש יעקב את יוסף ראוי היה לקרות קריאת שמע אחר הצער הגדול אשר היה לו בעבורו. ועתה שראה את יוסף משנה למלך היה אהב את הקב"ה אשר עושה לו זה, וקבל מלכותו ואהבתו ויראתו.

ויש להוסיף, שדרכו של אדם גדול שלא כאדם הרגיל שמרגיש את הקב"ה רק בעת צרה, אמנם אדם גדול חש ומרגיש את הקב"ה בכל עת ובכל שעה, ובשעה שמרגיש את אהבת ה' אליו הרי הוא מקבל מלכותו. ואהבת ה' הגדולה היתה, אף שהיה יעקב אחוז נעגועים ואהבה לבנו, אך אהבה הפרטית זו נדחת הצידה אל מול אהבת ה'.

אמנם יש כאן עוד עומק באהבת ה' אצל יעקב. מחשבתו של יעקב התהפכה באחת, רגע אחד קודם, בנו יוסף חשוב מת האיש שראה אותו צינור להעברת התורה לעם ישראל, אינו קיים וכל כולו צער ויגון. כל כך שרוי יעקב בצער את שהוא פונה אל בניו (להלן מג 1) "למה הרעתם היש לכם אה". יעקב ראה את פגישת בניו עם המושל המצרי כחורבן "למה הרעותם". במדרש נאמר^א, "אמר הקב"ה, אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר למה הרעתם".

מהכתוב משמע כי ירדה עם יעקב אבינו שכינה, ושרתה עליו גם בהיותו במצרים שהיא מקום טומאה. וכן מפורש במכילתא דרבי ישמעאל (בשלח - מסכתא דשירה פרשה ג'): ישראל כשירדו למצרים ירדה שכינה עמהם שנ' "אנכי ארד עמך מצרימה", עלו עלת שכינה עמהם שנ' "ואנכי אעלך גם עלה", עיי"ש. [וע"ע פרקי דר"א פ' ל"ט].

והקשה ה'אור החיים' הק' שהרי מבואר במדרש (שמו"ר פ' י"ב) כי מצרים להיותה מלאה גלולים לא היתה שכינה שם, ולכן היה משה צריך לצאת חוץ לעיר להתפלל דכתיב (שמות ט, כט) "כצאתי את העיר". ואמנם מאידך מצינו בכמה מקומות שכן שרתה שכינה במצרים, כאומרם (מגילה כט, ב) גלו למצרים שכינה עמהם, וכן אמרו (תנחומא ויחי) "וישתחו ישראל על ראש המטה" לשכינה שהיתה וגו', עיי"ש^ב. ולכן כתב ה'אור החיים' הק' לייסד, **שישנם הרבה דרגות בהשראת השכינה**, בבית המקדש, ולמטה מזה בבית הכנסת ובבית המדרש, ובין עשרה שעוסקים בתורה ולמטה מזה בשניים באחד, **ויתרבה אור השכינה כפי בחינת הסובב השראת השכינה**. ולפי"ז כתב לבאר גדר השראת השכינה על יעקב אבינו בהיותו במצרים, שהיתה בבחינת אור המצוי אצל לומדי תורה וכיוצא, והו שאמר כאן "אנוכי ארד עמך מצרימה", עכת"ד, עיי"ש באורך.

השכינה יורדת ושורה על עשרה משכימים ראשונים לביהכ"נ, וזוכים הם למעלות נשגבות!

ולפי דבריו נלענ"ד לומר, שיש מכאן גם רמז מיוחד להשראת השכינה על עשרה הראשונים המשכימים לבית הכנסת, שזוכים למעלה זו אפילו כשמתפללים בחוץ לארץ. ולזה אמר "אנוכי ארד עמך מצרימה" היינו שהקב"ה יורד ומשרה שכינתו במקום שמתכנסים בו עשרה הראשונים להתפלל. ותמצא נוטריקון תיבת 'מצרימה' מקום י' צדיקים המשכימים ראשונים, וכן תיבת 'מצרימה' הוה בגמטריא 'שכינה' (וכפי שכבר העיר החיד"א בספרו 'חומת אנך').

ולזה טיים ואמר "ואנוכי אעלך גם עלה", וכפל בזה לומר פעם ב' "ואנוכי", וגם כפל ואמר "אעלך גם עלה" (ועי' ביאור החיים' שם מש"כ בזה). ובא לומר שלא רק שזוכים הם בזמן התפילה שמשרה הקב"ה שכינתו ביניהם, אלא עוד זאת זוכים הם בזכות השכמתם ראשונים לתפילה, שהקב"ה בכבודו ובעצמו מסייעם להוסיף ולעלות עוד ועוד במעלות התורה והיראה לדרגות נשגבות ורמות!^א

לתגובות: 9335108@okmail.co.il

והנה, באחת כל זה התהפך לו לטובה באופן הכי גבוה שיכל לצפות, ומכאן התפרצה אצלו הכרת הטוב והודיה להקב"ה ואמר קריאת שמע. וכתב זקני ה"דעת סופרים" בפירושו לתורה. מוסר השכל אחר דברי המדרש הללו: "ימי הסתר הפנים האלו לימדו ליעקב ובניו ולכל הדורות הבאים אחריהם שגם בשעה שלגדול באנשים נדמה שהרעה הרסה כבר את הכל, יתכן שמאחוריה צפונה הטובה הגדולה ביותר".

אמנם לפי זה יקשה מדוע יוסף לא אמר קריאת שמע כמו אביו וכי לא חש בטובת ה' באותה שעה.

ראית המציאות משתנה בהתאם למקום שנמצא בו האדם

אמנם הביאור הוא, יוסף חלם שימלוך ואכן נעשה לאחר זמן משנה למלך, חש מזה כמה שנים את הטוב שיבא לכל משפחתו מכך, לכך בשעת פגישתו עם אביו לא קרא קריאת שמע. אמנם יעקב שחי בתחושה שהנה בנו מת כשראה אותו חי נתמלא שמחה ואהבת ה' וקרא קריאת שמע.

אמנם יש להוסיף מלבד שיוסף הרגיש בטוב שהוא קיים, הוא אף הרגיש שכל אשר קראהו הכל הוא יד ה' וכדלהלן. באור החיים על דברי הפסוק בראשית (מה ח) ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקים. וכתב האור החיים שדבריו של יוסף אלו היה להסיר את חששם של האחים שהוא יוסף שונא אותם ורחוק היה בעיניהם שיוסף סולח להם^א. אמנם עתה אחר שראה יוסף כל מה שנגרם מירידתו מצרים, שמכירה זו נמשך מכך טובה גדולה ידע כי המעשה היה מאת ה' והם שליחותו יתברך עשו ולא שליחות עצמם. ולכך אין מקום לשמור להם איבה ולא להרחיק מדת האחוה מהם עד כאן דבריו. ונמצא שמלבד התחושה של יוסף שחי בטובה, מלבד זאת הרגיש שהכל יד ה' שהרעה כולה נהפכה לטובה ושוב נמצאו אחיו שליחי ההשגחה העליונה לכך ואין מקום לשנאותם.

והנה יוסף משכנע את אחיו שאכן אין הוא שונא אותם, והוא אומר להם: (בראשית מה יב) : "והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם". וכתב רש"י **השוה את כולם יחד לומר שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי, שהרי לא היה במכירתו, כך אין בלבי שנאה עליכם**.

ומבואר, שלא כיוסף אכן סברו האחים שיוסף שונא אותם, ויקשה מדוע אין האחים רואים את יד ה' בדבר וחוששים לשנאת יוסף אליהם. אמנם נראה שיוסף שבסופו נעשה מלך וידע שסוף מכירתו הובילה לכך שנעשה משנה למלך עלה לגדולה הוא וחי בטובה שנמצא בה עתה,

^א בראשית רבה פרשה צא סימן י

^ב ואכן יוסף בשעה שמכרוהו היו הדברים רעים בעיניו איך יהיה כל כך האכזריות בלב אחים עליו ובאותו הזמן יכל הדבר לגרום לו שנאה.

^א וכן מצינו כיו"ב שרמזו רבותינו, במה שכתב רש"י עה"פ (שמות יט, ג) "ומשה עלה", כל עליותיו בהשכמה היו. **שכלל ההתעלות וההצלחה, מגיעים דוקא על ידי ההשכמה בבוקר לפני התפילה!!**

^א ועינין מורה נבוכים' להרמב"ם חלק א' פרק כ"ו, שכתב דמה שאמר כאן "אנוכי ארד עמך מצרימה", כלומר שכינה או השגחה, עכ"ל. וע"ע רמב"ן ורבינו בחיי. וע"ע בוהר פרשת שמות (טז, א), ואכהמ"ל.

ולכך בכוחו היה להרגיש את יד ה' המטיבה איתנו ולשכוח את השנאה. אמנם האחים שמכרוהו הם לא הרגישו בדרגה זו אלא אדרבה הם חיו כל הזמן בתחושה בצד הרע של הדבר, וכל תקלה וצער שקורא להם במצרים הם מיד תולים זאת במכירת יוסף, וכמו שאמרו "אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת". האחים חיים כל הזמן בחלק הרע של שנאתם אל אחיהם, ולכך היה קשה להם לחשוב שאף שיוסף עלה לגדולה היה קשה להם לראות את הטוב שצמח מכך. ולכך חששו כל כך לשנאתו, ועל זה בדה יוסף ופייסם.

יקרה מפנינים / הרב מנשה פיינגובים, מח"ס

יקרה מפנינים עה"ת

רמז להם יוסף שישבו במצרים מאתיים ותשע שנים כמנין רד"ה. או מאתיים ועשר שנים כמנין רד"ה (עם הכולל). ושיחזרו לארץ לאחר ר"ג שנים.

מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו פה אמר בנך יוסף וגו' רדה אל תעמד (מה, ט)

כתב החזקוני, רדה אלי – לא אמר רד', כבר עברה שנה ממנין רד"ו. עכ"ה. וכן כתבו בהדר זקנים ובאמרי נועם א אבל יעקב אמר "רדו" שמה, שהרי עברה שנה כבר, ולא היו כי אם רד"ה שנה במצרים. והנה בבאר היטב א (לעיל פרשת מקץ מה – ב) כתב לבאר דבריו, ולפי זה צריכים לומר דרד"ו שנים התחילו מיום ששלח יעקב בניו מצרימה, ובאותו פעם היה יעקב בן ק"ל, וקודם כלות השנה עמד בפני פרעה.

לא זכיתי להבין מה הועיל בזה, דלכאורה דברי בעלי התוס' והחזקוני קשים מאוד להולמם, דאף אם אמת ונכון הדבר שעברה שנה מאז שאמר להם יעקב רד"ו שמה, עד שאמר להם שובו שברו לנו מעט אוכל (לקמן מג – ב), וכמו שכתב בסדר הדורות (ב' אלפים רל"ו) שמירידה ראשונה עד ירידה שניה עברו שנה וחדשיים, אף על פי כן לא הומעטו מרד"ו שנה שהיו במצרים ולא מיד, כי הרד"ו שנה התחילו ירק' בעת ירידת יעקב אבינו ע"ה למצרים, וכמו שכתב רש"י (לעיל טו – יג ובפרשת בא יב – מ) מסדר עולם רבא (פרק ג), משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה. כיצד יצחק בן שישים שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשירד למצרים אמר ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה (לקמן מז – ט) הרי ק"ץ, ובמצרים היו מאתיים ועשר שנים כמנין רד"ו, הרי ארבע מאות שנה עכ"ה. הרי להדיא שחשבון רד"ו שנה נחשב רק מירידת יעקב אבינו למצרים, ולא מעת ירידת בניו בפעם הראשונה.

וביותר קשה מהא דאמרין במסכת

סוטה (דף יב ע"א) ובבבא בתרא (דף קכ ע"א) על הכתוב וילך איש מבית לוי ויקח את 'בת' לוי (שמות ב – א) אפשר יוכבד 'בת מאה ושלושים שנה' הויא, וקא קרי לה 'בת'. דאמר רבי חמא בר חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ונולדה בין החומות דכתיב אשר ילדה אותה ללוי במצרים (במדבר כו – נט) - לידתה במצרים ואין הורתה במצרים. ופירשו רש"י והרשב"ם דמכיון שישראל עמדו במצרים רד"ו שנה ומשנולד משה רבינו ע"ה לא נתעכבו אלא שמונים שנה כדכתיב ומשה בן שמונים שנה וגו' בעמדם לפני פרעה (שמות ז – ז), ואותה שנה יצאו, נמצא שעברו מירידתם עד שנולד משה ק"ל שנה ע"כ. ולדבריהם שהיו רק ר"ט שנה במצרים אם כן היתה יוכבד בת קכ"ט שנה ולא בת ק"ל.

אך לזה יש לומר דאין הכא נמי שהיתה רק בת קכ"ט, ואף על פי כן לא דקדקו חז"ל בזה כיון שהיתה קרוב לשנת ק"ל, ושפיר קא מקשי אפשר היתה בת ק"ל וקרי לה 'בת' לוי. ולעצם קושייתם אין נפקא מינה אי היתה בת ק"ל שנה ממש, או כבת ק"ל שנה. ודו"ק. אמנם הקושיא ראשונה עדיין צריכה עיון.

אפשר לומר דגם יוסף רמז להם שישבו במצרים רד"ו שנה

ולולא דבריהם היה נראה לומר שמה שאמר יוסף 'רדה' - ולא אמר 'רד'. הוא גם כן לרמזו שמעת ירידתו הוא ובניו למצרים יהיה רד"ו שנה עד שיצאו, והוא כי 'רדה' (עם הכולל) – גימטריא רד"ו, ולא היה יכול לומר רד"ו כי שלח זאת לומר לאביו ועל כן אמר בלשון יחיד.

רמז להם כי מעת שירדו למצרים עד חזרתם לארץ ישראל יהיה ר"ג שנה

בתורה שלמה א (פרק מה אות מא) הביא מרמזי ר"י (עה"ת) שכתב מהרו ועלו – למה אמר להם למהר, רמז כי ימהרו לעלות מגלות מצרים קודם שישלימו ארבע מאות שנה כי עלו אחרי רד"ו שנים. רדה אלי – בגימטריא ר"ג, בא לומר כי מעת שירד יעקב אבינו ע"ה למצרים עד שיחזרו בניו לרשת את ארץ כנען יהיה ר"ג שנה, והוא כי במצרים היו רד"ו שנה ומעת צאתם ממצרים עד שייכנסו לארץ מ' שנה, יחידו המה ר"ג שנה. וזהו הרמז רד"ה אל"י – בגימטריא ר"ג, ומכאן ואילך לא יוסיפו לעכב וזהו 'אל תעמד'. דהיינו שירדו מארץ ישראל למשך מאתיים וחמישים שנה.

לב המועדים / הרב יהודה לב, מח"ס לב

המועדים

השלמת מאה ברכות בעשרה בטבת

מנהג בני ספרד להכריז על הצום, אם היה אפשר שיחול עשרה בטבת בשבת היו מתענים אפילו בשבת, להשלים מאה ברכות

"ירח טבת מאד לקיתי בו ונשתנו עלי

סדרי נתיבו" (מתוך סליחות לעשרה בטבת).

"ויהי בשנת התשיעית [למלכות צדקיהו] בחודש העשירי בעשור לחודש בא נבוכדנצר.. וכל חילו על ירושלים ויבן עליה ויבנו דיק [מגדל הנבנה מול עיר ללוכדה] סביב, ותבוא העיר במצור... ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם ותיבקע העיר" (מלכים ב כה א-ז).

עשרה בטבת הוא יום תענית ציבור (זכריה ח, יט).

הטעם: ב'י בטבת, שנת ג' אלפים של"ז, החל נבוכדנצר מלך בבל במצור על ירושלים. מצור זה היה תחילתה של הפורענות שבסופה היו חורבן בית המקדש הראשון וגלות בבל (מלכים ב, פרק כה, פסוקים א ד, תוספתא מסכת סוטה פרק ו הלכה י, משנ"ב תקמט ס"ק ב).

מהות הצום

כדי לעורר הלבבות שנושבו ממעשינו הרעים והצום הוא הכנה לתשובה והתשובה היא העיקר (רמב"ם הלכות תענית פ"ה הלכה א).

הנהגה ביום צום: אסור להרבות בשחוק ובשמחה אלא צריך להשרות עצמו אוריה של כובד ראש (שו"ע תקסח יב), וראוי לנוהג כן גם בלילה שלפני הצום (דיני ארבע תעניות צבור הקבועים ב להרה"ג רבי שריה דבילצקי שליט"א).

הכרזה

בני ספרד נהגו שבשבת שלפני צום עשרה בטבת [וצום י"ז בתמוז], אחרי קריאת ההפטרה, שליח הציבור מכריז ומודיע לציבור המתפללים באיזה יום יחול הצום (אבודרהם עמוד רנד שו"ע תקנ ד). הטעם: לפי שבזמן חז"ל תעניות אלו לא היו קבועות, אלא תלויות ברצון הציבור כדאמרין (ר"ה יח, ב), רצו מתענים לכן נהגו להכריז עליהם, כדי להודיע שאכן רוצים הם להתענות.

טעם בני אשכנז שאין מכריזים דקיי"ל דעכשיו אינו תלוי ברצון דכבר קבלנו עלינו התעניות לכן כתב הרמ"א דמנהג האשכנזים שלא להכריז דעכשיו אינו תלוי ברצון (ביאור הגר"א או"ח סימן תקנ, ערוה"ש שם).

נישואין בליל עשרה בטבת: יש אומרים שאין ראוי לעשות נשואים אור ליום התענית וה"ה שבע ברכות כדברי המשנ"ב (תקנ ו ושעה"צ שם ט) דבעל נפש יחמיר בכל העינויים מהלילה, ובשעת הדחק אפשר לעשות נישואים [מלבד ליל י"ז בתמוז]. (הגרש"א הליכות שלמה דיני תעניות פרק שלושה עשרה א ד"ה שם א אורחות הלכה ו).

ויש אומרים: שאין צריך להימנע מלערוך נשואים [מלבד ליל י"ז בתמוז] ושרי לנגן בכלי זמר באופן הרגיל (הגר"ש"א בית חתנים פרק ו סי"א)

דחיית התעניות

צום נדחה: כשחל צום ביום השבת הוא

א לרבי יעקב דילישקאש ז"ל והוא קובץ מפירושי רבותינו בעלי התוס'.
ב להרב מנחם מנדל כשר ז"ל.

א לרבי יעקב דילישקאש ז"ל והוא קובץ מפירושי רבותינו בעלי התוס'.

נדחה עד לאחר השבת (שו"ע תקנ ג), והטעם: [נדחה ולא מקדימים ליום חמישין משום דאקדומי פורענותא לא מקדימינן (מגילה ה, א)].

צום בערב שבת: רק צום עשרה בטבת יכול לחול בערב שבת וצמים בו ואינו נדחה (משנ"ב תקנ ס"ק י). מוציא ס"ת במנחה אך לא אומרים תחנונים ולא נפילת אפים מפני כבוד שבת (משנ"ב שם יא).

אם היה אפשר שיחול עשר בטבת בשבת היו מתענים אפילו בשבת (ב"י תקנ ד"ה והר"ד בשם אבודרהם סוף תפילת תענית), והטעם: לפי שכתוב בו "בעצם היום הזה" (יחזקאל כד ב) כמו ביו"כ (אבודרהם) אלא שאינו יכול לחול בשבת. **ביאור הענין** מ"ש מכל התעניות, כל התעניות מתענים מפני המאורעות שארעו ותלוי בחודש כדכתיב בקרא, א"כ יכולים להתענות גם למחר, ולכן כשחל בשבת נדחה למחר, אבל בעשרה בטבת דכתיב "בעצם היום הזה" (עי' ר"ה דף יח, ב), א"כ הוא דין דוקא באותו יום, וע"כ א"א לדחותו למחר, ושפיר היה אפשר להתענות אף בשבת (חידושי הגר"ח ראש השנה דף יח, ב).

להשלים מאה ברכות בתענית שמתחילה מהיום כגון עשרה בטבת י"ז בתמוז צום גדליה.

לבני ספרד צריך להשלים חמש ברכות משום שביום רגיל יש מאה ואחד ברכות שהוא כולל ד' סעודות ובתענית שמתחילה מהיום חסרה סעודה אחת ונשאר להשלים חמש על נט"י המוציא וד' דברכת המזון. **לבני אשכנז** שמברכים ב' ברכות על תפילין צריך להשלים ד' ברכות. **צורת ההשלמה** על ידי ברכת אשר יצר וכן אפשר על ידי שיכון לברכות של קריאת התורה והפטרה שקוראים בתענית (קשו"ע ו ז, שו"ע רפד ג כתב עצה זו לענין שבת ונראה דה"ה הכא, עיין מג"א סו).

קבלת צום: אין צריך לקבל על עצמו צום, והטעם: כיון שהוא תענית ציבור. [לע"נ אמי מורתי מרת אביבה ע"ה בת הרב הגאון ר' משה הרש"ל זצ"ל]

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'טהור לבנו', על התורה ומועדים

מדוע קרא יעקב את שמע כשנכנס עם יוסף?

ויאטר יוסף מרפבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה ויקרא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד (מו, כט) וברשי: אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו, שהיה קורא את שמע.

על סיבת הדבר שיעקב אבינו ברגע פגישתו עם יוסף לאחר 22 שנה של בכי ויגון קרא קריאת שמע נכתבו הסברים רבים. ואולי יתכן לבאר, שכיון שאמר "כי ארד

אל בני אבל שאולה" הרי נגרם לו קושי בכונת קריאת שמע "ואהבת את ה' אלקיך בכל נפשך" שדרשו חז"ל "אפילו נוטל את נפשך", שהרי כבר כאילו ניטלה ממנו נפשו.

ולכן תכף בראותו את פני יוסף קרא את שמע, אחרי עשרים ושנים שנות ציפייה דרוכה מתי יבוא לידי ואקיימנו, שרק עכשיו יכול היה למלא החסר! כי צדיק כל חייו זה דבקות בה' ובשלמות המצוות מעל כל רגש אנושי, ורק עכשיו שנודע ליעקב אבינו שיוסף חי חזר 'לחיות' והיה יכול לכוון כראוי למסור את נפשו.

ובזה יבואר מה שאמר "אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך": מעכשיו שראיתי פניך וחזרתי לארץ החיים, עכשיו ברוך השם שוב יכול אני "למות" על קדושת השם בכונתי בקריאת שמע כציווי "ובכל נפשך" אפילו נוטל את נפשך!

וכמו שכתב הרשב"א (שו"ת, חלק ה' סימן נ"ה): "כי עליך הורגנו כל היום – וכי אפשר ליהרג בכל יום? אלא, שבכל יום שאנו קוראים בקריאת שמע 'ובכל נפשך' ומסכימים על כך, הרי הוא כאילו הורגנו באותה שעה עליו יתברך, כי כל המסכים על זה כאילו עשאו".

מדוע אמר הקב"ה ליעקב אבינו דבריו 'מעט ורעים וגו' שהחזיר לו את דינה, הרי חזרה פגועה?

ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חזי (מוז, ט)

כתוב במדרש, שלפי שיעקב אבינו אמר 'מעט ורעים היו ימי שני חזי' נענש שנפחתו חייו על כל אות שמופיעה בפסוק זה, ואמר לו הקב"ה: הרי הצלתי אותך מידי לבן ומידי עשו, והחזרתי לך את דינה ואת יוסף.

ולכאורה לא מובן מה שנאמר 'החזרתי לך את דינה', שאמנם איתא שלא רצתה לחזור מרוב בושה וכלימה עד שהוציאו אותה השבטים בכח ושמעון הבטיח לה שישא אותה לאשה, אבל אחרי הכל הרי חזרה פצועה ופגומה.

ונראה לבאר, על פי סוד חתום שכתבו הרמ"ע מפאנו וילקוט ראובני, שרבי עקיבא היה ניצוץ מנשמת זמרי בן סלוא נשיא שבט שמעון שהוכה על דבר המדיינית, והוא ניצוץ של נשמת שכם בן חמור, וכן ה24 אלף אנשי שכם התגלגלו ב24 אלף משבט שמעון והם התגלגלו ב24 אלף תלמידי רבי עקיבא.א

לפי האמור מקבלים אנו מבט שונה על העניין כולו, עד שיתכן שמעשה דינה עצמו היה לטובה, מכבשי דרחמנא, שאולי זה עצמו הכשיר שיהיו בסופו של דבר רבי עקיבא וכ"ד אלפי תלמידיו, וצריך עיון. ואם כן, זאת אמר הקב"ה ליעקב אבינו שלא היה לו להביע מורת רוח על צער

מעשה דינה, שהרי אלקים חשבה לטובה! לוי"ת ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטור)

להרגיש צער הזולת וצערו יתברך

ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו: פי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי (מד, לג-לד)

כאשר מישוהו עלול לאבד המון כסף, רואים את זה על פניו... הלחץ... הבהלה... הרי הוא חייב לסיים משהו לפני התעריך האחרון... ועד כדי כך אשר חז"ל התירו והקילו מחמת מה שהאדם עלול לעשות מכיון שהוא בהול על ממונו (עי' או"ח של"ד, כ"ו ובמ"ב שם ס"ק ס"ט). והרי ק"ו בן בנו של ק"ו כאשר מדברים על מצב של סכנת נפשות, הזריזות והמצב רוח באופנים אלו רח"ל מובנים כפי ערך המדובר. ואילו נדבר על אודות מי שרח"ל כל חיי נצח תלויים לו מנגד... אין לנו דוגמאות כאלו... אבל הרי החיי נצח של עולם הבא הוא בלי מחיר כמובן - לא ימצא יהודי שימכור ההנחת תפילין שלו לכל הון דעלמא... וזאת מדובר על מצוה אחת... ובדאי לא על שתי מצוות או על כל העולם הבא שלו...

והרי רואים אנו כאן אשר המלך מהשבטי י-ה, יהודה - שהבטיח לאביו יעקב אבינו להחזיר לו בנימין, וכאשר ניגש אל יוסף הצדיק ורוצה להסביר לו למה הוא מתערב כאן בהענין יותר מכל שאר האחים הקדושים, הרי הוא מעורר אותו ואומר לו שקיבל ערבות עליו. ערבות מוגזם! של שני עולמות!! - אמנם מדייק השפת אמת (שנת תר"מ) כאשר שומעים היטב אל המילים של יהודה, רואים אנו אשר אף שמוכיר הערבות ורוצה שיתעפל מזה, מ"מ המילים האחרונים שלו הם נוראים! "פי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי?" - זאת אומרת מהו נקודת טענתו? רק ענין אחד. הוא לא מסוגל לראות הצער של אביו! ומסביר השפת אמת במילים הנוקבים עד התהום "אכן באמת יותר צער היה ליהודה מצער של אביו. מכל הערבות של ב' עולמות".

כל כך ביטול עצמי! כל כך עסוק בצער של השני! ומוסיף השפת אמת ללמד אותנו עד כמה פעל בזאת "זוה עצמו הראה גם לאדון זה לראות איך גדלה צער של אביו בעיניו. כדי לעורר רחמנות גם בלבו על צער אביו. והאמת כי במדה זאת נענה יהודה כי תיכף אח"כ כתיב ולא יכול יוסף להתאפק ע"י שכבר נסתלק כל נגיעתו של יהודה".

דברים נפלאים על מדריגת יהודה. אולם השפת אמת לא מניחו אותנו בזה, הרי "תורה" הוא מלשון "הוראה" ובמילים ספורות מסיים חז"ל " וכל זה משל

לבקר את אביו ואת אמו קודם פטירתה, כי מחמת עיכוב זה יצא מזה רבי עקיבא.

מצווה ודבקות בהש"ת. וזה גם ממתק סיבת התעכבות יעקב בשכם שנה וחצי, בזמן שהיה עליו חובה למחר לבוא

א ולפי זה מובן מדוע רבי עקיבא השתוקק כל ימיו למות על קידוש השם, כי זה היה שכרו שהשלים תיקונו סוף סוף מת בקידוש ה' מתוך

לתהלוכות בני עם אביהם שבשמים.
ודו"ק". דהיינו שכמו כן מוטל עלינו לעשות, אף כאשר יש לנו דברים לבקש ולשאול ולהתחנן עבורם - יש לנו לשכוח קצת מעצמינו... ולבקש גם על אחרים, ואולי במיוחד לזכור אודותו יתברך, שיש לו כביכול ג"כ צער כאשר נמצא יהודה בצער.

סיפור נפלא מזה

היה צדיק קדוש עליון רבי יודליע הורוויץ זצוק"ל (תרס"ה - תשמ"ט) בנו של האדמו"ר מדז'יקוב זי"ע שהיה גר בסוף ימיו בלונדון שאחרי עשרים שנה שלא זכה עוד חזרע של קיימא הלך פעם להשתטח על קברו של החת"ס שהיה דבוק מאד בו. כאשר חזר ושאלו אותו על תפילתו שהתפלל שם במשך שתיים, ענה שבהיותו שם אצל הרשכבה"ג החת"ס התעלה להיות כל כל עסוק להתפלל עבור כלל ישראל ואחרים שצריכים ישועה.. שפשוט שכח להתפלל גם על עצמו...!

בי א-ד-ו-ני

יש לצרף לזה הגילוי הנפלא של האריז"ל (מובאי בשפת אמת שנת תרל"א) בדברי יהודה בריש הפרשה "ויגש אליו יהודה ויאמר בי א-דוני" - שהכוונה הוא שבתוך שמו של יהודה, נמצאים האותיות של השי"ת, י-ה-ו-ד-ה. והשפת אמת מקשה כי הרי יהודה אמר בלשון "אדנות" ולא בשם הוי"ו וע"ש מה שמבאר בזה.

ואולי יש לבאר כי מצינו בפסחים דף נ. בביאור הפסוק **"ביום ההוא יהיה ה' אחד, ושמו אחד"** והגמרא שואל האם היום לאו אחד הוא? אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב. וממשיל הגמרא **"ושמו אחד"**, מאי "אחד", אטו האידנא לאו שמו אחד הוא? אמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת, אבל לעולם הבא כולו אחד נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י.

נמצינו למדים כי בעולם הזה שיש צרות וגלות יכולים לקראותו רק בשם אדנות.

ואולי זה היה כוונת יהודה לעורר רחמים על מצבם של השבטי י-ה, כי אמר שאמנם בשמי יש האותיות הוי", אבל אין ביכולתי לומר עכשיו רק כי "בי אדוני" ואין ביכולתי לומר השם הוי"ו ככתבו מכיון שנמצאים עכשיו במצב של גלות וצרה, כי היה מוכן להיות עבד במקום בנימין וכו' ולשעבד עצמו עבור יוסף, והרי "בי אדוני".

ואולי יומתק לנו טפי בצירוף דברי השפת אמת הנ"ל כי בזה שדעתו על צרתו של השכינה הקדושה הוא האופן גופא שיהיה להם ישועה בקרוב. ויש להתעורר מזה האיך שצריכים לחשוב לא רק על מצבינו הדלה והקשה בגלות רק על צרתו של השכינה הקדושה.

אנא ה' הושיעה נא!

ויש לסיים לפרש מה שהתפללנו וצעקנו בימים שעברו עלינו "אנא ה' הושיעה נא" - כי הרי מבואר שבגלות יש לנו רק השם אדנות ולא השם הוי". כי לדאבנו עוד מוסתר גילוי יתברך שמו. וזאת תפילתו "אנא" - אנחנו מבקשים ממנו יתברך, **"השם הושיעה נא!"** בבקשה תביא ישועה להשם הוי"ו! שתביא כבר שיהיה "השם אחד ושמו אחד" שיגדל ויתקדש שמייה רבה! אמן.

שיהיה להשי"ת תפילין כשרים!

ויש לסיים דם דבריו הקדושים של הרה"ק מרוויץ זי"ע בלשון המשנה (סנהדרין פ"ו משנה ה') - **אמר רבי מאיר, בְּזִמְנָא שְׁאֵדָם מְצַטְעָר, (שְׂכִינְהוּ) מַה הַלְשׁוֹן אוֹמְרָת (בְּבִיכּוּל) קְלָנִי מֵרֵאשִׁי, קְלָנִי מִזְרוּעֵי. אִם כֵּן הַמְּקוֹם מְצַטְעָר עַל דָּמָם שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁנִּשְׁפָּךְ, קָל וְחָמֵר עַל דָּמָם שֶׁל צְדִיקִים.** למה נקט התנא דייקא "ראשי" ו"זרועי".

וביאר כי מצינו בגמ' ברכות ו. אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין שנאמר וכו' אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייה בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו אמר ליה ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וכו' ע"ש.

הרי לכן בשעה שיש לאדם צער הרי התפילין של השי"ת פסולים כי בתפילין מצינו אודות השבח של כלל ישראל, ולכן

דייקא נקט התנא הלשון ראשי זורועי שהם כנגד התפילין של ראש ותפילין של יד. וזאת תפילתנו שיהיה להשי"ת תפילין כשרים בקרוב!

למען הסר ספק / הרב ישראל מאיר ווייל,

מח"ס וביום השבת והשולחן כהלכתו

שאלות בענייני כשרות המאכלים והכלים במטבח

צרירות דם בעופות

בחוברת שפירסמת כתוב שאם מוצאים צרירות דם בעוף בבית מוציאים רק את הבשר האדום והשאר מותר. לא הבנתי למה המלח לא מעביר את טעם הדם לכל העוף, הרי מליח כרותח?

תשובה: שאילת חכם ניכרת כאן, ומפני אריכות התשובה הבאתיה בהערה, ולמעשה, הדין נשאר כמו שפורסם בחוברת.*

שאלות בענייני שבת

נסיעה לבית חולים רחוק בשבת

האם מותר ליסוע ממודיעין עלית למעייני הישועה, כשעובר בדרך ליד בית חולים תל השומר?

תשובה: יולדת שיש לה בית חולים סמוך לביתה ורוצה לנסוע ברכב לבית חולים טוב יותר [או משקיע ומתאמץ יותר] שנמצא רחוק מביתה, אם היא מפחדת ללדת בבית חולים הסמוך לביתה ורוצה דוקא את בית החולים הטוב יותר, מותר לה לנסוע לשם בשבת.

אבל אם רוצה לנסוע לבית חולים השהו מבחינה רפואית לבית החולים שסמוך לביתה, וכל שכן אם רוצה לנסוע לבית חולים פחות טוב מבחינה רפואית, אסור לנהג ישראל להסיע אותה לשם אף אם הבית חולים הרחוק יותר שומרי תומ"צ ויותר מקפידים על כשרות המאכלים וכיוצא בזה, ולא שייך בזה היתר "יתובי דעתא", וכל שכן שאסור לה לנסוע לבית חולים רחוק בשביל להיות ליד ההורים או שאר שיקולי נוחות שאינם שייכים לענין רפואי, ויש להסביר ליולדת את חומרת

שאומרים פיטום במליחה.

ושמעתי ליישב שגם ה"דם בעין" של צרירות דם אינו נידון כדם בעין ממש, וראיה, שצליה מתירה כל צרירות דם ואפי' דם בעין, אבל אין הצליה מתירה דם בעין ממש שנטף על הבשר כמבו' בריש סי' ע"ו, וא"כ גם ה"דם בעין" של צרירות דם אינו נידון לגמרי כדם בעין אלא הוא רק חמור יותר מאסמיק בישראל אבל נידון כדבר בינתיים ולכן אינו מבליע בכל הבשר שמסביב.

² מפני "יתובי דעתא" [ליישב דעתו] של חולה שיב"ס התירו דברים מסוימים המסייעים לרפואתו גם אם הם מיותרים. כגון, הדלקת נר ליולדת אף שהמיילדת מסתדרת גם בלי הנר [סי' ש"ל, א' וסק"ג וסי' רע"ח], וגם בחשיב"ס רגיל הדין כן אם יש חשש שיתטרף דעתו מרוב פחד, ומטעם זה מותר גם כן להתייעץ עם מומחה נוסף או להזמין רופא פרטי אם החולה שיב"ס או היולדת מפחדים בלעדיהם.

להמחבר שם], ובאמת כבר הק' הדגמ"ר על השי"ך שם סק"ח שכתב שבאיסור דרבנן סגי בכחוש רק כדי קליפה והק' הדגמ"ר מדם שהוא דרבנן והוא בודאי כחוש ואעפ"כ צריך ששים כנגדו. אלא שהפמ"ג [סי' ק"ה בשפ"ד סק"ח וסק"ח אות ב] כתב שדם שמעורב בו שומן וציר צריך ששים כנגד כולו, וי"ל דהני מילי בדם בעין הנפרש מבשר שלכן מעורב בו שומן וציר אבל דם שנצרר מחמת מכה הוא כחוש ולפי"ז דין זה תלוי במח' המחבר ושי"ך וט"ו [סי' ק"ה, ט] אם יש פיטום במליחה, דהיינו שאם האיסור [הבשר] מפטם את האיסור הכחוש [הדם] וחוזר הדם ואוסר את כל הבשר, ולהלכה, הפמ"ג [שם סק"ח] מתיר והחכ"מ [כלל מיג"ס סי"א] מתיר רק בהפס"מ ובמשנ"ב [סי' תס"ז סקע"א] ששמע קצת דלא אמרינן פיטום במליחה ורק בצליה אמרינן פיטום [כמש"כ שם סקפ"א, ובסי' תס"א סק"ו] והחזו"א [או"ח סי' ק"ב סקי"ב] כתב

³ בדברי סופרים [קיצור הלי' מליחה פ"ב ס"ב] יישב בשם החו"ב שלענין זה אנו אומרים שכוין ששאר החתיכה והחתיכות טרודים למיפלט הדם לא בלע וכו' כולו כף פולטו, וכמבו' בסי' ע', א' לגבי דם פליטה, אבל אין תירוצו זה מיישב רק לגבי הצרירות הבלועה בבשר (שהאדים הבשר) שהוא דם פליטה, אבל אם יש דם בעין לא אמרינן כבולעו כף פולטו ולא אמרינן שאם טריד למיפלט לא בלע וכמש"כ תוס' בחולין ק"ג. ד"ה אין ונפסק להלכה בסי' ס"ט, ב', וזה הטעם להא דאמרינן שאם מלח הבשר ולא הדיחו מקודם מדם שעליו נאסר הבשר גם בדיעבד וכמש"כ בב"י הגר"א שם, וגם השי"ך בסי' ע' סק"ג הק' מהמבואר שם שמותר למלוח חתיכות בשר זו ע"ז, ותי' שדם בעין שאני [א"נ אפי' דם בעין מותר בתוך זמן פליטת הדם].

ואמנם, היה מקום ליישב ע"פ מש"כ השי"ך בסי' ק"ה סק"ט שדם נחשב ודאי כחוש וגם למ"א אינו אוסר יותר מכדי קליפה [או כדי נטילה

הנטיעה בשבת שלא בהיתר [אלא אם כן נראה במוחש שיש חשש סכנה אמיתית מרוב פחד שאז מותר כבכל חשש סכנה], ועם נהג נכרי מותר לנסוע לבית חולים הרחוק, ובתנאי שאין בו איסור תחומין שאז יש איסור גם לישראל, ויצטרף אליהם מלוח ישראל המבין ברפואה, ועיין עוד בהערות!.

אם נוסעת בלילה או בבוקר, יתכן שאפשר בדוחק להקל ע"י נהג ישראל אם אומרת שלא תאכל בבית החולים הקרוב מפני שהאוכל שם אינו כשר.² ודע, שכל סעיף זה אמור כאשר נצרך לנהג ישראל [אם אין נהג נכרי או שיש חשש שהנהג הנכרי יסע לאט יותר], אבל אם יש נהג נכרי בכל מקרה יסע רק עמו, וכנ"ל בסי' ל"א סעיף ל"א.

מאור שעשועי / הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי חיים'

הברכה שלרגלי הצדיק

וְתֵן זְרַע וְנַחֲיָה וְלֹא נְמוּת וְהַאֲדָמָה לֹא תִשֶׁם (מז, יט)

[למרות שאינני כדאי והגון לכך, אחשוב שהמאמר שלפנינו יתן מבט - מעט מן המעט - אודות האבידה העצומה שאבדה עם ישראל בכ"ד כסלו תשע"ח]

כתב רש"י: "ותן זרע. לזרוע האדמה, ואף על פי שאמר יוסף 'ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר', מכיון שבא יעקב למצרים, באה ברכה לרגליו, והתחילו לזרוע וכלה הרעב".

גודל כוחו של הצדיק בהטבה לאנשי דורו

בתחלת מאמר זה הנני חוזר בקצרה על מה שנכתב בספר אפיקי חיים לפרשתנו: "מור" הגה"צ רבי יעקב ניימן זצ"ל כותב בשם רבו הגה"צ רבי משה רוזנשטיין זצ"ל, כי גודל כוחו של הצדיק בהטבה לאנשי דורו הוא נשגב ונעלה לעין ערוך... בוא וראה, שהרי יוסף לא היה בכוחו לבטל את הרעב, אלא כלכל את מצרים שנתיים ברעב, ואילו יעקב אינו משבא למצרים

כלו שני הרעב, וחמש השנים שהיו צריכים להיות בטלו בזכות הצדיק.

וכן אצלנו, עשיר שיתרום לבית-חולים שלשים מיטות, כולם יהללו וישבחו אותו על דאגתו לחולים, ואילו צדיק שחי באותה עיר, אשר עושה יותר, שהרי זכותו מגינה שלא יהו שלושים חולים, על כך לא ידע איש ולא ישבחו את הצדיק. אין זה אלא שחסר לנו באמונת חכמים, עכ"ל.

האומר מאי אהני לן רבנן אין לו חלק לעוה"ב

בהקשר לדברים הנ"ל הבאנו את דברי ה"אור ישראל" שכתב: "הנה אמרו חז"ל דהאומר 'מאי אהני לן רבנן' אין לו חלק לעולם הבא. וצריך להבין מדוע נחסר חלקם של אלו שלא מבינים את התועלת שבתלמידי חכמים מעולם הבא, יותר משאר חוטאים?! אלא... שחסידי ה' לאדם בעולם הזה הם כה גדולים, עד שכל צדקותיו של אדם אינם יכולים להספיק כדי לצפות לגמול נוסף... ואין אנחנו מספיקים להודות אפילו על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבא רבבות הטובות שעושה עמנו. כל עמל האדם האדם לפיהו' - שכל עמל האדם בתורה ומצוות אינו שוה כדי חיי שעה אחת שהקב"ה נותן לאדם.

ומעתה, אם זכויותיו של אדם אינן מספיקות אפילו כדי לצפות לשכר עולם הזה, כיצד יוכל לצפות לשכר עולם הבא? אלא שהנה אמרו חז"ל 'כל העולם כולו נוזנין בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת', ונמצא שכל מה שהאדם אוכל בעולם הזה אינו מנכה כלום מזכויותיו, כי הוא אוכל מזכויות הצדיקים כרבי חנינא, וממילא נשארות לו זכויות שעבורן הוא משתלם שכר בעולם הבא. במה דברים אמורים? כאשר הוא יודע להעריך שכל מה שהוא אוכל בעולם הזה הוא בזכות 'חנינא בני' ושאר תלמידי חכמים. אבל האומר 'מאי אהני לן רבנן', הרי כופר בכך שאת תזונתו בעולם הזה הוא מקבל בזכות הצדיקים,

ומי שאינו מכיר בזה הרי מנכים מזכויותו כדי לפרנסו בעולם הזה, ולא נשארות לו זכויות לזכות בעולם הבא. לכן האומר 'מאי אהני לן רבנן' אין לו חלק לעולם הבא, עכ"ל האור ישראל, וע"כ מהאפיקי חיים.

"יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין"

וכעת הנני להוסיף מה שראיתי נדפס בשיחות מור"ה הגר"ח קמיל זצ"ל לפרשתנו בשם רבו הגר"ח שמואלביץ זצ"ל על המובא בסוכה (מ"ה ע"ב): "אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי: יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי עד עתה, ואילמלי אליעזר בני עמי - מיום שנברא העולם ועד עכשיו, ואילמלי יותם בן עזיהו עמנו - מיום שנברא העולם עד סופו, וברבינו חננאל שם: "...ולמה יותם? לפי שנתברר לו (לרשב"י) כי לא קבל מזכויותיו בעוה"ז כלום, שכל צדיקים קבלו בעוה"ז מעין השמור להן לעוה"ב, ורבי שמעון ובנו, ויותם, לא קבלו בעוה"ז, לפיכך היתה להם זכות גדולה משאר הצדיקים". כלומר, הם לא לקחו לעצמו וממילא הכל נשאר בשביל העולם, ועל כן יכלו לפטור את כל העולם מן הדין.

והוסיף שם את המאמר הנ"ל אודות רבי חנינא בן דוסא, וביאר בשם הגר"ח שמואלביץ זצ"ל: "מכיון שדי לו בקב חרובין... לכן הוא יכול מזכויותיו לזון את כל העולם".

"בלעדיו"

והוסיף שם שהגר"ח שמואלביץ היה מבאר בשם הגרש"ז מקלם זצ"ל: "כיצד מצרים סמכו על יוסף הצדיק למסור את כל המלוכה לאדם זר? אלא שהם ראו שיוסף היה ירא שמים, וגם לעובדי עבודה זרה יש דרך ארץ ואמון בירא שמים, ע"כ בשם הגרש"ז. אך הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ביאר שהסיבה שהם סמכו על יוסף הצדיק, מכיון שיוסף הצדיק אמר "בלעדיו" - זה לא אני! הוא לא לקח עטרה לעצמו! באדם

צפצוף למי שלא חגר חגורת בטיחות] ולכן יש לברר את המצב מדי פעם [וכן יש לברר אצל מורה הוראה באלו פעולות יש איסורים דאורי' שזה חמור יותר] וההיתר רק לומר לנכרי ולא לעשות איסורים [אפי' דרבנן] בידיים.

להעדיף לשחות לחולה בהמה בשבת מלהאכילו נבילה, ולטעם שהחולה קץ נבילה ויסתכן א"כ גם כאן יש מקום להתיר להסיעו לבית חולים שיאכל שם אם אומרת שבבית חולים הקרוב יותר לא תאכל מפני שאינו כשר, אך אם נוסעת בשעות היום המאוחרות ובכל מקרה לא תספיק לאכול בשבת לא שייך ההיתר, אמנם לטעם שבנבילה יש איסור בכל כוית וכוית ובשחיטה יש רק איסור אחד א"כ אין לנסוע בכל מקרה שבנסיעה יש הרבה הרבה יותר איסורים מבאכילת נבילות, והאריך בזה בתורת היולדת שם [וטעם הותרה לא נפסק להלכה כמש"כ בב"י סעיף י"ד], ולכן עדיף תמיד שהנהג יהיה נכרי והמלוח הרפואי יהיה ישראל.

² כמב' לעיל סימן ל"א סעיף י"ב שע"י נכרי מקילים גם ליתובי דעתא שאינו ענין רפואי וכמבואר בסי' ש"ו, ט' וסקמ"א. ולכן, הנוסע עם נהג נכרי ממודיעין עילית או מבית שמש או מביתר עילית לכיוון בני ברק מותר לו לעבור ליד ביה"ח תל השומר ולהמשיך למעיני הישועה, ואין בזה איסור תחומין לחולה ולמלוח כיון שנכנס לעיר בהיתר וכמב' בסי' ת"ז, ב' [עיין בהערה קודמת אם מותר ע"י נהג ישראל], אבל אסור לנסוע מבני ברק לבי"ח לניאדו בנתניה אפי' ע"י נכרי כיון שיוצא מחוץ ל"ב מיל, ויש אומרים שיש בזה איסור דאורייתא- ע"י מ"ב סי' שכ"ה סקמ"א וסקמ"ב וסי' ת"ד סק"ז.

³ אין איסור בנסיעה ברכב שנוהג בו נכרי כמבואר באגרו"מ "ח"א סי' קל"ב] וכן דעת הגריש"א זצ"ל, אלא שהם דיברו על רכבת וצריך לברר לגבי רכב רגיל אם הנוסע אינו מגביר את הבערה המנוע, ואולי באמבולנס שהוא גדול אין לזה משמעות. ודע, שבמשך השנים נוספו תוספות שונות הגורמות חילולו שבת לנסוע [כגון, כיבוי מנורה בסגירת הדלת,

⁴ יתובי דעתא שייך רק בדברים שיש בהם מעלה רפואית אלא שאין צריכים להם, אבל אין היתר זה שייך בשאר רצונות של חולה, ע"פ המב' בסי' ש"ו, ט', וכ"כ בערוה"ש שם סק"ב ובאגרו"מ ח"א סי' קל"ב ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' ח' ובקצוה"ש סי' קל"ה סק"ה ובתשובות והנהגות ח"ב סי' קע"ז, וראה בשבט הלוי ח"ח סי' פ"ח על חומרת הנטיעה לחינם לבית החולים רחוק, ובספר תורת היולדת פ"ז האריך בזה. אמר הגר"ח שליט"א שאם בית חולים אחד שומר תומ"צ והשני אינם שומרי תומ"צ א"כ ודאי מותר לנסוע אל הבית חולים שומר תומ"צ אפילו עם נהג ישראל מכיון שודאי יש יתובי דעתא ללדת במקום שמנוהל ע"י שומר תומ"צ שהרי החילוניים יכולים גם להרוג [או לסכן את היולדת] מכל מיני שיקולים שונים [חיסכון כספי או לשם למידה והתנסות], אמנם הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא הסכים לזה כיון שהרופאים מוחזקים לעבוד כנדרש ואין חשש כ"כ שזילולו בטופל באדם הורי בכל יום מסכימים להיות מטופלים אצל רופאים שאינם שומרי תומ"צ.

כזה נותנים אמון. המצרים ראו בו חכמה עצומה - איך שכל דבר הוא יודע ולמרות זאת הוא לא לוקח דבר לעצמו. באדם כזה נתנו אמון!".

[והנני מסיים מעין הפתיחה: איבדנו את מי שהיה די לו בקב חרובין - שלא היה לוקח לעצמו דבר, ודו"ק אפוא בנ"ל את גודל האבידה לדור, אם כי כאמור קטונתי].

לתגובות: goldm@enativ.com

מהלכות השבת / הרב אליהו הורביץ, מח"ס 'הרחב דעת' י"ג חלקים

אמירה לעכו"ם לעשות מלאכה לצורך עצמו

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעַם אֵל הָעַם הֵן קִנִּיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאַתְּ אֲדַמְתֶּכֶם לַפְּרִעָה הֲאֵל לָכֶם זֶרַע וְזִרְעֵתֶם אֶת הָאֲדָמָה (מו', כג)
בפסוק מבואר שיוסף קנה מהם את כל הקרקעות, ונתן להם לזרוע את האדמה והם יעלו לו חמישית מהתבואה למס, ונבוא לדון האם היה מותר ליוסף לתת למצרים לעבוד בקרקעות בשבת, שלכאורה כשאמר להם לזרוע את השדה, והם זרעו את השדות גם בשבת, יש בזה משום אמירה לעכו"ם לעשות מלאכה בשבת.

ולמרות שיוסף לא אמר להם בשבת עצמה לעבוד בשדה, בכ"א מבואר בשו"ע בסי' ש"ז סעיף ב' וג' שאמירה לעכו"ם לעשות לו מלאכה בשבת אסורה גם כשאומר לו לעשותה מער"ש, וא"כ כשיוסף אמר להם לעבוד כל השבוע כולל שבת, לכאורה יש לאסור בזה מצד איסור אמירה לעכו"ם.

דין אריס

אלא שבאמת שהמצרים לא היו שכירים של יוסף, אלא גדר עבודת המצרים בשדה הייתה באריסות, שאדם העובד בשדה חבירו ומקבל אחוזה מהתבואה נקרא אריס, ודין אריס מבואר בשו"ע בסי' רמ"ג סעיף א', שמותר ליהודי להעסיק אריס עכו"ם בשדהו למרות שהוא עובד בשבת, וברמ"א שם מבאר שזה משום שאריס אינו נחשב שהוא עובד אצל הישראלי אלא זה נחשב שהוא עובד אצל עצמו, שהעכו"ם עצמו רוצה להרוויח ולכן עובד גם בשבת, ולכן אין איסור אמירה לעכו"ם בזה.

אך כל זה בתנאי שיוסף לא אמר להם לעבוד בשבת עצמה, שאם הבעלים אמר להם לעבוד בשבת עצמה, בזה מבואר במשנ"ב בסי' רמ"ה ס"ק י"ח שאין להתיר אפילו כשהעכו"ם עובד באריסות, וכל ההיתר הוא רק באופן שהישראל סיכם אתו על עבודת השדה בסתמא, והעכו"ם עצמו החליט לעבוד גם בשבת, וצ"ל שיוסף נזהר שלא לומר להם לעבוד בשבת.

עבודת עכו"ם במלאכת עכו"ם

אלא שבאמת יש להתיר אפילו אם יוסף אמר להם לעבוד בשבת, ומשום שבפסוק מבואר שיוסף לא קנה את הקרקעות לעצמו, אלא יוסף קנה את הקרקעות לפרעה, ואם באמת הקרקע הייתה של

יוסף היה בזה איסור וכפי שהתבאר, אך מאחר והקרקע הוקנתה לפרעה, א"כ זה אמירה לעכו"ם לעבוד לצורך עכו"ם אחר ובשביל העכו"ם עצמו.

ודין אמירה לעכו"ם לצורך עצמו מבואר בשו"ע בסי' ש"ז סעיף כ"א, שהשו"ע פסק שאסור לומר לעכו"ם הילך בשר זה ובשל אותו בשבת לצורך, ולמרות שהעכו"ם מבשל את הבשר לעצמו, בכ"א מחמת שזה בשר של הישראלי יש בזה איסור משום אמירה לעכו"ם, וברמ"א שם כתב, שכ"ז משום שהבשר של ישראל, אך מותר לומר לעכו"ם לעשות מלאכה בשל עצמו, שהרי אין שום שייכות לישראל בדבר, שגם זה לא חפץ של הישראלי וגם זה לא לצורך הישראלי, לכך אין בזה משום אמירה לעכו"ם.

וממילא מאחר והשדות היו קניויות לפרעה ולא ליוסף, א"כ זו אמירה לעכו"ם במלאכת העכו"ם בלבד, שהרי גם השדה לא של הישראלי וגם המלאכה אינה לצורך הישראלי, ואין בזה איסור.

אמנם המג"א בסי' ש"ז ס"ק כ"ט נקט, שבכל מקרה שיש לישראל איזו הנאה ממלאכת העכו"ם, זה כבר סיבה לאסור את האמירה, אפילו אם זה במלאכת העכו"ם עצמו, וממילא יש לעיין בנידון דידן, שהרי מבואר ברש"י בפסוק כ"א שיוסף קנה את הקרקעות בכדי שיוכל להעביר את העם מקצה לקצה, ועשה כן בכדי להסיר חרפה מאחיו שלא יקראו להם גולים, עכ"ל הרש"י, א"כ מבואר שליוסף הייתה הנאה במה שקנה מהם את הקרקעות ואמר להם לעבוד בשבת, וא"כ שוב יש לאסור בזה.

אלא שלהלכה השעה"צ בסי' ש"ז ס"ק פ"ג דחה את דברי המג"א, עיי"ש, ובאמת שיש לעיין באם זה נחשב שליוסף היה הנאה מעצם מעשה העכו"ם, שלמרות שסיבת כל הקנייה והגליית המצרים מקצה לקצה הייתה לצורך האחים, בכ"א בעצם מלאכת העכו"ם בשדה גופא, לא היה בזה הנאה ליוסף, וממילא מסתבר שגם למג"א אין בזה איסור.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלאך, הרב הראשי

לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור

המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי

מרדכי ועוד

מהו מושג החינים?

וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי-הוּא מִשָּׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפֹּג לְבֹו פִי לֹא-הָאֲמִינִי לָהֶם: וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל-דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת-הָעֲגֻלּוֹת אֲשֶׁר-שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (מה, כו-כז)

[א] יש לשאול, מדוע בתחילה ויפג לב יעקב, למרות שבישרו לו שהוא עדנו חי והוא מלך במצרים, ומסתמא אביו שמר את הדבר שהן חלומותיו ושומע כעת שהתממשו, ומאידך אחרי שראה את העגלות "ותחי רוח יעקב"?

רשעים בחייהם כמתים

נקדים לכך את דברי הגמ' בברכות (יח,

א) שמספרת על רבי חייא ורבי יונתן שהיו הולכים בבית העלמין, אמר רב חייא לרב יונתן, תכסה את הציציות שלך שלא יאמרו שאנחנו מבזים אותם! שאלו רב יונתן, הרי המתים לא יודעים! השיבו, שכן הם יודעים, שהרי כתוב "כי החיים יודעים שימותו" אלו צדיקים שבמיתתן נקראו חיים.

ומצד שני דורשת הגמרא, מהו שכתוב "והמתים אינם יודעים מאומה", אלו רשעים שבחייהן קרויין מתים, שנאמר "על פי שנים עדים כו' יומת המת", הנה איך התורה כותבת "יומת העד המת" הרי הוא חי? אלא ללמדנו כיון שהוא רשע שמעיד שקר חשוב כמת.

ובביאור הדברים נראה לומר, שיש שני מושגי חיים ומוות, יש חיים ומיתה של הגוף, ויש חיים ומוות של הנשמה, וחז"ל מלמדים אותנו כי חיים של הגוף אינם נחשבים חיים בהיות זה קצוב לזמן, ומהרגע שהאדם נולד, הוא מתחיל לצעוד אל הסוף שהוקצב לו, ואי אפשר לעצור את הזמן.

וכאשר האדם יתבונן, למשל אדם ב"מ צועד לגרדום, כולם מבינים שהוא הולך למוות, וכבר חשוב כמת למרות שיקח עוד שעה עד לביצוע, כך כל אדם צועד בכל רגע לסוף, יש שר"ל הסוף בגיל צעיר, ויש בגיל יותר מבוגר, כל אחד כפי שנקצב לו, אך כולם צועדים אל הסוף, ולכן בכל יום הוא מת יום אחד ולמחרת מת יומיים ולאחר עשר שנים מת עשר שנים ובגיל חמישים כבר מת חמישים שנה.

ולכן חז"ל מלמדים אותנו, שלחיי הגוף לא נחשב חיים.

אולם חיי הנשמה שזה חיי נצח, כאשר כל אדם מאמין שיש לו המשך, וגם חילוני מבין שיש המשך ושיאמרו עליו קדיש, אלה הם חיים נצח שאינם פוסקים, ולזה חכמים קוראים חיים.

ולכן אם ח"ו אדם אינו מקיים תורה ומצוות והוא רשע, הרי למרות שגופו חי והולך נחשב מת מהלך עלי אדמות, אך אדם שמקיים תורה ומצוות, הוא הנקרא חי גם לאחר מיתתו כי רק הגוף מת אבל הנשמה ממשיכה לנצח ולא מתה, וממילא מובן מאליה שכל אשר עושה האדם לצורכי גופו כל שאינו ממלא את תכליתו חשוב כמת רח"ל.

ביאור ה'נודע ביהודה'

[ב] ונוסיף על כך את אשר כתב לבאר ה'נודע ביהודה' (אהבת ציון בדרוש החמישי) וז"ל, כן האדם כי בצלם אלהים עשה את האדם, וזה חשיבות האדם על כל בעלי חיים, כמו שנאמר (בראשית ט, ב) "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וגו'", ואין חיה רעה שולטת באדם א"כ נמשל כבהמות נדמה, וכשהאדם נשקע ברוב עוונות צלם אלהים מסתלק מעל פניו כי הוא פוגם בו, ולכן הרשעים בחייהם קרויים מתים כי כמו ששלשים יום קודם מותו מסתלק הצלם, כן הרשע כל ימיו הולך בלא צלם אלהים, וע"י התשובה והדמעות רוחץ פניו ואז הצלם חוזר, אבל כל זמן שלא חזר בתשובה נאמר ברשעים

(ישעי' ג, ט) "הכרת פניהם ענתה בם", אבל העוסק במצות ובתורה חכמת אדם תאיר פניו (קהלת ה, א).

ביאור הפרשה

ג] ועפ"ז נשוב לבאר את פרשתנו, שהנה רש"י (מה, כז) כותב שיוסף מסר להם סימן ליעקב במה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, וזהו שאמר "וירא את העגלות אשר שלח יוסף", ולא אמר "אשר שלח פרעה".

ונראה לבאר עפ"ז, כי למרות שיעקב נתבשר שעוד יוסף חי וכי הוא מלך במצרים, אך דבר זה לא גרם ליעקב שמחה בהיות דוקא בגלל שנעשה מלך במצרים נראה ברור כי הדרדר בשמירת התורה והמצוות והתנתק מחינוך בית אבא, אחרת איך מצליח להיות יהודי מולך על מדינה אסלמית, מסתמא בגלל שהתחבר לתרבותם והתפקר ח"ו, ואם כך אין שום שמחה שהגוף עדיין חי, היות ורשעים בחייהם קרויים מתים.

אבל לאחר שראה את העגלות, הבין את הרמז ששלח יוסף לאביו, ולא יתכן שהיה מונח בזה, אם לא שמר על עצמו, ורק אז "ותחי רוח יעקב". וכן מצאתי שמבאר בספר אבן יחזקאל בפרשתו.

מעמקי הלכה / הרב יצחק אברהם, כולל

תורת ה' חפצו' (בית שמש)

אברך שהתעשר, האם ישיב את המלגות שקיבל מהכולל?

ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ פנען ויבאו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו (מו, ו)

כידוע וכמפורסם, קיימת מחלוקת בראשונים, האם ראוי ליטול 'שכר' על 'לימוד התורה'. דעת הרמב"ם (פיהמ"ש אבות פ"ד מ"ו, והל' ת"ת פ"ג ה"י) דהוי בכלל, אל תעשה קרדום לחפור בה, דאין להתפרנס באמצעות התורה, אלא חייב כל אדם לעסוק במלאכה ולהתפרנס ממנה, וכדרך שנהגו התנאים והאמוראים וכנזכר מחז"ל.

אולם מאידך השיג עליו בחריפות בשו"ת התשב"ץ (ח"א סי' קמ"ב-קמ"ח) דאין בזה סרך של איסור, אלא אדרבה בכך תרום קרנה של תורה וכו'. "ואם הוא ז"ל, עזרו המזול, להיות קרוב למלכות ונכבד בדורו מפני רפואתו וחכמתו, ולא נצרך ליטול פרס מהקהלות. מה יעשו הרבנים והחכמים, אשר לא באו לידי מדה זו, הימותו ברעב, או יתבזו מכבודם, או יפרקו עול התורה מעל צוארם. אין זאת כונת התורה והמצוות והתלמוד". אמנם גם מדבריו עולה, שאם יש באפשרות הת"ח לעסוק בתורה מבלי להזדקק להנאת הבריות, הרי שזה שפיר טפי, ע"ש.

ומעתה יש לחקור, מה הדין באברך אשר הרחיב לו השי"ת את נחלתו, ומן השמים נתגלגל בביתו עשירות מופלגת. האם יוכל להשיב 'למפרע' את כל המלגות אשר קיבל עד עתה, ובכך יצא גם ידי שיטת הרמב"ם, שיתברר עי"ז למפרע כי לא נטל שכר עבור לימוד התורה. או שמא

מאחר וכבר קיבל, הרי שא"א להחזיר את הגלגל לקדמותו. ולא נותר לו אלא, להפסיק מכאן ולהבא, מליטול עוד מלגות.

א] מקח וממכר במצות

והנה תחילה יש להקדים, כי זכות לימוד התורה של האברכים, אינו שייך לתורמים, אשר סייעו בתרומתם להחזקת הכולל. וזאת מאחר ולא פירשו 'להדיא' שכוונתם על 'שותפות'. וכאשר לא השתתפו מתחילה, אין עוד אפשרות לזכות ולקנות את שכר הלימוד שכבר למדו, דמה שלמד יזקף לנצח נצחים אך ורק לזכותו של הלומד, כמבואר באריכות בשו"ת מהר"ם אלשקר (סי' ק"א). ועי"ז נאמר, "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, בוז יבוזו לו". [עי' בזה בשו"ת משיב דבר (ח"ג סי' י"ד), שמחלק בין מצות לימוד תורה, לבין שאר מצות, דבבשאר מצות גם אם לא מתנה מראש על שותפות, מ"מ יש לו חלק בזה מדין 'נטפל לעושי מצוה', ע"ש].

ושעל כן, השכר גם לאחר נטילת ה'מלגה', שייכת אך ורק לאותו אברך שלמד והתייגע על תלמודו. והשאלה היא רק מצד גודל 'מעלת' הלימוד, דכאשר הלימוד נעשה בלא קבלת שכר, הרי שהוא בדרגה גבוהה יותר. ושעל כן יל"ע האם יכול האברך להעלות למפרע את דרגת לימוד תורתו.

ב] בענין יעקב שויתר על נכסיו חו"ל

והנה מצינו ברש"י (בפרשתן מו, ו) עה"פ, "אשר רכשו בארץ כנען", וז"ל, "אבל מה שרכש בפדן ארם, נתן הכל לעשו, בשביל חלקו במערת המכפלה. אמר נכסיו חוצה לארץ אינן כדאי לי, וזהו (להלן נ, ה) אשר כריתי לי, העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו, טול את אלו", ע"כ. - הרי לן שיעקב תיקן 'למפרע' את החסרון של מעות חו"ל, ע"י מה שנתנם לעשו, תמורת חלקו במערת המכפלה.

איברא דיל"ע, מה 'הפגם' במעות חו"ל, והנה בב"ר (עד, א) איתא, 'נכסיו חוצה לארץ, אין בהם ברכה'. וכנראה לזה נתכוין רש"י באומרו, 'נכסיו חוצה לארץ אינן כדאי לי'. והיינו דלא מדובר על 'תיקון' על מה שנטל ממעות חו"ל, דאין כל פגם בזה, אלא רק ענין סגולי, שאין רואה בהם ברכה. וממילא אין הוכחה מזה על נ"ד, דהכא ברצונו 'לתקן' ולרומם את דרגת לימוד התורה, וזה יתכן שאין בידו לעשות.

וזאת ועוד, דהנה יעקב לא הוציא את מעות חו"ל בכדי, אלא השתמש בזה עבור רכישת חלקו של עשו במערת המכפלה. הרי שלמעשה השתמש במעות, אמנם לצרכים רוחניים, אך עכ"פ השתמש. ואין ללמוד משם להנהיג הנהגה של 'ויתור' מוחלט על המעות, מבלי להשתמש בהם כלל.

ג] במעשה רגל הזהב שקיבל ר' חנינא בן דוסא

אולם לכאוי יש להביא ראיה מהמעשה ברב חנינא בן דוסא המובא בגמ' תענית (כה.), "אמרה ליה דביתהו, עד אימת ניזיל

ונצטער כולי האי. אמר לה, מאי נעביד. בעי רחמי דניתבו לך מידי. בעא רחמי, יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא. [חזו"א] בחלמא, עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי, [ואיהו] אפתורא דתרי כרעי. [אמר לה], ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם, ואנן אפתורא דמיחסר. אמרה ליה, ומאי נעביד, בעי רחמי דנשקלינהו מינך. בעי רחמי, ושקלוהו. תנא, גדול היה נס אחרון, יותר מן הראשון. דגמירי, דמיהב יהבי, מישקל, לא שקלי".

הנה מבואר מזה, כי אכן קיימת אפשרות להשיב את הדבר, וגם לאחר שנטל את שכרו בעוה"ז, יכול וכדאי לאדם להשיב את מה שקיבל, ולהשיבו לקדמותו, ולכאוי ה"ה הכא דראוי לאברך הנ"ל להשיב את המלגות שקיבל עד עתה תמורת הלימוד.

איברא דמשם גם רואים, דאין פשוט כ"כ להשיב את מה שכבר נתקבל. שהרי ר' חנינא בן דוסא, עם כל גדלותו וחסידיותו, מ"מ נצרך היה להתפלל בעבור זה, ורק בכח נסים גדולים נענה, וניטלה הרגל בחזרה. ובודאי שלא כל אחד בר הכי, לנס שכזה. וע"ע בחולין (ס). בדברי רבי יהושע לבת הקיסר, "אלקא דידן, מיהב יהיב, משקל לא שקיל".

לתגובות: yitzi174@gmail.com

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן

רבינובניץ, מחבר ספרי ג'ם אני אודך, פרדס

יוסף החדש' ג"כ, ועוד

איזו שמחה יש אם אין הנער

והיה פראותו פי אין הנער ומת (מד, לא) קשה לי הרי חו"ל אומרים, "אין והיה אלא לשון שמחה", (בראשית רבה פרשה מ"ב, סימן ד'). ומה שמחה שייכת כאן שאין הנער, ?

*

וידידי הגאון רבי ברוך דדון שליט"א, מח"ס "גם ברוך יהיה", כתב לי חמישה תירוצים. וז"ל:

(א) בספר "גדולי הדורות" (עמוד 829) הביא תירוץ בשם בעל ספר "נטע שורק", שכשיראה שאין הנער, אז בשמחה "ומת", דהיינו יהיה מוכן למות בשמחה, משום שאינו חפץ יותר בחיים, כי "נפשו קשורה בנפשו".

(ב) בספר "ליקוטי יהודה" (שם) כתב בשם הרבי מגור ע"פ המשנה בברכות (נד). שחייב אדם לברך על הרעה, כשם שמברך על הטובה, ופירושו לקבלם בשמחה, ויעקב אבינו יקבל בשמחה, אך "ומת", כי לא יוכל לסבול זאת.

(ג) בספר "מדרש אריאל" (ויגש) כתב, ששמחתם תהיה כאשר יראוהו מת, מאשר יתענה על חסרון בנימין, וכ"כ גם בספר "שמר ליבני", חירארי (פרשת מקץ) שלטובת יעקב, היה שמח אילו ימות, שיראה שהוא מת בוודאות ח"ו, מאשר יסבול עוד איבוד בן שני של יעקב, שאינו יודע מה גורלם.

(ד) בספר "אור הדעה" (עמוד 103) תירץ ששמחתו של יעקב אבינו היתה לראות את בנימין, וזה ביאור הכתוב "והיה כראותו, ודו"ק], כי בזה התנחם על יוסף, ועתה לא יהיה לו במה להתנחם. וזהו המשך הפסוק "כי אין הנער ומת, ודו"ק], ובוזה ביאר בספר "שלמי שמחה" (ויגש), את המשך הפסוק "ונפשו קשורה בנפשו", שהואיל ונפשו קשורה באהבה, משום כך היתה לו שמחה גדולה בראותו.

(ה) והנלענ"ד לבאר, שיהודה דיבר עם יוסף, המשנה למלך מצרים, ואמר לו בודאי "והיה כראותו כי אין הנער ומת", הגויים ישמחו אם ימות יעקב אבינו, כי זה דרכם לשמוח כאשר אחד מגדולי ישראל נפטר. ואם כן "והיה", הולך על הגויים שהם ישמחו במיתתו. עכ"ד.

(ו) לענ"ד י"ל בס"ד שהנה "והיה", בגימטריא כ"ו, כמספר שם הוי"ה, שבידוע מרמוז על מידת הרחמים, (בראשית רבה י"ב, ט"ו), רמז שמי שיודע שכל הנהגות של הקב"ה איתו זהו רק במידת הרחמים, אדם כזה תמיד בשמחה בכל הזמנים ובכל המצבים, וגם במצב ל"ע כי אין הנער ומת חלילה, עכ"ז הוא בשמחה, שיודע שהכל לטובתו במידת הרחמים העצומה של הקב"ה. וזהו גם כן מרומז כאן שראשי תיבות: "ו'היה כ'ראותו", אותיות כ"ו, כמספר שם הוי"ה, וכן ר"ת: "כ'י א'ין ה'נער", עולה בגימטריא כ"ו, כמספר שם הוי"ה, שרומז למידת הרחמים, בכל הזמנים אפילו במצב חלילה של "והיה כראותו כי אין הנער". והבן. יהיה רצון שלא נשמע צרות, אלא נשמע תמיד רק בשורות טובות אכ"ר

משפטי צדקן / הרב יהודה טננהויז בע"מ

משפטי צדקן על חו"מ

האם המקור לדין ערב הוא מערבות יהודה

פי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחסאתי לאבי פל הימים (מד לב)

בגמ' (ב"ב קעג): אמר רב הונא מנין לערב דמשתעבד, דכתיב (בראשית מג, ט) אנכי אערבנו מידי תבקשנו. מתקיף לה רב חסדא הא קבלנות היא, דכתיב (בראשית מב, לו) תנה אותו על ידי ואני אשיבנו. אלא אמר רבי יצחק, מהכא (משלי כ, טז) לקח בגדו כי ערב זו ובעד נכריה חבלהו, ואומר (משלי ו, א) בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך, נוקשת באמרי פיך.

ביאור הדברים הוא, כי בדין ערב מצינו שני סוגי ערב, א[ן ערב סתם שעליו נאמר אין נפרעין מהערב תחילה, ורק אם אין ללוה פונה לערב. ב[ן ערב קבלן שיכול לפרוע ממי שירצה, בין מהלוה ובין מהערב, וקושיית הגמ' מנין לערב שמשמעבד באמירה בעלמא בלא קנין. וע"ז אמר רב הונא מדברי יהודה לאביו אנכי אערבנו מידי תבקשנו ודחאו ר"ח שזה נאמר בקבלנות לקמן מפרש תן לו ואני קבלן ובאמירה בעלמא הוא קבלן. (עפ"י רשב"ם)

איזה ערבות יהודה קיבל על עצמו

המהרש"א הקשה ע"ד ר"ח הרי הפסוק תנה אותו על ידי וגו' ראובן הוא שאמר ואילו יהודה לא אמר אלא אנכי אערבנו וגו' ולא הזכיר לשון קבלנות בדבריו כמו שלא הזכיר קבלנות בקרא דמייתי כי ערב זו וגו' וא"כ מה שואל רב חסדא מערבות ראובן שהיתה בקבלנות על הלימוד מערבות יהודה שהיא ערבות סתם,

מתרץ המהרש"א שמכיון שראובן הצייע להיות ערב בקבלנות ולא נתרצה לו יעקב, א"כ אין סברא שיבקש ממנו יהודה בערבות לחדו ובוודאי שגם יהודה הצייע להיות ערב קבלן אלא שלא הזכיר במפורש בדבריו ומסתמך על ערבות ראובן שהזכיר בו קבלנות, ולפי"ז הערבות שקיבל יהודה היא ערב קבלן.

ראובן ויהודה ערבים או לווים

אלא שיש לשאול ראובן ויהודה הם לווים או ערבים כי בקשתם לקחת את בנימין היא כאן ההתחייבות ומה שייך כאן בכלל המושג ערבות, והנה במסורת הש"ס מביא הגרי"ב את גירסת השאלות דרב אחאי (מקץ שאלתא לא), שאכן גורס אמר רב הונא מניין לערב שמשמעבד, שנאמר אנכי אערבנו מידי תבקשנו, א"ל רב חסדא התם יהודה גופיה לזה הוא דכתיב (בראשית מג, ח) שלחה הנער אתי.

ולכאורה הוקשו לבעל השאלות על גירסתנו ב' קושיות עצומות, א. מדוע מביא רב חסדא את הפסוק של ראובן, ב. הרי אין כאן לא ערבות או קבלנות אלא הלוואה, וכמו שאמרו שניהם, ראובן אמר תנה אותו על ידי, ויהודה שאמר שלחה הנער אתי, שניהם מדברים על לקיחת בנימין עצמו, וא"כ הם בעצם לווים ואינם ערבים. ונראה שמסיבה זו תיקן השאלות שהקושיה היא שאינו ערב אלא לזה, והחליף לפסוק שאמר יהודה.

אולם מלבד מה שגירסתנו נשארה תמוהה, כנ"ל. גם על השאלות עדיין קשה, הן יהודה בנוסף למה שאמר ליעקב [בראשית מג, ט] אנכי אערבנו, אמר ליוסף [בראשית מד, לב] כי עבדך ערב את הנער מעם אבי, הרי שהצהיר שהוא הערב ולא הלוה.

ובאמת שהריטב"א בחידושו, תמה אף הוא על קושיית רב חסדא, וזה לשונו: האי לשון קבלנות אינו, כי למי נכנס יהודה קבלן, לזה עצמו היה, תירץ לי מורי דלא דק תלמודא, דכל מאי דאמרינן הכא אינו אלא אסמכתא, ולי היה נראה דתלמודא משמע ליה כי יעקב נתנו לראובן ושאר אחיו על קבלנות יהודה, וכך אמר ליעקב תנה אותו להם על ערבותי.

ונראה דלפי תירוץ הריטב"א מיושבים שתי הקושיות על גירסת הש"ס, שרב חסדא הקשה באמת רק מכח הפסוק שאמר להחזירו בלשון ערבון. אך מאחר שמצינו שראובן היה הלוה, שהרי הוא שביקש תנה אותו על ידי ואני אשיבנו, אלא שיעקב סירב עד שביקש שנית יהודה בפסוק שהביא רב הונא שלחה הנער אתי... אנכי אערבנו מידי תבקשנו, שפיר נקרא ראובן הלוה ויהודה הערב. אלא

שרב חסדא מקשה על כך, שהרי יהודה לא היה ערב רגיל אלא קבלן, שהרי על דברי ראובן שאמר ואני אשיבנו, אמר יהודה מידי תבקשנו, כלומר שלא תצטרך כלל לפנות אל ראובן, אלא עלי כערב קבלן. ואם כן אין שייך ללמוד מכאן לשיעבוד ערב סתם. שהרי ערב קבלן אינו אסמכתא, שהרי מחייב עצמו ללא תנאי, מה שאין כן ערב שנראה שהוא אסמכתא, שסבר שהלוה עצמו יפרע ולא יפול עליו החוב, כדברי אממר להלן בגמ'. [ר' יצחק ישעי' וויס]

הבית יוסף הביא שהמקור לדין ערב הוא מיהודה

אולם הבית יוסף (חו"מ קכט) כתב דיליף לדין ערב בגמ' (ב"ב קע"ג): מהפסוק אנכי אערבנו (בראשית מג ט) וקשה, שהרי הקשה ע"ז רב חסדא שיהודה היה קבלן מדכתיב (שם מב לו) תנה אותו כו', ומסיק דיליף מן בני אם ערבת לרעך [משלי ו' א'], ורבים מקשים אמאי לא כתב הב"י כפי המסקנא. וכתב ע"ז הט"ז ומחוסר ידיעה מקשים כן, דרב הונא יליף בגמ' מקרא דיהודה, ורב הונא לטעמיה דס"ל אח"כ בגמ' (קעד). דהלוהו ואני נותן, הוי ערב סתם, וא"כ לא היה יהודה אלא ערב סתם, וכן ס"ל לר' יצחק, אלא דלעיל תירץ ר' יצחק אליבא דרב חסדא, ורב חסדא דמקשה עליה איהו לטעמיה דס"ל אח"כ בגמ' דהוה קבלן, ועל כן יפה הביא הב"י קרא מיהודה דהכא, ד"ל דגם רבא ס"ל כן. והאריך עוד בזה.

כיצד התפייס יעקב בערבות יהודה

לכאורה נשאלת השאלה מה בצע ליעקב שיקבל עליו יהודה אחריות אונסין, מאחר שאין בידו להציל מה יתן ומה יוסיף שגם הוא יהיה אבוד משני עולמות, ותירץ השם משמואל - בשם אביו האבני נזר שיש באדם כוחות נעלמים שבעצמו אינו מכיר בהם, ואלמלא שקיבל עליו אונסין, לא היה משתדל להציל את בנימין אלא כפי מה שנראה בעיניו שיש בכחו לעשות, ולפעמים יש בכחו לעשות יותר ממה שמדמה בעצמו, ובכך שנכנס ערב ומפסיד את חלקו לעולם הבא ימסור את נפשו עבור בנימין ויתגלו בו כוחות עלומים.

מתוק לחכי / הרב אריה לייב גולדשטון

מח"ס לב הארי'

מהי ה"מילה" שמלו המצרים בהוראת יוסף

ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצר'ימה (מד, ד)

כתב רש"י: "קרא להם בלשון רכה ובתחנונים, והראה להם שהוא מהול". ויל"ע מה ראייה יש ממה שהיה מהול, והרי כל המצרים היו מהולים, כמבואר לעיל (מא, נה ברש"י) שיוסף צוה לכולם למול. וביאר הרא"ם שיוסף עצמו לא היה מי שיכריחו למול, וזה ודאי ראייה על יהדותו. אמנם עדיין יל"ע, דאיתא ברמב"ם (פ"י ממלכים ה"ח) שבני קטורה נצטוו על המילה, וא"כ שמא מבני קטורה הוא.

ונראה לבאר אופ"א, דהנה לקמן (פסוק י"ב) כתוב "והנה עיניכם רואות", ופירש"י "שאני מהול ככם", וצ"ב מה ההדגשה 'ככם'. וי"ל שאע"פ שהמצרים מלו מכל מקום לא היו עושים פריעה, וכן בני קטורה אע"פ שנצטוו על המילה, אבל על הפריעה לא נצטוו (כמו שאמרו ביבמות ע"א ע"א שאברהם לא נצטווה על הפריעה). ויוסף הראה להם שיש לו גם פריעה, וזה ראייה על יהדותו ושהוא אחיהם.

ובזה יש לתרץ את קושיית האור החיים בספרו ראשון לציון (יו"ד סי' רס"ג סעיף ה') איך צוה יוסף למצרים שימולו, והרי כתב הרמ"א (שם) שאסור למול גויים. ולהנ"ל ניחא, כי הט"ז (שם סק"ג) ביאר את הטעם בדברי הרמ"א שזה משום שע"י המילה הוא מבטל את הסימן שמייוחד בישראל. וי"ל שיוסף צוה להם רק למול בלא פריעה, ובהו אינו מבטל את הסימן מישראל שיש להם גם פריעה.

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק,

כולל לב לאחים (רחובות)

שתיקתו של בנימין

לכלם נתן לאיש חלפות שמלת ולבנימין נתן שלש מאות פסח וחמש חלפת שמלת (מה, כב)

הקשו חז"ל (מגילה טז א) היאך העדיף יוסף את בנימין על פני שאר אחיו בכך שנתן לו ה' חלפות, והלא כל מכירתו הייתה מחמת שיעקב העדיף אותו על פני אחיו, ותירצו, שרמזו לו בכך על מרדכי [שהיה מורע בנימין] שעתיד לצאת בה' מלבושים.

תמיהות בעניינו של בנימין

והנה, מצינו שהעדיף יוסף את בנימין אף בנתינת חמש מנות מזון (מג לד) ולא חשש בכך לקנאת האחים, וביאר בהדר זקנים (מח טז) שבאותו זמן כבר ידע יוסף שעתיד הוא להתגלות לאחיו, וכאשר יתגלה תסור הקנאה מבין האחים. ודבריו תמוהים, שהרי את חמש החלפות נתן יוסף לבנימין לאחר שידעו שהוא יוסף, ואף על פי כן שאלה הגמ' שהוא מטיל בכך קנאה ביניהם, והיאך כתב שלאחר ההתגלות אין ביניהם כל קנאה.

ולהבנת עניין זה יש להקדים תמיהה נוספת. טעם הורדת יוסף את אחיו למצרים מבואר בנביא (עמוס ב ו) "על מחרם בכסף צדיק". ובודאי שלא בא יוסף הצדיק לנקום באחיו חלילה, אלא ביארו רבותינו שכונתו הייתה לתקן את חטאם לבל יענשו על מכירתו, וזאת, על ידי שיעמידם בניסיון להציל את אחיהם הקטן בנימין שהתחייב בעבדות על מציאת הגביע, ובכך שיצילוהו במקום שנדרש לכך מסירות נפש, יתוקן חטאם שהפקירו את יוסף.

יש לתמוה, שטעם זה מבאר היאך ציער יוסף לכל אחיו שרצה למרק בכך את חטאם, אך היאך הותר לו לצער את בנימין בהטמנת הגביע באמתחתו ונתבזה מאוד על ידי כך שאמרו לו השבטים גנב בן גבת, שירשת את תכונת הגניבה מאמך שגנבה את התרפים של לבן (ב"ר צח ב) והיו

חובטים בו בין כתפיו (תנחומא מקץ י). ובחז"ל (ב"ר פד כ) בנימין גרם לשבטים לקרוע [ויקראו שמלותם] (מד יג), והיכן נפרע לו בשושן הבירה ויקרע מרדכי את בגדיו". מבואר, שבנימין נתבע על כך שמחתו קרעו האחים בגדיהם ונענש על כך אצל מרדכי. וקשה, איזו טענה יש על בנימין שהטמינו באמתחתו את הגביע, וידו לא הייתה בגניבה הזו, שמלבד העונש אשר קיבל בשעה שמצאו אצלו את הגביע, עוד נענש על כך אצל מרדכי.

בנימין ידע מראש על הטמנת הגביע

וכל התמיהות התיישבו על פי דברי המדרש (ספר הישר מקץ) "ויאמר יוסף לבנימין - אני הוא יוסף אחיך, אך אל תגלה את הדבר הזה אל אחיך, הנני שולח אותם עמם וילכו, וציויתי להשיב אתכם העיר ולקחתך מאתם, והיה אם יתנו את נפשם והלחמו עליך, אז ידעתי כי נחמו על אשר עשו לי ונודעתי אליהם, ואם יעזבוך, ולקחתי אותך וישבת אתי ושלחתי אותם וילכו להם ולא אודע עליהם". פירוש, יוסף תכנן מתחילה את כל עניין מציאת הגביע יחד עם בנימין, כדי לבדוק האם תיקנו האחים את חטא מכירתו בכך שימסרו את נפשם להציל את אחיהם החשוד בגניבה. ועתה מתבאר היטב היאך הותר ליוסף לצער את בנימין בעניין הגביע, שהכל היה בידיעתו והסכמתו של בנימין, ומבואר מדוע נתבע בנימין על כך שהאחים קרעו מחמתו את בגדיהם, שאף שכונתו הייתה לתועלת מכל מקום כיון שעל ידו נגרם צער לאחים נענש על כך, וכפי שביאר הגר"ח שמואלביץ (שיחות מוס' עד) שכך היא המידה בבין אדם לחבירו, שכמוה כאש שהמצער את חבירו נענש על כך אף שכונתו לטובה.

ביאור תמיהת הגמרא על החלפות

ובכך נפתח פתח להבין את עניין ריבוי המזון שנתן יוסף לבנימין, לפי שרצה יוסף לבחון את האחים האם עדיין מוטלת קנאה ביניהם, ועשה זאת על ידי שהרבה את משאת בנימין, ועל כך לא תמהו חז"ל שמטיל קנאה ביניהם, לפי שמעשה זה היה חלק מהתיקון של השבטים לראות שאין מקנאים הם זה בזה, אולם לאחר שהוברר שאין הם מקנאים בבנימין, הקשתה הגמ' מדוע הוסיף להטיל קנאה ביניהם בריבוי החלפות לבנימין, והלא אין בכך כל תועלת. וזהו שכתב בהדר זקנים שלאחר שיתוודע יוסף אל אחיו, תסור מהם הקנאה על ריבוי האוכל שנתן לבנימין, לפי שאז הוברר לאחים שכל הריבוי היה במטרה לבדקם האם עדיין יש קנאה ביניהם, אך הגמרא הקשתה מדוע לאחר מכן עשה פעולה נוספת של הטלת קנאה הנראית שלא לצורך.

.....

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל

דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש

רוזנבסקי צ"ל

אני יוסף אחיכם - נשארתי אחיכם

ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכתם אתי מצרימה (מה, ד)

י"ל שאמר להם אני אותו יוסף אשר מכתם אותי מצרימה, לא נשתנית במאומה. ולא רק יוסף, אלא יוסף אחיכם, שמכתם אותי מצרימה עם כל זה נשארתי אחיכם.

והנה כל הפרשיות מקץ ויגש, מתארות כיצד שבטי קה נפגשים יחד, ויוסף יודע על אחיו, ואחיו אינם יודעים על יוסף, ומכל מקום שבטי קה מתנהגים כשבטי קה, גם כשאינם יודעים שהם מדברים עם אחד השבטים. וכמה הלכות ניתן ווחייבים ללמוד מפרשיות הללו. ולואי שנזכה ללמוד כראוי פרשיות אלו לטוב לנו כל הימים.

והנה צריך להתבונן כיצד אדם מחזיק מעמד ונשאר באותה דרגה רוחנית ללא שינוי. הרי הוא בין המצרים, ובביתם של מצרים, והכי גרועים שבהם, ואנשים שלא צריכים לתת דין וחשבון לאף אחד על מעשיהם הנלוזים, כי שם זה מקובל להתנהג כך, ואיך אפשר גם לחיות אתם וגם לנהל להם את הבית, ועוד לנהלו מתוך אימון, ולהשאר אותו יוסף, כיצד נשארים שבטי קה בתוך תוכה של ערות הארץ.

אמנם הסוד הוא כמבואר בגמ' יומא דף ל"ו ע"ב, עני ועשיר ורשע באים לדין, רשע בא לדין אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי, אומרים לו כלום נאה היית יותר מיוסף. ע"ש בגמ'.

והנה מנין לנו שיוסף עסק בתורה, הלא אדרבה, הוא ניהל את בית פוטיפר, אמנם צריך לומר שכל הזמן עסק בתורה, וכמו שרואים שאחו בפרשת עגלה ערופה. ואגב כבר עמדו בזה, שלכאורה קשה, וכי כ"ב שנה עסק בפרשת עגלה ערופה. אמנם יבואר ע"פ מה שכתב בהקדמת יפה עינים למסכת שבת, שמספר על עצמו שלמרות שהוא טרוד מאד בעניני קהילתו, יש לו כעין עליית קיר קטנה במוח, ששם לא מגיעה שום טירדה, ושם הוא ממשיך לעסוק בתורה גם כשהוא מנהל משא ומתן עם אנשים שונים, וכתב שם גם **בעיני יפלא**. והנה לגודל ענותנותו הי' נפלא ממנו, אמנם יש לבאר, שלפעמים, אף שאדם מוקף טרדות, ונראה שעוסק בבית פוטיפר, אמנם רעיוניו מחפשים עסק התורה, כי זהו העיקר אצלו, ולכן יוסף הצדיק עוסק בתורה בכל עת, ועי"ז עומד בנסיונות החיים, ומצליח לגור בארץ מצרים ולהשאר אותו יוסף. וזהו שאומרים לרשע, כלום נאה היית מיוסף, ואעפ"כ, אם האדם שקוע בתורה אזי באהבתה תשגה תמיד, וזהו שכתב הרמב"ם שעסק התורה עומד לאדם בכל נסיונות החיים, שאין המחשבות הרעות נכנסות אלא בלב הפנוי מן החכמה.

והנה כאשר עוסקים בדברי תורה, בסוגיות דפיגול ובסוגיות דמקדש ומשכן ובמות וסילוק מחנות, ובשהיה והטמנה וחזרה, ובעידי מסירה ועידי חתימה, וכן

הלאה וכן הלאה, הרי אפשר ואפשר להתנתק מכל פיתויי החיים. וכך מצינו גדולי ישראל, לא כל ימיהם מעסק התורה ומחשבות היראה ודקדוק ההלכה. וראינו דוגמה כזו אצל מרנא ורבנא גאון וקדוש ישראל רשכבה"ג ראש הישיבה הגאון הגדול רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצוקללה"ה, שגם בשנות המלחמה, וגם בשנים אחרות דבק בבוראו ובתורתו, בלא שום חשבונות, רק לשם שמים. וזה גרם לו שזכה לזכות את הרבים באופן מבהיל, עד יומו האחרון ממש. זיע"א.

והנה אה"נ שיוסף המשיך ולמד סוגיות אחרות כ"ב שנה, אמנם היתה לו עלית קיר קטנה ששם חיכה להפגש עם יעקב אבינו להמשיך באותה סוגיא של עגלה ערופה. כי רצון הלב ממשיך גם כאשר התנתק מיעקב, וחיכה לחזור וללמוד עגלה ערופה. ולו יצויר שאדם הי' מתנתק מרבו כ"ב שנה, ושוב זוכה להפגש, ודאי וודאי הי' רוצה להמשיך ללמוד אותה סוגיא שאחזו אז.

והנה כיצד בונים עליית קיר קטנה, זה לא מתחיל מהטרדות, זה מתחיל מהלימוד הרציף והמתענין, אם אדם זוכה ללמוד ולהתענין בלימודו, אזי הלימוד מכה בו שרשים, ומתחילה להבנות עלית קיר קטנה. אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיתך על משכנות הרעים.

ניצוצות חיזוק / הרב נהוראי יוסף אוחנה, רב דכפר הר"ף, ראש כולל "שערי הלכה" תל ציון, ומח"ס ש"ע המוסר ב"ח, משפט הגט ג"ח וער"ס

מתי לעצור ולהפסיק עם המלחמה?

ויגש אליו יהודה (מור, יח)

פרשתינו פותחת בכך שיהודה ניגש לאחיו הקטן ממנו - יוסף הצדיק, באומרו לו דברים קשים, בתחילה רצה להורגו ולצאת עימו למלחמה, אך לבסוף שינה יהודה את צורת גישתו, והיו דבריו בלשון רכה, וכך אמר לו: "כי כמוך כפרעה", ופירשו חז"ל (שכל טוב מד, סימן יח. וברש"י) שאמר לו: "חשוב אתה בעיני כמלך" - נתן לו את הכבוד. וטעם הדבר, כי רצה לרכבו ולפייסו, כלשון המדרש: "מיד התחיל לדבר רכות" (פסיקתא שם).

אך יש לנו להבין זאת, כשחשב יהודה בתחילה להלחם עם יוסף ועם כל מצרים - בודאי היו לו את הכוחות הראויים לכך, ובלי ספק לא היה ניגש למצב של "מלחמה" לולי היתה לו היכולת להלחם. ואם כן, מדוע באמת לא המשיך יהודה בדרך זו, אלא מנסה הוא בכל זאת לשכנע את יוסף בדרך של הידברות תחילה?

שאלה גדולה זו שייכת אף על שאר האחים - השבטים, אשר היו גיבורי חיל ואנשי מלחמה, ומדוע במקרה שלנו אף אחד מהן לא חושב על מלחמה, כולם ממתנינים ומצפים למשהו חדש שיתרחש, הרי חזקים אתם! כוחכם רב! אם כן תלכו

ותלחמו.

ובאמת התשובה לדבר הינה בסיס גדול בחיי האדם, כי בעצם האחים ראו בכל התהליך שעובר עליהם את יד ה' להענישם עבור המעשה של מכירת יוסף, כאומרים בפרשה הקודמת: "ויאמרו איש אל אחיו, אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו, ולא שמענו, על כן באה אלינו הצרה הזאת" (בראשית מב, כא). ולכן, אפילו שבאמת יש בכוחם להרוג את כל מצריים - לא עשו זאת, כיון שרצון ה' היה שהם יתייסרו, אין להם לעשות מאומה אלא לקבל באהבה.

זו דרגה אמיתית של אמונה ובטחון בה', כשהאדם מוצא את עצמו במקום של צרה, תחילה הוא עושה "חשבון נפש", מדוע באה לי הצרה הזאת?! אחרי שהוא עולה על הסיבה, מבין הוא כי תכלית הכל היא לעוררו לאיזה מחשבה וחשבון נפש. "יסורין" - אבל זוהי מטרתם היחידה. צריך לקבלם באהבה עד אשר יעברו. אי אפשר לברוח ממה שמגיע על האדם, ואם יגזר שהיסורין יפסיקו - יפסיקו.

כשיש ביכולתך לעשות מלחמה, חייב אתה לעשות זאת מצד "חובת ההשתדלות"! אבל כשרואה אתה את יד ה' מסובבת אותך למצבים בהם הפתרון היחיד זה לעצור ולחשוב "מה קורה כאן"?! אזי לא כדאי לך להלחם, זו לא הדרך בה תצליח לצאת ממצוקתך, אלא תתחזק בה', תבין על מה בא אליך העונש הנוכחי, ואז תמצא את עצמך בזמן קצר כבר מאחורי הכל.

אנשים רבים סובלים בחייהם ממכאובים על גבי מכאובים, נופלים מדחי אל דחי. הפרנסה לא מצליחה. פתאום גם השלום-בית איננו. ואז גשם של חובות ענק. ולפעמים אלו הם הפסדים קטנים ממש אשר עדיין ביכולת האדם להתמודד איתם, ועדיין נשארו בידי הפרוטות האחרונות לכסות את 'המינוס'. אמנם, ביכולת כל אדם לעצור את הכל, להבין מדוע ה' מביאו לכל המקרים הללו, כדי שיתעורר אליו בתשובה ויתקן את מעשיו. ואם נחשוב לעומק של הדברים, כמה הצרות הללו הינם "כחסד" גדול! עבור האדם, נמצא שאדרבה עלינו "להודות" לה' יתברך על ה"תזכורות" הללו הנשלחות אלינו.

להשים לב אל הרמזים

הנשמה הנמצאת בעולם העליון כוספת ומבקשת בכל כוחה להכנס ולעלות עוד ועוד במעלות הקדושה, עוד ועוד להדבק בה' יתברך. אך היא איננה יכולה להגיע לאותם המקומות הגבוהים מבלי להכיר את ה' בזה העולם כראוי. לצורך כך נשלחת הנשמה לעולמינו, בו היא מתלבשת בגוף, ואז מטרתה היא להכיר את ה' ולהדבק בו על ידי התורה והמצוות, ובכך להגיע לדרגה הגבוהה ביותר, והיא עד כדי להרגיש ש"אין שלימות יותר מן הדביקות, וכל זולת זה שיחשיבו בני אדם לטוב, אינו אלא הבל ושוא נתעה" (מס"י פ"א, דרך ה' ח"א).

אולם לפני שיורדת לזה העולם מתחננת

היא לפני ה' כי אין רצונה לרדת, מפני החשש שמא תחטא בזה העולם החשוך, אשר האור והטוב בו נמצאים בהעלם (עולם מלשון העלם), ואם כן לא שווה לה לרדת (ראה עירובין יג: ונדה ל.), ובעל כורחה ה' מורידה לזה העולם (אבות ד, כב). אמנם חסד גדול עושה עימנו ה', להזכירנו בזה העולם הגשמי החולף את תכלית שהותינו בו, כדי שנגיע לאותו המקום שאנחנו בעצמינו ביקשנו להגיע לשם, ולא חלילה למקום אחר, וזה אשר התחננה לפני ה' נשמתו של כל אחד מאיתנו לפני רדתה אל זה העולם, שיעשה עימנו השי"ת חסד להזכירנו את התכלית אשר שוכחים ממנה בני האדם בתוך שטף עיסוקיהם הרבים בהבלי העולם.

כמה מסכנים הם אותם שלא זכו להגשים את הרצון האמיתי של הנשמה שלהם, אשר היא חלק אלוה-ממעל ורוצה להדבק בכל כוחה בצור חוצבתה - בה' יתברך, והם סוגרים עיניהם וממשיכים להלחם עם יד ה' המסתובבת סביבם להדריכם בדרך טובה, שזהו באמת חסד גדול עבורם!

דבר זה נלמד מהשבטים הקדושים, אשר ראו את יד ה' סביבם, ותיכף עשו "חשבון נפש" להבין מדוע קוראים איתם צרות רבות כאלו, ומסיבה זו קיבלו על עצמן את היסורים - ובכך כל הסיפור הגיע לסיומו, יוסף מתוודע אליהם, והכל נגמר בשלום.

כל מי שרוצה בעזרת ה' לגמור את מסכת היסורין העוברת עליו בשלום, ידע, כי זוהי סגולה נפלאה לומר בפה מלא את המילים הבאות, כמובן תוך כדי הבנה: "ה' יתברך, הנני מקבל את היסורין הללו באהבה, יודע אני שהם מגיעים לי על עוונותי, ומבין שהכל הוא מאיתך לעוררני לחשוב על תכלית חיי בזה העולם. לכן לא אנסה להלחם בהם, אלא יהי רצון שתדריכני בדרך אמת, ותזכני לשוב בתשובה ולהטיב את מעשיי".

סגולה זו נלמדת מהשבטים, כך הם עשו, וכך הם זכו להנצל מהר מכל מסכת היסורין שעברו. והיא גם סגולה בדוקה ומנוסה (כמו שכתב באמונה ובטחון לחזון איש פ"ב אות ז).

נפש חפיצה / הרב יהודה אנגלנדר, מח"ס

'חזון איש עם ביאורים והערות'

תפילת ערבית כנגד הקטרת אימורים, אור התורה כנגד הדלקת המנורה

ויאמר אלקים לישראל במראת הלילה ויאמר יעקב ועקב וגו', ויאמר אנכי האל-אלקי אביך אל תירא מרדה מצרומה פי לגוי גדול אשימך שם. אנכי ארד עמך מצרומה ואנכי אעלך גם עלה (מו, ב-ד)

רבינו המשך חכמה דקדק ממה שב"פ נתגלה הקב"ה ליעקב בלילה, כאן ובפ' ויצא, ולא מצאנו כן בשאר האבות. עוד דקדק המשך חכמה שבב' פעמים אלו היה יעקב בדרכו לחוץ לארץ, ופי' שהם הם הדברים, דוקא לפני שיעקב אבינו יוצא

לחוו"ל, התגלות השי"ת אליו היא בלילה, להראותו שגם בחו"ל, בגלות, ה' אתו, לא יעזבו ולא יטשו. ולכן יעקב אבינו הוא זה שתיקן תפילת ערבית, שבכוחו הוא שהשי"ת לא יעזבנו גם בחשכת הגלות ומעשה אבות סימן לבנים.

עוד פי' בעל המשך חכמה שבדברים יש גם מחוייבות, שהנה, תפילת ערבית ניתקנה כנגד הקטרת אימורי הקרבנות שכשירה בלילה, אמנם, ההקטרה היא סוף עבודת היום ואם לא הקריב ביום כמובן שלא יוכל להקטיר בלילה, והוא הדין הבטחת השי"ת ליעקב היא דוקא כהמשך לעבודתו בא"י שכל שתימשך בארץ מצרים, כן ינהג השי"ת אתו כאילו היה בא"י, אבל אם חלילה אינו עובד בא"י, לא יוכל להתחיל את עבודתו בחוץ לארץ, וז"ל הזהב: "ומוזה יצא לנו מוסר השכל שכאשר ישראל אוחזים אל הקבלה הנאותה והולכים בדרכי ולמודי אבותיהם או הישראלי הוא גוי איתן עתיק יומין אשר נגלו אליו האלקים בהיות המקדש על מכונו, אז שורה השכינה עמהם גם בחוצה לארץ גם בלילה, אבל בזמן ששכחו ברית אבותיהם ואינם הולכים בדרכיהם או כשהם בפני עצמם הלא אין שכינה שורה בחו"ל ונסתלקה שכינה מהם ונתונים למשיסה ולבו כי אינו חושב עצמו לגוי עתיק שכבר ראה והיה דבר ה' אליו, ודו"ק".

ולכא' כן מצינו דבר שאפשר ללמוד ממנו איזו דרך שבה תתקבל התחלת עבודה בחשכת הגלות ולא רק כהמשך לעבודה שמקודם, דהנה, דקדק המקדש דוד (סכ"א ס"א) אם ההדלקת המנורה היא דוקא בערב או שכשירה גם אם ידליקנה מבעוד יום, ודעת החזון איש (מנחות ס"ל ס"ז) שע"כ מקרא כפשוטו "בין הערביים" והיינו בערב, ולכן הדלקתה מבעוד יום ויוסיף לה שמן שתאיר עד מוצ"ש. וכן כבר הבאנו מדברי רש"י תמורה יד ע"א שהעבודה שבמנורה היא דוקא בלילה. נמצא שבעוד הקטרת אימורי הקרבנות היא עבודה שכשירה בלילה אבל נחשבת להמשך עבודת היום, מצות הדלקת המנורה מצותה דוקא בלילה. והנה אור המנורה הוא אור התורה, הרוצה להחכים ידריים, נמצא שבלימוד התורה אפילו מתחיל רק עכשיו, בחשכת הגלות ובחו"ל שאין שכינה שורה בה, עדיין, המאור שבה מחזירנו למוטב ואפילו שמאיר רק בלילה, זוהי מצוותה ובכך כשרותה, ודו"ק.

**ענין בהלכה / הרב ראובן אליאן, מג"ש
בביהמ"ד ברית יצחק (מודיעין עילית)**

**ביטול תורה למצוות קיומיות
והידור מצווה**

ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך (מה, כד) וברש"י: "אל תתעסקו בדבר הלכה, שלא תרגז עליכם הדרך".

תוס' השלם (כאן) ביארו, וז"ל: כמו שארז"ל ההולך בדרך ושונה, ומפסיק

ממשנתו ואומר מה נאה ניר זה ומה נאה אילן זה, כאילו מתחייב בנפשו (אבות פ"ג מ"ז), ע"כ. ולפי' לכאורה כוונת רש"י, שעדיף שלא ילמדו בשביל שלא יבואו לידי הפסקה בלימודם ויתחייבו בנפשם "ע מה טעם לא הזהירם יעקב על זה כשירדו מצרימה".

ובחנכות התורה עמד בזה, וביאר, דהנה אמרו חז"ל שיעקב נענש בדבר יוסף כ"ב שנה, עבור שהיה בבית לבן כ"ב שנה ולא שימש את אביו ואמו, ומדה כנגד מידה נלקח ממנו יוסף ולא שמשו כ"ב שנה, אבל על י"ד שנה שלמד בבית שם ועבר לא נענש כלל, ומכאן למדו, שגדול תלמוד תורה, יותר מכיבוד אב ואם. ולפי"ז יעקב לא ראה צורך להזהירם שלא יתעסקו בדבר הלכה בדרך, דכיון שמצווה אותם ללכת, יש להם מצות כיבוד אב שהוא דוחה תלמוד תורה, דכיון שהם רואים שכבר עבר הכ"ב שנה ועדין לא נמצא יוסף, אין זה אלא משום שנענש גם על הי"ד שנה שהיה בבית שם ועבר, ורואים מזה שכיבוד אב גדול מלימוד תורה, ולכן לא חשש שיתעסקו בדרך בדבר הלכה, אלא ירצו לקיים דברו. אולם יוסף ששלח אותם, ראה לנכון להזהירם, דכיון שמצאוהו כעת, זאת אומרת שלא נענש אביהם על י"ד שנה שהיה בבית שם ועבר, ובהכרח גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם, ועל כן חשש יוסף שיתעסקו בדרך בדבר הלכה, והזהירם "אל תרגזו בדרך".

ובגמרא בקידושין (מ:): "תלמוד גדול או מעשה גדול ... תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה". ועפי"ז הביאה הגמ' במועד קטן (ט:): "כתיב יקרה היא מפנינים וכו' - כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן - במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים".

הקדמת מצוות חיוביות וקיומיות

אולם כ"ז דוקא במצוות שא"א לקיימם ע"י אחר והם לפניו וג"כ הם מצוות חיוביות שהוא חייב בהם כגון ק"ש, תפילה, אכילת מצה, וכו' אבל במצוות קיומיות כגון מצוות ציצית, ולהניח תפילין פעם שניה, ולאכול כביצה להתחייב בסוכה, וכן חסד - (כ"כ באהבת חסד א' פרק ב' ז' שהיא מצווה קיומית). אין בזה חובה אבל רשאי הוא לקיים, וכ"כ המשנה ברורה (סימן לח ס"ק לג) גבי תפילין "שא"צ לפסוק מלימודו כדי להניחם אבל קודם לזה חייב. גם באמצע אם רוצה לפסוק ולהניח ג"כ רשאי ויכול לברך עליהן".

ולכא' כן משמע בתוספות (ברכות ל"ז ע"ב ד"ה אמר), "וכן היה רגיל רבינו דוד ממי"ץ ללבן פרוורין במים בלילה כדי לאכלן בשחר בלא ברכת המוציא ובלא ברכת המזון שלא לאחר כדי שיתחזק ראשו ויוכל להגיד ההלכה". ואולי שם שאני דהוי ת"ת דרבים.

וכ"כ בשו"ת מהר"ם מינץ (סימן מב) גבי מי שרוצה לישא אשה שניה אחר שקיים פ"ר וז"ל "ומ"מ מאן דלא יכול או ללמוד צ"ע, ונראה דאין לבטל ת"ת בשביל אשה, בפרט מאן דקיים פריה ורביה אם הוא בר

הכי דיכול להיות בלא אשה מצד הרהור עבירה".

אולם לרדוף אחר מצוות קיומיות ודאי דאי"צ דדוקא אם באו לידי וכן מצינו בכתר תורה (לתלמיד הגר"א ה' ע"ב), וז"ל "אבל לחפש מצוות ולהניח תלמוד תורה אין לך מצוה בתורה החשובה ממנה" תלמוד תורה כנגד כולם, פירוש שאין צריך לבטל מן התורה ולחפש מצוות אלו, אם לא נזדמנו לידו".

הידור וחיוב מצווה מול לימוד

ויש לדון במקום הידור מצווה האם קודם ללימוד תורה כמצוות קיומיות או לא.

ומצינו בשו"ע שכתב (או"ח צ' יח) על בית מדרש "ומצוה להתפלל בו יותר מבית הכנסת", וכתב ע"ז במ"ב (ס"ק נ"ה) "ואפילו אם בבהכ"נ איכא רוב עם הדרת מלך, מ"מ בית המדרש עדיף וה"מ למי שלומד בו וכדי שלא יבטל מלימודו לילך לבהכ"נ הא בלא"ה רוב עם עדיף" וא"כ אף שרוב עם הוי מעלה והידור בכ"א אין דוחה.

וגבי אפיית מצות מצאנו שכתב השו"ע (סי' ת"ס) שהרא"ש היה עומד עליהם וראוי לכל אחד לעסוק במצות, וכן מצאנו לגדולי ישראל שהיו מתעסקים בזה, וכאן המ"א כתב שהוא מדין מבי"מ ובפר"ח כתב שזהו מדין 'מה דרכו של עני הוא מסיק וכו' שזה דין במצה מלחם עוני. והגר"ח"ק כתב (בתורתו יהגה עמ' נא) שבארבעת המינים לחפש יותר מהודרים על חשבון הלימוד ההיתר הוא מדין 'חביבה מצווה בשעתה'. אמנם לגבי תפילה בנין: כתב הגר"ח"ק (שיח תפילה עמ' תרפח) שאף שהיא מצווה מן המובחר מ"מ אין צריך לקצר בלימוד בשבילה.

דוגמאות

צדקה - בתוך הלימוד דעת הגר"ש וזנר זצ"ל (קובץ תורני קרית ספר אדר תשס"א שנה ב' עמוד ג') דגבאי צדקה שמתרימים אם זה לא עוברת דהיינו שצריך לעכשו ממש אין היתר לאסוף בשעת הכולל, ודעת הגר"ח"ק דאם בא עני חייב להפסיק לתת לעני (ובתורתו יהגה בהקדמה שאלות מהגר"ח"ק).

אמן דברכות - אף שנפסק בשו"ע (רט"ז ב') שחייב לענות אמן על כל ברכה, כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן מג) כתב "יראה דבמקום דאיכא חשש של בטול תורה והפסקה באמצע הענין לכו"ע מן הדין א"צ לענות ... וא"כ אם זה שומע ברכות שאין שייך להם, ובאמת מבלבלים אותו ועוסק בתורה או יכול לאחר תפלתו עי"ז יראה דלכו"ע לא צריך לענות אם באמת נפסד עי"ז במק"א", ונראה שם מהתשובה שהוא באופן שמבלבל מלימודו שצריך לשמוע הברכה א"כ אין כאן את התנאי של יחזור לתלמודו, (ובאגרות משה (אורח חיים חלק ג סימן פט) כתב שכשלומדים תורה ברבים מסתבר שאין להפסיק לאמירת י"ג מידות).

ברית: שאלו את הגרשז"א האם לאחר את הברית לצהריים כדי שלא יגרם ביטול תורה וענה שאי"צ (הבט לברית עמוד

ולאביו שלח כזאת

**ולאביו שלח כזאת עשרה חמרים נשאים
מטוב מצרים ועשר אנתת נשאת בר ולחם
ומזון לאביו לדרך (מה, כד)**
לא נודע לשם מה ומטעם מה שלח
לאביו כל זה. ורש"י מפרש 'כזאת' –
כחשבון הזה, ולא נודע מה טעם ותועלת
בחשבון הזה. בפרט לפי מהרש"ל שלא
שלח חמורים, אם כן מדוע נזכרו כלל
בכתוב.

והנה, לפי פשוטו, ודאי, כמו שאביו
שלח לו דורון, כדרך מלכים השולחים זה
לזה. הנה מחובת המלך לשלוח חזרה
דורון. נמצא ששלח לאביו דורון ומנחה
לחלות פניו. אלא כמו שאביו שלח לו
'מזמרת הארץ' מארץ כנען, דברים שאין
לו בארץ מצרים, גם שלח לו כנגדו 'מטוב
מצרים', שדנו חז"ל מהו טוב מצרים. גם
שלח לו מזון מה שחסר לו ויש בשפע
במצרים.

*

והנה, חז"ל (מגילה טז:) שאלו מהו טוב
מצרים, ואמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי
אלעזר ייין שדעת זקנים נוחה הימנו.
בפשטות היינו יין ישן. אלא שיש לשאול,
מניין לנו שזהו 'טוב מצרים'. לכאורה צורת
הדרש היא, ש'טוב' הוא דבר טוב, ואנו הרי
מברכים הטוב והמטיב על יין משובח הבא
לאחר שהתחיל לשתות יין. נמצא ש'טוב'
הוא יין, שרק בו מצאנו לשון טובה.
אבל מדברי התרגום יונתן משמע,
שתרגם 'חמורים' לשון 'חמר', כמו (דברים
לב יד) וְדָם יַעֲבֹב תִּשְׁתַּה חֶמֶר, וכ"ה 'חמרא'
בלשון ארמי.

עפ"י נראה לחדש ולהעמיס ברמזי
הכתובים כאן, דבר נוסף. הנה ב' השרים
חלמו, שר המשקים ושר האופים. לשר
האופים פתר לרעה, ולשר המשקים
לטובה. וביארו חז"ל במדרשם, ששר
המשקים שהראה לו טובה, פתר לו לטובה,
אולם שר האופים שהראה לו דבר רע,
פתר לו לרעה. היינו, ששר המשקים הראה
לו גפן שהם עם ישראל כמ"ש גפן ממצרים
תסיע, ובגפן ג' שריגים שהם הגואלים וכו',
והכוס הוא כוס התרעלה שעתידים
המצרים לשתות. אולם שר האופים הראה
לו רע, ולא נודע מה היא הרעה. לאור
הדברים בפתרון חלום שר המשקים, אנו
מבינים ששר האופים הראה רעת ישראל,
היינו שיש ג' סלי חורי, שהם לשון 'בני
חורין', אולם העוף אוכל מעל ראשו,
שהמצרים ישתעבדו בהם, וימשיכו להיות
מעליהם, (כמו שאברהם ראה את העופות
בבין הבתרים), ולכן פתר לו לרעה,
שיתבטל חלומו ושרו על ישראל וישוב
עמלו בראשו.

אולם נראה להעמיק עוד, שהנה יש ב'

לזה המשך נורא, הם עושים הכל כדי
שחלומותיו לא יתגשמו ולעולם לא יגיע
למלוכה: "וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהַמְיִתּוֹ וְכוּ' וְעַתָּה
לָכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת
וְאִמְרֵנוּ חַיָּה רַעָה אֲכָלְתָּהּ וְנִרְאָה מִהּ יִהְיֶה
חֵלְמֵתּוֹ וְכוּ' וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אָחָיו
וַיִּפְשְׁטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת פְּתֻתוֹ אֶת כְּתֻנֶּת
הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלַכְהוּ אֹתוֹ
הַבְּרָדָה וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מַיִם וְכוּ' לָכוּ
וְנִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׁמַעֲאֵלִים" (לו יח-כז). כל
הפעולות הללו מובילות בצורה החלטית
לכיוון ברור שאחיהם זה לעולם לא יגיע
למלוכה.

**אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל
עמי**

אמנם "רבות מחשבות בלב איש ועצת
ה' היא תקום" (משלי יט כא). כאן התחדש
דבר עצום – אותן מחשבות ופעולות שאני
עושה, הן עצמן מביאות שעצת ה' תקום
נגד רצוני. מכירת יוסף היא שהביאתו
למצרים ששם נתמנה למשנה למלך!
כיוצא בדבר מצאנו אצל משה רבנו.
כשנודע לאצטגניני פרעה שביום מסוים
נולד מושיען של ישראל, מיד גזר פרעה
שבאותו היום ישליכו ליאור את כל
התינוקות שיולדו, אפילו תינוקות של
המצריים. זה עצמו גרם שיונח משה
בתיבה בסוף על שפת היאור, ובתיה בת
פרעה תמשנו מן המים, ופרעה עצמו יגדל
אותו בביתו וישמור עליו. הוא גידל בביתו
את מושיען של ישראל שכה חשש מפניו.
עצת ה' היא תקום!

גילוי ההשגחה בזמננו

האם גם בזמננו אפשר לראות השגחה
פרטית בצורה מוחשית? החזון איש אומר
שאכן כן! בכל שידוך ושידוך, יכולנו להעיד
כי רואים בצורה מוחשית את גילוי
ההשגחה בהתאמת בני זוג ובאופן היציאה
לפועל של השידוך. לא לחינם אמרו חז"ל
(מועד קטן יח:): "אמר רב משום רבי ראובן
בן אצטרובילי, מן התורה ומן הנביאים ומן
הכתובים מה' אשה לאיש, מן התורה
דכתיב (בראשית כד ג) ויען לבן ובתואל
ויאמרו מה' יצא הדבר, מן הנביאים דכתיב
(שופטים יד ד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה'
היא, מן הכתובים דכתיב (משלי יט יד)
בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת".
למה צריך לכך כל כך הרבה מקורות?
כי תמיד ישנם כאלה שיטענו, השידוך יצא
לפועל בגלל שאני הייתי מאוד חכם
ונהגתי כאן בתבונה, אמרתי את המילה
הנכונה בזמן הנכון ובמקום הנכון לאיש
הנכון, ואני הבאתי את השידוך לידי גמר.
טעות נפוצה... חז"ל מלמדים אותנו שזה
לא כך, הכל מאת ה', הוא שם בפוך את
המלים הנכונות בזמן הנכון ובמקום הנכון.
זכור זאת!

הבה נשכיל לפקוח עינים ולראות את יד
ה' על כל צעד ושעל, ולזכור תמיד כי "ה'
ממית ומחיה מוריד שאל ויעל!"

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

.....

תפ"ד), ואולי מפני שברית נאמר בה רזיון
והוי כחלק ממצווה חיובית, או מפני שאי"ז
ביטול בידים שהרי על כל אחד רמיא
החיוב ואבי הבן צריך לדאוג לברית
בזמנה.

דינים העולים:

מצוות חיוביות - (כגון: תפילין, ק"ש,
תפילה, קידוש, טירחא אחת לשבת לפחות
(עיין ביה"ל 'וישתדל' סימן ר"ג), ברכת
ברקים ורעמים באמצע הלימוד, עני שבא
באמצע הלימוד, (ויש חולקים בעני) וכו')
חייב לקיימם באופן שאין מי שיעשה אותם
ודווקא שעוברת אבל אם אינה עוברת לא,
ומעלים לו בזה מעלה של לומד תורה.

מצוות קיומיות - (כגון: מצוות ציצית,
ולהניח תפילין פעם שניה, וכן לאכול לחם
כדי לברך ברכהמ"ז. ולאכול כביצה
להתחייב בסוכה, ולשלוח מנות אחר
שכבר יצא, חסד וכו') רשאי לקיימם ואין
חובה להפסיק או לבטל מלימודו וכ"ז
דווקא בעוברת לפניו אבל לרדוף אחריהם
אי"צ. כגון: לתת הלוואה באמצע הסדר
ואפשר אחר הסדר אין ראוי להפסיק, ואם
דחוף לו לעכשו ויש לו כסף להלוות ואין
אחר שילווה לו רשאי להפסיק.

הידור מצווה - יש מקומות שמצינו שאין
צריך או אין ראוי לבטל תורה בשביל זה
(כגון: להתפלל במקום יותר טוב כגון
בביהמ"ד, או במנין יותר גדול, להתפלל
בנץ, להגיע לברית שאינו פוגע באף אחד
ואין הוא משלים לעשרה, לענות אמן
באמצע הלימוד, וכ"כ הגריש"א לגרמ"מ
שולזינגר זצ"ל שאין לבטל תורה עבור
מצווה ברוב עם (כגון פטר חמור) וכדו'),
אולם מצינו מקומות שאף שהוא הכשר
והידור מצווה הרי הוא כמצווה קיומית
(כגון: אפיית מצות בגופו, חיפוש ארבעת
המינים מהודרים, דחביבה מצוה בשעתה
ועוד).

לתגובות: 962531@okmail.co.il

.....
פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל

עצת ה' היא תקום

**אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי
מצרימה. (מה, ד)**

כאשר מתבוננים בפרשיות שקראנו
בשבועות האחרונים, אפשר ללמוד מהן
פרק חשוב ונכבד בהלכות השגחה פרטית.
אדם מתכנן לעשות פעולה כזו או
אחרת, אך לא תמיד ה' יתברך רוצה
שיהיה כך. קורה שאדם פועל בכיוון
מסוים ומקבל תוצאה הפוכה לגמרי...
הוא מתחיל להרהר, ה' לא אתי, הוא עזבני
ואינו עוזר לי, חלילה... האם זה נכון?

המלך תמלוך עלינו

אחי יוסף נתקלו באח קטן מהם החולם
"וְהָיָה קָמָה אֲלֵמָתִי וְגַם נִצְבָּה וְהָיָה
תִּסְבִּינָה אֲלֵמָתִיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוֶינן לְאֲלֵמָתִי"
(בראשית לו ז). והוא ממשיך לחלום "וְהָיָה
הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עֶשֶׂר פּוֹכְבִים
מִשְׁתַּחֲוִים לִי" (לו ט).

תגובתם לא אחרה לבוא: "הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ
עָלֵינוּ אִם מִשׁוֹל תִּמְשַׁל בָּנוּ וַיִּוֹסְפוּ עוֹד שְׁנָא
אֹתוֹ עַל חֵלְמֵתּוֹ וְעַל דְּבָרָיו" (לו ח). ויש

מאכלים שהם בחינת 'דעת'. חיטה, כמאמרם שאין התינוק מקבל דעת עד שיטעם טעם דגן, ויש אומרים שעץ הדעת חיטה הוי. גם יין יש בו דעת, שהרי דעת זקנים נוחה הימנו, וגם יש בו כח לבטל הדעת - 'עד דלא ידע'. אכן י"א שעץ הדעת גפן הוי.

והנה, היו ב' אפשרויות לגלות מצרים, הנקראת בפי הקדמונים 'גלות הדעת'. או שכל הדעת של עם ישראל יהיה כפוף למצרים, ומהם חיות דעתם. כפי שהיה ברדתם, שהיה כל מזונם מאת המצרים. אלא שחסד ה' היה שהיה זה מזון יוסף, שהיה מלך מצ"ע והוא המכלכל, ולכן לא היה בזה סכנה גדולה כ"כ.

אכן, לא היתה הגלות כמו דעת הבא מצד לחם, אלא כעין דעת הבא מצד יין, שהגלות גרם להם לאבד דעתם, ופחד קשה מפכחו, שעשרת המכות גרמו להם לחזור לדעת קונם, ושבנו לאביהם שבשמים.

נמצא, שגלות הנרמזת בלחם ומזון, במאפה, הוא סכנה גדולה מאד, שהרי עיקר מזון האדם ועיקר דעתו ממזונו, והו הלחם. מגלות כזאת אין אפשרות לצאת. אולם מגלות שהוא רק איבוד הדעת משררון הגלות, כשותה יין, בזה ניתן להגאל, ואדרבה המצרים ישתו הפורענות עד תומה.

ואומר (תהלים עה ט) **פִּי כֹס בַּיַּד יִקְוֶן וַיֵּין חֹמֶר מֵלֶא מִסֶּךָ וַיִּגַּר מִזֶּה אֶךְ שְׁמֵרִיָּה יִמְצֹו יִשְׁתּוּ כֹל רִשְׁעֵי אֶרֶץ: עֵינַי בְּפִירוּשׁ הַמְּלִבִי"ם שֶׁם, שֶׁהַכּוֹס מֵלֶא שֶׁפֶע וְטוֹבָה, וְהַצְדִּיקִים שׁוֹתִים חֹמֶר וְהַרְשָׁעִים אֵת הַשְּׁמֵרִים. נִמְצָא שֶׁהַיַּיִן הַבֵּא בַלְשׁוֹן 'חֹמֶר' הוּא מֵלֶא מִסֶּךָ וְטוֹבָה, אִלֵּם 'הַכּוֹס' דִּיקָא עַל כֶּף פְּרֵעָה, כִּי לֹא נִשְׁאָר רַק הַשְּׁמֵרִים, לִשְׁתוֹת הַפּוֹרְעָנוֹת.**

נראה, שב' חלומות אלו גם באים ברמיזה בדורון שלח יוסף. מחד גיסא שלח 'חמורים', טעונים 'חמרא'. מאידך גיסא שלח 'אתונות', ועליהם לחם ובר. רמז לחלום שר המשקים ורמז לחלום שר האופים. כמו שלשון חמר הוא לשון יין, כך נראה לחדש, שלשון 'אתון' הוא כמו 'אתנו', שיהיו עמהם בצותא חדא, ולא יוכלו להגאל לעולם. כי יהיה עיקר גופם ודעתם תלוי במזון ודעת המצרים.

לכן כשאמרו לו את כל דברי יוסף, הבין היטב הרמזים, וחיתה רוחו להבין במשל ומליצה, והתחיל לירד מצרימה. אולם המתין לדברים מפורשים, ואלה נאמרו לו בבאר שבע.

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, נשיא בית הדין הרבני הגדול ובעל ילקוט יוסף

האם עדיף להדליק נרות חנוכה בזמן על ידי שליח, או בעצמו מאוחר?

שאלה: השוהה בימי החנוכה מחוץ לביתו ולא יספיק לשוב לביתו בזמן ההדלקה, שהוא לכתחילה בצאת הכוכבים, האם יוכל למנות לכתחילה את אשתו כשליח להדליק נרות חנוכה בצאת הכוכבים, או שעדיף שיקיים את המצוה בעצמו, כי 'מצוה בו יותר מבשלוחו', ואף שחוזר בשעה מאוחרת?

תשובה: בגמרא (שבת כ"ג ע"א): אמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס. ופירש רש"י, שגורו היוונים על כל בתולות ישראל הנישאות להיבעל לטפסר תחלה, ועל ידי אשה נעשה הנס. והנה הראבי"ה (מגילה סימן תקסט, עמ' רצג) הזכיר דברי בעל הלכות גדולות על הגמרא (מגילה ד' ע"א): אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס, שאף על פי שחייבות הנשים במגילה, מכל מקום אינן מוציאות את האנשים ידי חובתם, אך הראבי"ה עצמו מסתפק: ולא ידענא אי בחדא מחתא מחתינהו, גם מקרא מגילה וגם נר חנוכה, כלומר, שאין הנשים מוציאות את האנשים ידי חובת הדלקת נר חנוכה, או לא, כי הבה"ג דיבר על מקרא מגילה.

אולם הארחות חיים (הלכות חנוכה אות יב) כתב שנראה שהנשים מדליקות נר חנוכה ומברכות ומוציאות את האנשים ידי חובתם. וכן כתב עוד (הלכות מגילה ופורים אות ב') שנשים כיון שחייבות במקרא מגילה יש לומר שמוציאות את האנשים ידי חובתם. אבל בעל העיטור כתב שבמקרא מגילה יש טעם מיוחד שאין הנשים מוציאות את האנשים בקריאתן, משום שיקול באשה - ערוה' (ברכות כ"ד ע"א), שצריך לקראה לכתחלה בטעמי המקרא, ואף על פי שמדליקות נרות חנוכה ומברכות, היינו משום שאין צורך שיהיו שם האנשים בעת הדלקתן, וגם יש לחלק דשאני מקרא מגילה דדמי לקול זמר ושיר, מה שאין כן בברכת נרות חנוכה, ולכן נשים יכולות להדליק נר חנוכה ולהוציא ידי חובה את הבעל שנמצא מחוץ לבית.

כידוע שלפי ההלכה אין צורך שכל בני הבית יהיו בשעת ההדלקה, ואין זה חובה על כל אחד ואחד כמו מצוות ישיבה בסוכה ונטילת לולב וכן מקרא מגילה, בנר חנוכה המצוה היא "נר - איש וביתו", ואמנם נחלקו התוספות והרמב"ם - ומוזה החילוק בין מנהגי האשכנזים והספרדים - האם כל אחד מדליק או רק ראש המשפחה, ועכ"פ לכו"ע אין האשה מדליקה, דאשתו כגופו, ורק הבעל מדליק, אף אם היא אינה בבית, וכן להיפך, אם הבעל אינו בבית, יכולה האשה להדליק נרות חנוכה בברכה ולהוציא את בעלה ידי

חובה.

וכן כתב רבינו מאיר המעילי בספר המאורות (מגילה י"ט ע"ב) הביא גם את דברי בעל העיטור שמחלק בין חנוכה למקרא מגילה. ורבינו משה מקוצי בספר מצות גדול, הסמ"ג, (בהלכות חנוכה דף צ"ז סע"ב) כתב שנשים חייבות במקרא מגילה אך אינן מוציאות את האנשים ידי חובה, ואל תשיבני ממה שאמרו (שבת כ"ג ע"א) נשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה, ומשמע דהיינו אף להוציא האנשים ידי חובתם, דשאני מקרא מגילה שהיא כקריאת התורה, הילכך אינה מוציאה את האיש, וכמו שאמרו בגמרא (מגילה כ"ג ע"א) אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור. וטעם זה שייך גם במקרא מגילה. אך בנר חנוכה יכולות להוציא ידי חובה את האנשים.

בספר האשכול - חמיו של הראב"ד - (חלק ב' עמוד ל') הביא ב' הטעמים לחלק בין מקרא מגילה לנרות חנוכה, (טעמו של בעל העיטור משום שבמקרא מגילה יש משום קול באשה ערוה, מה שאין כן בהדלקת נרות חנוכה, שמוציאה את בני הבית ידי חובה, והטעם השני של הסמ"ג שהשוו מקרא מגילה לקריאת התורה שאין זה כבוד הציבור), ושכל זה במקרא מגילה, אבל לכו"ע מוציאות את האנשים ידי חובת הדלקת נרות חנוכה.

וניתן לומר סברא נוספת לחלק בין מקרא מגילה לנרות חנוכה, לפי מה שכתב הטורי אבן (מגילה ד' ע"א) שהטעם של בעל הלכות גדולות שאין הנשים מוציאות את האנשים ידי חובת מקרא מגילה, משום שחייב האנשים במקרא מגילה הוא מדברי קבלה, ודברי קבלה הוי כדברי תורה. אמנם הנשים אין חייבות במקרא מגילה אלא משום שאף הן היו באותו הנס, דהוי רק מדרבנן, ולא אתי דרבנן ומפיק חיוב מדברי קבלה דהוי כדברי תורה. וטעם זה לא שייך כלל לגבי הדלקת נרות חנוכה דהוי רק מדרבנן גם לגבי האנשים, ולכן נשים יכולות להוציא ידי חובה.

ובפרט שגם לגבי מקרא מגילה אינו פשוט להחשיב החיוב מן התורה, אלא גם זה הוא דין מדרבנן, כפי ששמע דברי הראשונים והפוסקים. ורק לענין אונן אמרינן דברי קבלה כדברי תורה. עכ"פ נראה שבנרות חנוכה הנשים מוציאות את האנשים ידי חובתם.

ועל כן הואיל ומבואר בגמרא (שבת כ"א ע"ב) שזמן הדלקת נרות חנוכה היא משתשקע החמה, דהיינו סוף השקיעה, שהוא צאת הכוכבים, כפי הסכמת כל גדולי הפוסקים, עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה אחר צאת הכוכבים. ואם הבעל יכול להגיע לביתו בתוך חצי שעה זו, ודאי עדיף שתמתין לו וידליק הוא בעצמו, אך אם לא יוכל להגיע בחצי שעה זו, האשה תהיה השליח של הבעל להדליק ולברך ולהוציא ידי חובה, שלכתחילה יש לחוש לדעת הרמב"ם שאם לא הדליק או, אינו מדליק אחר זמן הנ"ל, שעבר זמן המצוה, וכן הסכים להלכה הרב המגיד שם.

אלא שהתוספות (שבת כ"א ע"ב) כתבו שבזמן הזה שאנו מדליקים בפנים והיכר הנס הוא רק לבני הבית, אין צריך לחוש להדליק בחצי שעה הראשונה. והר"י פורת סובר שידליק מספק, (ומשמע דהיינו בלי ברכה, שספק ברכות להקל). והרשב"א (שבת שם) כתב שאם הדליק אחרי חצי שעה לא קיים המצוה כתיקנה ובהידור, אבל גם אחרי כן יכול להדליק וברכה. וכן מבואר בעוד ראשונים, שאפשר להדליק גם אחרי חצי שעה, באור זרוע (ח"ב סימן שכ"ב), במרדכי (פ"ב דשבת סימן רס"ח), ובהגהות מיימוני (פ"ד מהלכות חנוכה אות ב'), וכן בדברי הבית החדש (סימן תרע"ב). וכך פסק מרן בשלחן ערוך פסק שלכתחלה יש להדליק בחצי שעה ראשונה, אבל בדיעבד מדליק והולך כל הלילה, דהיינו עד עלות השחר. והמהרש"ל בתשובה (סימן פ"ה) כתב שאחר חצות אינו מדליק בברכה, אך אין כן דעת מרן.

ואמנם בספר משחא דרבוותא (חלק א' סימן תרע"ב) כתב שבין שמדליק אלא מספק, שכן הפוסקים נחלקו ביניהם, לא יברך, אולם המגן אברהם והאליה רבה ועוד אחרונים פסקו שיכול לברך גם אחרי חצי שעה. ובפרט שפשט המנהג לברך גם לאחר השיעור הנ"ל, ובמקום מנהג אין לומר ספק ברכות להקל, וכמבואר בפוסקים, מכל מקום הואיל ומידי מחלוקת לא יצאנו, לפיכך אם רואה בעל הבית שלא יוכל בשום אופן להדליק בחצי שעה הראשונה, כגון ששוהה מחוץ לעיר, ולא ישוב לביתו עד שעה מאוחרת בלילה, טוב ונכון שימנה את אשתו שתהיה שלוחו להדליק עם צאת הכוכבים. ואם קשה לה בזה, שמרגישה כאלמנה ח"ו, יכולה להמתין לו וידליק בעצמו כשישוב לביתו.

מעשה רב

מרן אאמור"ר זצ"ל היה יוצא בזמן מנחה וערבית ממקום למקום מחוץ לעיר, כל יום למקום אחר, לזכות את הרבים, כאשר היה רב ראשי לתל אביב, ורב ראשי לישראל, וגם אחרי כן, ובפרט בימי החנוכה שעורכים מסיבות חנוכה, היה מנצל את זה לחזק את הציבור לקבוע עיתים לתורה, והיה שב לבית בשעה 11-12 בלילה, והאמא הרבנית ע"ה היתה ממתנה לו וכשהגיע היה מדליק נרות חנוכה בברכה גם בשעה זו. הוא ויתר על מה שכתב מרן השו"ע להדליק לכתחילה בחצי שעה ראשונה, והסביר טעמו כי היה עסוק בזיכוי הרבים אשר אין ערוך אליו, לזכות את הרבים ולחזק את עם ישראל לתורה ולהשיבם בתשובה, לכן עשה כפי עיקר הדין שאפשר להדליק גם אחרי כן, ובזה לא החמיר, "הוי מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה". והיא היתה חפצה שמרן ידליק בעצמו והמתנה לו.

למסקנא, אם האשה מסכימה – ויש להסביר לה ולשכנעה – תדליק נר חנוכה בצאת הכוכבים בברכה ותוציא ידי חובה את בעלה שאינו נמצא בבית. ואם אינה מסכימה, ידליק כשישוב. ולכתחילה צריך שבני הבית יהיו נעורים, אך אם שב

מאוחר ובני הבית ישנים וזה צער עבורם להעירם משנתם, יכול להדליק לבד, כמו כל אדם שמתגורר לבד בביתו, כמו אלמן, וכי יעיר את אשתו מהקבר...! ולכן מדליק לבד. ואמנם הבן איש חי וכף החיים החמירו בזה, אבל מה יענו על כך שכל המתגוררים לבדם מדליקים לעצמם. ואם יודע שבני ביתו ישמחו שמעירם, אדרבה, ברוב עם הדרת מלך, אבל אם קשה להם, ידליק לבד ויקיים בכך המצווה.

שיעורו של הרב שליט"א נכתב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ,
מחנך, מנהל ת"ת, ומרצה חינוכי

כי עבדך ערב את הנער

מסופר כי גברא-אלימא דרש מהרב המקומי, תוך איומי סכין, שיחתום על מכתב המעיד את כשרות המזון שבייצורו. הרב המפוחד החל לכתוב, ופתח במילים "לסדר ואחיו מת' עיין רש"י". המעיין אכן יראה כי על דברי יהודה יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת, פירש רש"י "מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו"...

במפרשים יש פירוש נוסף בדברי יהודה (עי' יפה תואר ועוד). היות ויוסף נמכר מצרימה כעבד ונבלע בין האומות, בוודאי נתקלקלו מעשיו הוא חשוב כמת! לעומת הצדיק הקרוי חי, הרשע קרוי מת. אף יעקב אביו, בשומעו את הבשורה כי עוד יוסף חי וכי הוא משל בכל ארץ מצרים, תגובתו הראשונית היא ויפג לבו כי לא האמין להם. רבינו אור החיים הק' מבאר (עדה"פ אחרי ראותי... כי עודך חי), בשעה שסיפרו ליעקב שיוסף מושל במצרים, לא האמין יעקב שהוא עדיין בצדקתו, ואכן חי! רק בראותו את העגלות, ושמע שיוסף זוכר לימודו ומשמר קדושתו, ותחי רוח יעקב אביהם.

כאשר זוכים אנו, מחנכי ילדי ישראל, לקרב תלמידים ומשפחותיהם לחיי תורה ומצוה, אנו מצילים את חייהם! מסופר כי בשנות הזעם, כאשר לונדון הבירה סבלה מהפצצות נוראיות ואבדות עצומות בגוף וברכוש, כינס 'ראש הקהל' את הנכבדים לאסיפת חרום. "מורי ורבותי!" פתח ברגש "משימה קדושה לפנינו. פנה אלי נציג היצלב האדום, ומסר לי שבקרוב עומדים הם להביא ללונדון קבוצת ילדים שהגרמנים ימ"ש מסרו בעל-כרחם. הארגון מציע למסור אותם לידינו, הקהילה היהודית, אך דורש כי תוך זמן קצר נוכיח שיש עבורם מוסד מאורגן, כיתות לימוד וחדרי פנימייה, צוות מקיף, מזון ומחיה. עלינו להיחלץ חושים, לגייס תרומות ולהעמיד מוסד זה על תילו!"

קם הג"ר יחזקאל אברמסקי רב ואב"ד הקהילה בימים ההם, ואמר שיש לפעול מיד, ולמרות שהיום ערב-שבת, הוא יוצא

לבתי גבירים להתרימם. הגיע הרב לביתו של יהודי עשיר, אדם רחוק מחיי תורה ומצוות. הרב מתאר את גודל המשימה ונחיצות המוסד, ובתוך דבריו התבטא "הרי זה ממש פיקוח נפש!" העשיר המתקדם מעיר "כבוד הרב! מדוע זה פיקוח נפש? וכי בהעדר מוסד תורני יישלחו חזרה לארצות הכיבוש והכליה? אם לא נקלוט אותם אנו, הרי ייקלטו ויחיו במנור הנוצרי, השש לקלוט ילדים יתומים". הרב הכריז בנחישות "יהיה זה כמו להמיתם! להוציאם מידי נכרים ולהביאם לתורה זה הצלת נפשות! ממש ממות לחיים!". העשיר דחה את דברי הרב, והסביר בינאורות, כי אסור לנו לדבוק בתפיסות עתיקות, לא צריך להגזים, כשמוליך את הרב לדלת ביתו, ללא מתן ועזר...

חלפו שעות בודדות והשבת פרשה כנפי קודש על העיר הגדולה. הטלפון מצלצל בבית העשיר "גוט שבת! מדבר הרב אברמסקי! בוודאי ידוע לך כי אסור להתקשר בטלפון בשבת, פרט למקרי פיקוח נפש. אני מתקשר בשבת לבקש תרומה, להודיעך כי הצלת ילדים מבי"ס נכרי, לזכותם בחינוך יהודי ותורני, הוא הצלת נפשות ממש! שבת שלום!"

חיי תורה בלבד הם חיים! אצל הבורח לעיר מקלט נאמר ונס אל אַחַת מן הַעָרִים הַאֵל וְחִי. הרמב"ם (פ"ז מהל' רוצח ה"א) פוסק עפ"י דברי הגמ' (מכות י). "תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו, שנאמר וְחִי, עשה לו כדי שיחיה, וחיי בעלי-הכמה ומבקשיה, בלא תלמוד, כמיתה חשובה". לא די לו ליעקב לשמוע שיוסף נושם, אוכל ושותה. הוא רוצה לוודא שהוא אכן חי, חיי נצח, שהוא דבוק בהש"ת! כי רק אַתָּם, הַדְּבָקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם כְּחַיִּים כְּלַכֶּם הַיּוֹם.

וכעת, הוסרה העטרה בהילקח רועה ישראל הג"ר אהרן יהודה ליב שטיינמן זי"ע, אשר נשא על ליבו את האחריות לילדי ישראל. זכיתי אף אני, במעט, לראות ולהרגיש מקרוב פי עבדך ערב את הנער, בדאגתו לפיקוח נפש של "כלל ישראל" באשר הם. בצלו חשנו כי יש לנו אב זקן, בראייתו הרחבה ודעתו העמוקה עשה במסירות נפש, שלא יהיה בין ילדי ישראל בחינה של וְאָחִיו מֵת, מות רוחני, ללא מזון לנפשו ומחיה לנשמתו. רוחו הגדולה חופפת עלינו בהמשך מפעליו הכבירים. גם בגן עדן הוא לנו אב זקן המעתיר בעד כולנו, ולאורו נלך.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ, מחנך - מנהל - מרצה - חבר 123ymm@gmail.com

הורים וילדים / הרב אליעזר הכהן פישר,
לפנים ר"י תקוות יעקב ור"מ בישיבת הגר"א,
מח"ס 'האיצטגנינות באספקלריא של תורה',

חובת האב בחינוך ילדיו (2)

אברהם אבינו ע"ה, האדם הראשון בבריאה שהכיר את הקב"ה בכוחות עצמו, ניחון במעלות ובסגולות רבות, אך כאשר האלוקים מגדיר את מעלתו של אברהם, הוא בוחר לציין את המעלה הבאה: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט".

הקב"ה בחר מכל מעלותיו של אברהם דוקא את היותו מחנכם של הדורות הבאים בדרך התורה והמסורה, כי אכן כן, החינוך עמד תמיד, מאברהם אבינו ועד ימינו אנו, בראש סולם העדיפויות של האומה היהודית.

התורה הקדושה מצווה: "רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך... ואת בנייהם ילמדו". כאשר התורה עוסקת בחינוך הילדים ובהעברת ומסירת מעמד הר סיני ומטרותיו לדורות ההמשך של כלל ישראל, היא נוקטת באזהרות ובציווים חריפים, חדים וחמורים מאין כמותם, זאת כדי ללמד את עם ישראל שחינוכם של דורות ההמשך של העם היהודי הוא בסיס לקיום האומה הישראלית והמעלה הגדולה ביותר של היהודי.

יעקב אבינו פעל בדרך זו, של העמדת החינוך בראש סדר העדיפויות, ולכן שולח הוא את בנו יהודה, עוד בטרם בואו שלו לארץ מצרים, כדי להקים במצרים, מדינת הישוב החדשה של משפחתו את בית החינוך, כפי שמעידה התורה: "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו", ופירש רש"י: "לתקן לו בית תלמוד - שמשם תצא הוראה".

נאמר בתורה (דברים ו, ז): "וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַחְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ".

וכתב הרמב"ן (שם): "ושננתם לבניך - גם אלה מצות מבוארות נרמזו כבר, כי מאחר שצוה במצות, חקת עולם לדורותיכם, ביני ובין בני ישראל אתה לעולם (שמות לא יז), זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו (בראשית יז י), הנה אנחנו מצווים שידעו בנינו המצות, ואיך ידעו אותם אם לא נלמדם".

על מצות הקהל, המתקיימת בבית המקדש בסוף שנת השמיטה, נאמר בתורה (דברים לא, יב): "וּבְנִייהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כֹּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אִתְּם אֲתֶם חַיִּים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אִתְּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ. הַקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיִירְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לְעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבַרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת", ופירש הרמב"ן: "למען ישמעו ולמען ילמדו -

האנשים והנשים, כי גם הן שומעות ולומדות ליראה את ה'. ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו - הם הטף, כי ישמעו וישאלו, והאבות ירגילום ויחנכו אותם. כי אין הטף הזה יונקי שדים, אבל הם קטני השנים הקרובים להתחנך, וזה טעם ולמדו ליראה - בעתיד, כי למעלה אמר ולמדו ויראו - אבל רבותינו אמרו (חגיגה ג א), האנשים ללמוד והנשים לשמוע, והטף למד בא, ליתן שכר למביאייהם", עכ"ל.

על חובת מצות תלמוד תורה אמר רחמנא (דברים יא, יט): וְלִמְדַתְּם אֶתְּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בְּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַחְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. ופירש רבינו מיוחס (שם): שתרגילו את בניכם להיות עסוקים תמיד בתורה, כמו שנאמר: "חונך לנער על פי דרכו".

כיצד מחנכים את הקטנים?

כתב הרמב"ם (הלכות תשובה י, ה): "כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה, וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה, ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, לפיכך כשמלמדו את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדו אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד שישגיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה", עכ"ל.

וכן כתב השל"ה הקדוש: (שער האותיות אות דל"ת - דרך ארץ): עיקר ויסוד גדול, גידול בנים. התורה אמרה (דברים יא, יט) 'ולמדתם אתם את בניכם', כי זהו תכלית של פריה ורביה להיות לו בנים ובני בנים עד עולם, עוסקים בתורה ובמצוות. וידוע, כי 'אדם עיר פרא יולד' (עפ"י איוב יא, יב), וייצר לב האדם רע מנעריו (בראשית ח, כא), על כן צריך להרגילו ולחנכו במדות טובות וישרות מעת שיוכל לדבר, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוכה מב א) תינוק היודע לדבר אביו מלמדו 'שמע ישראל' כו' (דברים ו, ד), 'תורה צוה לנו משה' כו' (שם לג, ד), וענינים כאלה.

ואמר הפסוק (משלי כב, ו) 'חונך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה', האב והאם לא ימנעו המוסר תיכף מימי נערותו, ולהוסיף תמיד דבר יום ביומו כפי אשר יוכל שאת לפי הבנתו, ולא ימנע ממנו שבט מוסר, כמו שכתוב (שם יג, כד) 'חושך שבטו שונא בנו, ואהבו שחרו מוסר'. וכל המדות הרעות שראוי לאדם השלם להתרחק מהם, כגון השבועות, והקללות, והכעס, והאכזריות, והגאות, והעזות, והקנאה, והשנאה, והתאוה, והרכילות, וליצנות, ולשון הרע, ודברי המותר, וכיוצא בהם אלף אלפים, וכן המדות הטובות שראוי להאדם השלם להתדבק בהם, דהיינו ההיפך ממדות הנזכרות לעיל, והמורא, והבושה, והשתיקה, ואלף אלפים

כיוצא בהם, ועל כולם ידיעת השם יתברך כפי כחו, ולהיות תמיד דברי קדושה יוצא מפיו, והרבה כאלו בכל שאר המדות, צריך למסור גופו שיעשה אותו קנין בנפשו, ויוכיחו תמיד בכל יום ויום, הוכח יוכיח אפילו מאה פעמים, דבר יום ביומו, לא ינוח ולא ישקוט עד שיהיו נקנים בנפשו.

חידות

חידות - שאלות לחידודא בפרשת השבוע

/ הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי

פירש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות בפרשת ויגש

א. איזו לשון בפרשה משמשת הן לתבואה והן לצאן ובקר?

ב. איזה כינוי לבית המקדש נמצא בפרשתינו?

ג. היכן הוזכרה ביות מצרים?

ד. איזו לשון בפרשה משמעותה "החלפה"? ואיזו לשון משמעותה "הנהגה"?

ה. כבוד אביו וכבוד סבו, מי עדיף?

חידותא דאפטרותא ויגש (יחזקאל ז)

ו. אילו פסוקים בקהלת (פ"ג) הם רמזים להפטרתינו?

תגובות ניתן לשלוח לכתובת: 7628366@okmail.co.il

תשובות לחידותא' ויגש

א. היכן הוזכר "סלע"?

(מא, כג) וְהָיָה שָׁבַע שָׁבָלִים צְנֻמוֹת דְּקוֹת שְׁדָפוֹת קָדִים צְמֻחוֹת אֲחֵרֵיהֶם: ופירש"י צנמות. **צונמא בלשון ארמי סלע**, הרי הן כעץ בלי לחלוח, וקשות כסלע. ותרגומו נצן לקין, נצן, אין בהן אלא הנץ, לפי שנתרוקנו מן הזרע:

והיכן הוזכרה "אבן"?

(מא, מב) וַיִּסֶר פְּרָעָה אֶת טַבְּעָתוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף וַיִּלְבַּשׂ אֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וַיִּשֶׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל צְנָאוֹ: ופירש"י רביד. ענק, ועל שהוא רצוף בטבעות קרוי רביד, וכן רבדתי ערשי (משלי ז, טז), רצפתי ערשי מרצפות. בלשון משנה מוקף **רובדין של אבן**. על הרובד שבעזרה והיא רצפה:

ב. היכן הוזכרה רוח הקדש או נבואה?

1. (מא, לח) וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל עֲבָדָיו הַנְּמֻצָא כֹּהָה אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ: ובתרגום הנשפח כְּדִין גְּבַר דִּי רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם ד' בָּהּ:

2. (מא, מה) וַיִּקְרָא פְּרָעָה שֵׁם יוֹסֵף צְפַנְת פְּעֻנָה. ובבעל הטורים "נטריקון צופה

פודה נביא תומך, פותר עניו נביא חוזה:^א
 3. (מב, א) וַיֵּרָא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שָׂבֵר
 בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לְמָה תִּתְרָאוּ:
 ופירש"י וירא יעקב כי יש שבר במצרים.
 ומדין ראה, והלא לא ראה אלא שמע,
 שנאמר הנה שמעתי וגו', ומדוע וירא, ראה
 באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר
 במצרים, ולא היתה נבואה ממש להודיעו
 בפירוש שזה יוסף:
 4. (מב, יא) כָּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נַחְנוּ בְּנֵים
 אֲנַחְנוּ לֹא הָיוּ עִבְדֶיךָ מְרַגְלִים: ופירש"י
 כלנו בני איש אחד נחנו. נצנצה בהם רוח
 הקדש וכללוהו עמהם, שאף הוא בן
 אביהם:
 5. (מג, ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיו
 שְׁלָחָה הִנְעַר אֹתִי וְנִקְוָמָה וְנִלְכָה וְנַחֲיָה וְלֹא
 נָמוּת גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֶתָּה גַּם טַפְנוּ: ופירש"י
 ונחיה. נצנצה בו רוח הקדש, על ידי הליכה
 זו תחי רוחך, שנאמר ותחי רוח יעקב
 אביהם:
 6. (מג, יד) וְאֶל-שׁ-דִּי-יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים
 לְפָנֶי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם אַחַר
 וְאֶת בְּנֵימִין וְאֶנִּי כַּאֲשֶׁר שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי:
 ופירש"י אחר. רוח הקודש נורקה בו (ב"ר
 צא, ז), לרבות יוסף:
 ג. מנין שהשבטים פרנסו אחרים?
 (מג, כ) וַיֹּאמְרוּ בֵּי אֲדָנָי יִרְדּוּ וְיִרְדְּנוּ
 בַּתְּחִלָּה לְשָׂבֵר אַכְלִי: ופירש"י ירד ירדנו.
 ירידה הוא לנו, רגילים היינו לפרנס
 אחרים, עכשיו אנו צריכים לך (ב"ר צב, ד):
 ד. איזו פעולה הנועשית במקדש עשו
 אחי יוסף?
 (מג, כד) וַיְכִינּוּ אֶת הַמִּנְחָה עַד בּוֹא יוֹסֵף
 בְּצִהְרֵיכֶם כִּי שָׁמְעוּ כִּי שָׁם יֵאָכְלוּ לֶחֶם:
 ופירש"י ויכינו. הזמינו, עטרוהו בכלים
 נאים:
 וכע"ז נאמר בחז"ל (ביכורים פ"ג-
 משנה י ועוד) שהיו מעטרין את הביכורים.
 ה. איזו מי"ג המידות דרבי שמעאל
 מוזכרת בפרשה?
 קל וחומר, שנא' (מד, ח) הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר
 מְצָאנוּ בְּפִי אֲמִתְחַתֵּינוּ הִשְׁיִבְנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ
 כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנַב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב:
 ופירש"י הן כסף אשר מצאנו. זה אחד
 מעשרה קל וחומר האמורים בתורה, וכלן
 מנויין בבראשית רבה (צב, ז):

תשובות חרוותא דאפטרותא מקץ (הפטרת חנוכה, זכריה ב')

ו. באיזה כינוי נתכנו המלאכים
בהפטרה?

(ז) כַּהֲ אָמַר ד' צְבָקוֹת אִם בְּדַרְכֵי תִלְךְ
 וְאִם אֶת מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמַר וְגַם אֶתָּה תִדִּין
 אֶת בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמַר אֶת חֲצָרֵי וְנִתְתִּי לְךָ
 מִהַלְכִים בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה: ופירש"י
 העומדים. שרפים ומלאכי השרת שאין
 להם ישיבה:

וכתב בכלי יקר (ויקרא יח, ד) "כי בעה"ז
 נקרא האדם מהלך שהוא נעתק ממדריגה
 למדריגה כמ"ש (זכריה ג, ז) ונתתי לך
 מהלכים בין העומדים האלה, כי המלאך
 נקרא עומד כי הוא עומד במדריגה אחת
 אבל האדם נקרא מהלך"

ז. מנין שקדושה שניה קדושה לשעתה
ולעתיד לבוא?

שנא' (זכריה ב, ו) וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר אֶלִּי לֵאמֹר
 זֶה דְבַר ד' אֵל זְרַבְבָּל לֵאמֹר לֹא בְחִיל וְלֹא
 בְּכַח כִּי אִם בְּרוּחִי אָמַר ד' צְבָאוֹת:

וביאר מרן הגר"ח מבריסק זצוק"ל^א
 שזהו רמז לדין (שבועות טז). "קדושה שניה
 קדושה לשעתה ולעתיד לבוא", עפ"י דברי
 הרמב"ם (פ"א מהל' תרומות הלכה ה)
 דקדושה ראשונה שהיתה ע"י כיבוש, כיון
 שבטל הכיבוש בטלה הקדושה, אבל
 בקדושה שניה שלא היתה ע"י כיבוש רק
 ע"י חזקה, נתקדשה רק ע"י חזקה לחוד
 וחזקה לא בטלה.

ועפ"ז ביאר הפסוק "לא בחיל ולא בכח
 כי אם ברוחי", שכאן נאמר בנבואה דין זה
 שבקדושה שניה תתקדש הארץ בלא
 כיבוש אלא רק בחזקה בלבד (ועי'
 בהערה^א).

תשובות 'חרוותא דהלילא' - שאלות על ההלל

ז. היכן נרמזו בני לוי?
 (ק"ח, ד) יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי ד' כִּי לְעוֹלָם
 חֲסִדוֹ: ופירש"י יראי ה'. אלו בני לוי שכתוב
 בהם מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי
 (שמות לב) במעשה העגל ונלחמו עם
 ישראל כשאמרו נתנה ראש ונשובה
 מצרימה (במדבר יד):

והיכן נרמזו הגרים?
 (קטו, יא) יִרְאֵי ד' בְּטַחוּ בְד' עֲזָרְךָ וּמִגְגָּם
 הוּא: ופירש"י יראי ה'. אלו הגרים:^א

ח. היכן נרמזה ציון?
 (ק"ג, ט) מוֹשִׁיבֵי עֶקְרַת הַבַּיִת אִם הַבְּנִים
 שְׂמֵחָה הִלְלוּ-הָ: ופירש"י עקרת הבית.
 ציון שהיא כעקרה יושבינה: אם הבנים
 שמחה. כי חלה גם ילדה ציון את בניה,
 (ישעי' סו):

והיכן נרמזה ארץ ישראל?
 (קטז, ט) אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ד' בְּאַרְצוֹת
 הַחַיִּים: ופירש"י בארצות החיים. ארץ
 ישראל שגרשוני אויבי ורודפי ממנה בימי
 שאול ועל כרחם חזרתי:
 ט. מנין שאין אומרים שירה אלא על
 הייך?

(קטז, יג) כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשֶׁם ד'
 אֶקְרָא: ופירש"י כוס ישועות אשא. אביא
 הנסכים על התודות שנדרתי כמו שאמר
 לך אזבח זבח תודה ועל אותו הכוס בשמך
 אקרא על הישועה זו, שכן אין הלוי אומר
 שירה אלא על הייך:

י. היכן הוזכרו בתי כנסיות ובתי
מדרשות?

(ק"ח, יט) פְּתַחוּ לִי שַׁעֲרֵי צִדְקָה אֲבָא בָם
 אוֹרָה -ה'. (לישנא אחרינא) ואלו הן שערי
 צדק אותם השערים של בתי כנסיות
 ומדרשות אשר הם לה' והצדיקים באים
 בהם:

יא. היכן רמוז בית המקדש?
 (ק"ח, כ) זֶה הַשַּׁעַר לְד' צִדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:
 ופירש"י זה השער. של בית המקדש שהוא
 לה'.

יב. היכן הוזכרה הבטחת ד' לאבות?
 (ק"ז, ב) כִּי גִבַר עֲלֵינוּ חֲסִדוֹ וְאָמַת ד'
 לְעוֹלָם הִלְלוּ-הָ: ופירש"י ואמת ה' לעולם.
 ששמר הבטחתו שהבטיח את האבות:

יג. היכן נרמזו גוג ומגוג?
 (ק"ח, י) כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי בְּשֵׁם ד' כִּי
 אֲמִילָם: ופירש"י כל גוים סבבוני. מדבר
 במלחמות גוג ומגוג שכל הגוים יהיו שם,
 כמו שנאמר ואספתי את כל הגוים אל
 ירושלים למלחמה (זכריה יד):

צְבָאוֹת: והיינו שכיון שקדושה שניה תהיה ע"י
 חזקה ולא ע"י כיבוש לא תבטל בגלות אדום.
 ע"כ מדברי מרן הגר"ח שנכתבו כמיעוט ערכי.
 ונראה רמז לזה בלשון הפיוט מעוז צור 'לעת
 תכין מטבח מצר המנבח/ אז אגמור בשיר מזמור
 חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ': שמדויק הלשון "או אגמור"
 נראה כוונתו שבעת הישועה השלימה לעת"ל
 או תגמר חנוכת המזבח שהתחילה כבר בימי
 החשמונאים.

כ. ויש להבין מדוע במזמור ק"ח פי' שיראי ד'
 הם שבט לוי וכאן פי' שהם הגרים.

ויתכן שכבר פי' שבחם של האומות במזמור
 הללו את ד' כלל גויים, ובכללם גם הגרים.
 ונראה עוד שפירש"י שהוא שבח מיוחד ששייך
 למה שעשו שבט לוי והוא שבח יותר גדול מגר
 המשבח את ד'.

כ. שאלנו היכן רמוז, ומפורש עוד (קטז, יט)
 בְּחִצּוֹת בַּיִת ד' בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם, וכן (ק"ח, כו)
 בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם ד' בְּרַכְנוּכֶם מִבַּיִת ד':

כני היצחק העמדים על אדון כל הארץ: ופירש"י
 שני בני היצחק. קרן כהונה ומלכות הנמשחים
 בשמן המשחה:

ובהמשך הנבואה בפרקינן נאמר (שם ב, ד-ה)
 וַאֲנִי וְאִמְרֵי אֵל הַמְּלָאךְ הַדָּבָר כִּי לֵאמֹר מַה אֵלֶּה
 אֲדֹנָי: וַיֵּעַן הַמְּלָאךְ הַדָּבָר כִּי וַיֹּאמֶר אֵלֵי הַלּוֹא
 יִדְעַת מַה הֵמָּה אֵלֶּה, וְאָמַר לֹא אֲדֹנָי:

ותמוה הדין ודברים בינו לבין המלאך, שהרי
 גם זה הוא חלק מדבר ד' שבנבואה.

וביאר מרן הגר"ח הלוי זצוק"ל, שמה ש"לא
 ידע" הנביא הוא שראה שמן המשחה של כהונה
 ומלכות, והוקשה לו שלא היו בבית שני מלוכה
 ושמן המשחה, וע"ז השיב לו המלאך "הלא
 ידעת", היינו שכאן אני מודיע לך, שהבית השני
 והשלישי בית אחד הם, ולכן ראית המלוכה
 ושמן המשחה שעתידי להיות או.

ואמר לו המלאך שהטעם שהם אחד הוא: (שם
 ב, ו) וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר אֶלִּי לֵאמֹר זֶה דְבַר ד' אֵל זְרַבְבָּל
 לֵאמֹר לֹא בְחִיל וְלֹא בְּכַח כִּי אִם בְּרוּחִי אָמַר ד'

א וקצת צ"ב ש"נביא" מופיע פעמיים.

ובמדרש איתא (בראשית רבה פרשה צ אות ד)
 "ורבנן אמרי צד"י צופה, פ"א פודה, נו"ן נביא,
 תי"ו תומך, פ"א פותר, עי"ן ערום, נו"ן נבון,
 חית"ת חוזה". ויתכן שצ"ל בבעה"ט "נבון" (וכן
 תקנו בהוצ' המאור)

ב מהלך זה היה רגיל מו"ר זקני הגאון ר' אליהו
 הורביץ זצוק"ל (שנלב"ע בשנה זו) למסור בשם
 מורו ורבו הגרי"ז זצוקללה"ה, שאמר בשם אביו
 מרן הגר"ח זצוקללה"ה, ומובא בחידושי הגרי"ז
 סימן קע"ט, עיי"ש באריכות.

ג הרחבת הדברים, שבתחילת נבואת זכריה על
 בנין בית שני נאמר (זכריה ב, ג) וְשָׁנִים יִתִּים
 עֲלֶיהָ אֶחָד מִימֵין הַגְּלָה וְאֶחָד עַל שְׂמֹאלָהּ:
 ופירש"י וּשְׁנֵים זִיתִים עֲלֶיהָ. אצל שני אילנות
 שהזיתים גדילים בהם:

ולקמיה מבואר ענין שני הזיתים (שם ד, יא-
 יד) וַאֲנִי וְאִמְרֵי אֵלֵינוּ מַה שְׁנֵי הַזִּיתִים הָאֵלֶּה עַל
 יְמֵין הַמְּנוּרָה וְעַל שְׂמֹאלָהּ וְכו' וַיֹּאמֶר אֵלֶּה שְׁנֵי

חזרתי בתשובה בגלל ילד בן שבע לסמינר ערכים הגיע יהודי העוסק בשיווק ממתקים. בסוף הסמינר ניגש לרב עמנואל תהילה ואמר לו, כבוד הרב, ההרצאות שלכם נפלאות מאד, וההוכחות שלכם שיש בורא לעולם וגן עדן וגיהנום ברורות ללא עוררין, אבל מי שבאמת גרם לי שאחזור בתשובה זה ילד בן שבע.

וכך סיפר אותו יהודי: "אני יבואן של ממתקים וסוכריות במקצועי, והיום חילקתי סוכריות ארוכות מאוד עם ליקר, טעימות מאוד, לכל הילדים, כמובן שכולם אכלו את זה בתשוקה גדולה. רק ילד אחד שהיה לו כיפה על הראש, ראיתי איך הוא מסתכל על כולם שאוכלים בהנאה מרובה והוא לא אכל, אלא התחיל לרוץ עם הסוכריה בידו. עקבתי אחריו לראות מה מעשיו, והנה אני רואה שהוא הגיע לאמו עם הסוכריה ביד, ושואל אותה, אמא יש לזה הכשר? אמו בדקה את הסוכריה מכל כיוון ואמרה לו, שאין שום הכשר על האריזה ונתנה לו סוכריה של טופי במקום זה.

הילד לקח את הטופי מאמו, בירך ואכל. אפילו לא התלונן ולא נראתה אכזבה על פניו על שהפסיד סוכריה "שווה" על פני טופי פשוט. באותו רגע הזדעזעתי בלבני ואמרת לעצמי: איזו גבורה יש לילד הזה! בשביל ילדים בגילו סוכריות וממתקים זה עיקר חייהם, אביו ואמו הרי לא היו לידו, והוא ראה את כולם לועסים בהנאה, אז מה מביא אותו לרוץ לשאול את הוריו אם יש לסוכריה הכשר?!

אבל הילד הזה ידע, אני אדם ולא בהמה. יש תשוקות – אבל יש גם אלקים! ישנן הרצונות שלי – אך גם ישנן רצונות הבורא!

כשראיתי את זה, גמלה בליבי ההחלטה שאני רוצה להפסיק לחיות כבהמה, מעתה אני רוצה להיות אדם, גם אני רוצה לבטל רצוני מפני רצון ה'. *

כל אחד במקומו ובמצבו, מסוגל להיות פחות בהמה. יותר בן אדם...

ללא חת – פרקי גבורה יהודית ממסכת חיו

של הגר"פ שרייבר זצ"ל / הרב חנוך חיים

ויינשטוק

תקציר ענייני:

שנה וחצי שהתה משפחת שרייבר בסיביר הם הצליחו לשרוד שני חורפים וקיץ קשים ביותר, בניסי ניסים יצאו מסיביר יחד עם כל אלו ששהו בסיביר, הם עברו לאוזבקיסטן שנמצאת באסיה במגמה להגיע משם לארץ ישראל, אך שהותם התארכה שם שנה נוספת, בד' אדר תש"ב נפטר לפתע אביו של פיני'לה הר"ה צ"ר רבי ישראל בונם זצ"ל בשל תנאי תברואה קשים ביותר שגרמו לו לחלות בטיפוס

מחלה אנושה שצריכה טיפול מהיר בבית חולים מובחר אך המקום היה מוזנח ואי אפשר היה לאשפו את החולה וכך נמוגו חיים תורניים שנמשכו כ-36 שנים מועטים השנים אך מלאים בעליה רצופה בתורה, עתה נופלת אחריות כבידה על פיני'לה להתעסק בקבורת אביו המנוח זצ"ל.

פרק י"ד - פרק הבגרות הראשון של פיני'לה

פרק הבגרות הראשון שעבר פיני'לה בן ה-11 היה סביב התעסקותו בקבורת אביו זצ"ל, למרות היותו עדיין רך בשנים חש לפתע את עצמו בוגר, אין אחד חוץ ממנו שיתעסק בקבורת אביו הצדיק, למרות הכאב הנורא בו היה אחוז עם סילוקו של אביו מורו ורבו ידע שעליו להיות איש המעש, עליו לדאוג לו לקבורה, למרות שהוא נמצא באיזה קולחון קטן במקום נידח, עליו לחפש אחרי יהודים טובים שיעזרו לו במשימה לקבור את האבא.

קשה אפילו לדמיין איך נראה ילד בגיל כזה שעד עתה חסה בצלו של אביו איך הוא מתנער ברגע הכאב הכי קשה ונוטל באחת את כל הפיקוד על משימה לא פשוטה, זה לא להתקשר ל"חברה קדישא" מסודרת שתעשה בשבילו את כל המלאכה (גם את זה לא נאחל רק לשונאיהם של ישראל שילדים קטנים יתעסקו בכאלו משימות) אלא את הכל צריך הוא לעשות "סלף סרוויס" (עבודה עצמית) ליטול את הגופה להכין אותה לקבורה, למצוא מקום ראוי לקבורה, להביא את הגופה עד למקום זה, לחצוב בקרקע בעומק מספיק כדי להטמין גופה בצורה מכובדת ליהודי (הרבה הלכות יש בזה ואין צורך לפרט).

הייתה כאן משימה כבידת משקל, לקבור במקום כה נידח שמעטים היו היהודים שהתגוררו בה חולה טיפוס רח"ל שנפטר מהמחלה הקשה שהינה חשוכת מרפא ומדיקה בקלי קלות את כל הבאים במחיצת החולה (והנפטר) מאין ימצא יהודים בעלי מסירות נפש שיסכימו להטות שכם? אך הוא לא חשב כלל על הקשיים, הוא הבין את נחיצות העניין ותיכף יצא לחוץ במהירות לבקש עזרה מאחים יהודיים שמתגוררים גם שם ולבקש את עזרתם ליטול את הנפטר מהבית עד לאזור שניתן לקבור בו.

למזלו הטוב פגש בשני יהודים טובים שניאותו להושיט לו יד כששמעו מהיתום הצעיר על פטירת האבא הצדיק, הייתה זו מסירות נפש עצומה מצידם, כי חולי טיפוס מסוכנים להדביק את הנוגעים בהם גם במותם. כשהיה אדם לוקה חלילה במחלה זו, היו הבריאים מתרחקים ממנו בפחד אימים, שמא אף הם יפגעו במחלה מסוכנת זאת.

ואם בחולים חיים לא רצו להתעסק למרות שניתן היה להצילם אם היו מחישים להם עזרה מיידית, על אחת וכמה שלא רצו להתעסק עם אותם אלו שמתו

מחיידקי המחלה [זה הביא שהיה קשה למצוא מתנדבים שיתעסקו בקבורת אותם נפטרים, רוב הנפטרים הונחו במקום שמתו, ואלו שנתרו בחיים ביקשו לעצמם מקום מגורים אחר כדי שלא להיות בשכונתם אף לרגע אחד].

הם נטלו בזהירות את גופו הטהור של רב ישראל בונם כדי להביאו לקבר ישראל, במקומות אלו לא היו בני קבורת מסודרים, כל אימת שאירעה פטירה רח"ל היו מחפשים מקום ביער הסמוך למקום, חופרים קבר ומכסים בעפר. לא היה ניתן להניח שלט שיכריז על הציון, במשך הזמן היטשטש הזיכרון עד שלא ניתן היה למצוא את מקום הקבורה.

גם במקרה זה אי אפשר היה למצוא מקום מוגדר לקבורה, הם נאלצו להסתפק באיזו קרחת יער קרובה למקום הישוב, אתי חפירה לא היו להם, וכך נאלצו לחפור באדמה הקפואה באצבעותיהם, הכרייה נמשכה משך שעות רבות, עד שנוצר קבר במימדים המתאימים. בדחילו ורחימו הורד הנפטר הקדוש שכל ימיו היה צנוע והתהלך בצידי דרכים ולא חיפש רק איך לעשות נחת לבורא יתברך, אף בפטירתו הלך בשקט ובצנעה למקום בו איש לא יעלה על קברו, זהו חלק מהגזירה הקשה שפוקדת את העם היהודי זה זמן רב, כאשר כל סדרי העולם נהפכו אין כמעט איש שיזכה לקבורה יהודית, אך זכה ר' ישראל בונם כי בנו מחמדו ישית את ידו על עינו ולא ידיים זרות יעשו זאת. [לאחר שנים רבות הלך לשאול את גאון ההוראה רבי שמואל הלוי וואזנר זצוק"ל אם נהג כהלכה בעת הקבורה, היות וחסרו פרטים מסוימים בקיום ההלכה של קבורת המת].

פיני'ע מכסה ברגבים ובדמעות את גופת אביו מורו ורבו, הלב קרוע לחלוטין להיפרד כעת מהאבא לנצח אינו דבר פשוט מי יכול להבין כאב של יתום צעיר כל כך שצריך לבדו להתמודד עם כאב היתמות אך השכל שולט על המוח, הוא יודע שעתה החלק שמתבקש, לומר קדיש יתום לעילוי הנשמה, אך איך יאמר קדיש אם רק שני יהודים לצידו? זו היא א"כ תהיה המשימה השניה שלו עתה ואת זה עליו לעשות בזריזות, ביער שולטת הבדידות, אם ימצא בס"ד אנשים בקרבת מקום זה יהיה מאותה סיבה, קבוצת אנשים שמלווה את גופת יקירם למנוחת עולמים, הוא ביקש את המלווים להמתין לו, עליו למצוא עתה עוד שמונה יהודים כדי לומר קדיש אחד לכל הפחות על אביו הצדיק, את החסד הזה מבקש הוא מהם. וכך נשאו אותו רגליו בזריזות לחפש מניין יהודים.

במסע חיפושיו פגש בשני מניינים של יהודים שהיו במשימת קבורה, אלא שרובם ככולם לא היו שומרי תורה ומצוות, שכלם הגס משיג כדי קבורה ותו לא, הם לא הבינו את גודל החשיבות באמירת "קדיש יתום" על נפטר ולא היו מוכנים להיעתר לבקשתו המוזרה, להצטרף למניין לאמירת קדיש יתום. רק לאחר שראו את העצב הרב שנסקף מפניו

המיוסרות נמס לבבם, מזה שלא השכילו להבין מהדברים הבינו משיברון הלב שעטה את היתום הטרי, הזיק היהודי ניצת במקרים כאלו, כשהבינו עד כמה חשוב ליתום הצעיר לומר את המילים "יתגדל ויתקדש שמייה רבא" נגררו אחריו עד לחלקת הקבר הטרייה וענו אחריו (ככפויי שד) אמן, ואמן יהא שמייה רבא.

באמירת הקדיש חש איך גופו מזדקף, שכלו החריף הבין היטב את משמעות אמירת הקדיש על ידי היתום, מילים אלו רומזות לו כי מעתה עליו למלא את חסרונו של האבא, עד עתה היה בעולם אבא הצדיק שמילא את תפקידו בנאמנות, עתה עם העדרו נפער חלל גדול ועליו להיות ממשיכו, בעולם הזה אין מצב של "חלל ריק" אפילו לרגע קט, מרגע שאבא עבר לעולם שכולו טוב נכנס הוא פיניע לתוך התפקיד, הוא חייב למלא את החלל הגדול שנוצר עם העדרו שחלילה וחס לא יחסר קידוש השם אפילו לרגע אחד קט, פיניע הוא חכם מאד, הוא מבין היטב את גודל האחריות שנפל על שכמו בזה שנעשה ממשיכו של אבא, עליו למלא את חסרונו בעולם, זה אינו מסתכם באמירת פרקי משניות ובחיפוש אחרי מניין בכל יום כדי לומר בג' התפילות קדיש יתום (כבימים כתיקונם) כשיש בית רגיל, אמא בריאה דודים ודודות וכמה אחים מבוגרים אפשר לחלק את התפקיד הקשה לכמה חלקים, לא כל המעמסה נופלת על אדם אחד.

אבל במקרה שלו הסיפור קשה מאד, הכל נופל עליו בבת אחת, אמא רח"ל חולה מאד ומי יוכל להושיט לה את הרפואות אם לא הוא, הוא גם לא יודע מה יהיה עמה בעתיד? קשה לו להאמין שתוכל לצאת מהמחלה בלי תרופות מתאימות, אין לו לא דודים ודודות ולא אחים מבוגרים שיוכלו לחלוק עמו בנטל רק את סבתא חנה, אבל היא כבר ישישה וחלושה ולא תוכל להביא הרבה תועלת, מעתה עליו להיות זה שמוליך את הבית ובעיקר לפרוס חסות על אח פעוט על כל המשמעות, באחת השיל את שנות הילדות מעליו, למרות שהוא בסך הכל ילד בן 11 שנים, למרות רכות שנותיו עליו להיות ממשיך דרכו של האבא שמסר את נפשו להיות יהודי בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.

זה לא תפקיד פשוט להיות מבוגר לפני הזמן, בדרך העולם ילד מתפתח בשלבים, כל שלב צריך להיות ממוצה עד תום, אסור לדלג כמה שלבים קדימה, זה כלל אינו מומלץ ובריא, אבל העולם אליו נקלע שונה בתכלית, כאן אי אפשר להיעצר לרגע, בבת אחת הוטל פיניע אל יתמות קשה ביותר.

עד לאותו רגע היה עטוף באבא צדיק וקדוש, שאמנם ניצב שתי רגליו ארצה, אבל ראשו הגיע השמימה, הוא היה עבורו המשענת הרוחנית העיקרית שלו, הוא היה מורה דרכו לחיים, ממנו למד את כל היסודות, תורה תפילה אהבת ה' ויראה אין סופית מפני חטא, מסירות נפש לתורה בלי כל שיוור, יגיעה אין סופית בהבנת

עומק התורה ובחזרה אין סופית פעם אחר פעם על הנלמד, כי אינו דומה שונה פרקן מאה פעמים לשונה פרקן בפעם המאה ואחת, לא להתפעל מברק הסברא רק לחתור אל נקודת האמת, הוא לא היה רק אבא מסור אלא בעיקר המחנך הגדול שלו, מיום עומדו על דעתו ינק ממקור זה את כל מה שהיה לו עד עתה.

האם אפשר להבין איזה קשר היה ביניהם? קשר הדוק ביותר שמעטים חוו דוגמתו, והנה לפתע כל זה אבד באדמת נכר אבידה מוחלטת, כי נקבר באיזה יער זנוח ביותר שקשה למוצאו, אין על גבי קברו אפילו ציון מינימאלי שיציין בעתיד את מקום מנוחתו, אם אי פעם יגיע למקום לא יוכל לדעת היכן מקום מנוחתו, לא יהיה לו לאן לפנות בעת שיקשה על הלב, לבקש דרכו ישועה מאת הבורא יתברך, כפי שעושים כל היתומים שחשים שלא לחלוטין איבדו את הקשר עם אבא או אמא המנוחים, גם לאחר עשרות שנים חשים היתומים באיזה שהוא קשר עם ההורים דרך מקום מנוחתם, ואילו לו לא יהיה שום זכר מהציון, מרגע שנסתם הגולל ניתק כביכול הקשר, מעתה הקשר יהיה רק דרך אמירת הקדיש ואמירת המשניות.

לאחר הקבורה שב לביתו, כולו חיל ורעדה מהעתיד הלווה בערפל, אמו הצדקת שוכבת חולה אנושה במיטת חוליה זה כמה ימים והיא זקוקה לרחמי שמים מרובים, מי יוכל לטפל בה במקום כה מרוחק כשאין באזור בית חולים ראוי לשמו, לא רופאים ואחיות ואין תרופות מתאימות, שפתותיו רוחשות כל העת תפילות לשלומה, לא צריך להיות מבין גדול כדי לדעת שמצבה גרוע מאד, המחלה הקשה קיננה בקרבה זה זמן והעמיקה את אחיזתה. עתה עליו לסעדה וגם לדאוג לאחיו הקטן בן השנתיים וחצי, אין לו רגע אחד של מנוחה, הוא מנסה להקל עליה מאד, סבתא חנה גם היא משתדלת כמיטב יכולתה להושיט עזרה, אבל היא אינה במיטבה, היסורים הרבים שעברה הטביעו את חותמם ואף היא זקוקה לישיעה רבה.

שלושה ימים נוספים של יסורים נוראים עברו על האמא האומללה, ימים ארוכים של יסורים נוראים, אך נגזרה הגזירה ממרומים על הצדקנית למסור את נפשה לבורא יתברך, המשפחה הקטנטנה הוכתה שבר על שבר, עת התאחדו הנאהבים והנעימים שבחייהם ובמותם לא נפרדו כדי לחסות תחת כסא הכבוד, הטרגדיה המשפחתית התעצמה עתה, כל המסגרת התפרקה לחלוטין בלי פרק זמן של התאוששות.

פיניעה'לה יתום עגול.

עם כל הכאבים הרבים אותם חווה ביתמות הכפולה שהוטלה עליו בבת אחת, לא שכח לרגע את חובתו כיהודי. תפקיד ה"קברן" הוטל רק עליו, בהיותו הבן הבוגר עוד לא התאושש מהמשימה הלא קלה הראשונה, עתה עליו לחזור על זה פעם נוספת, האם שוב יתמול מזלו למצוא

יהודים טובים שיסכימו לשאת את הנפטר שנופטר מטיפוס עד ליער, ניסים לא תמיד חוזרים על עצמם, האם שוב יצליח למצוא? אך הוא לא איבד את עשתונותו ושוב ניסה את מזלו לחפש עזרה בכריית הקבר ובקבורה, אך (כנראה ש)הפעם לא מצא מי שיעזור לו במשימה, בכוחות על אנושיים נאלץ לשאת את המיטה אל קרחת היער, אם לא די בכך הפעם גם היה עליו לכרות הקבר בעצמו.

בידיים חפות מכלי עזר חטט משך שעות ארוכות באדמה הקשה והקפואה קבר היה עליו לעמול בזה ללא לאות גופו נפרך לחלוטין אך בעקשנות ובהתמדה מופלאה הצליח לכרות קבר אחרי שעות רבות ולכסות אותה כיאות, אי אפשר לתאר במילים תעצומות נפש כאלו לעמוד תוך שלושה ימים ולקבור במו ידיו את שני ההורים רח"ל, הרי צריכים לזה כוחות על אנושיים כדי להתמודד לבד עם משימה כזו ולא להתמוטט, אך דווקא מקשיים אלו צמח, נשמתו חושלה פעם אחר פעם, הוא התמודד עם ניסיונות כאלו שכמעט אף ילד בגילו לא חווה, ניסיונות אלו גידלו אותו וחיילו אותו לקראת המאבקים האין סופיים שיאלץ לעבור בתוך תקופה קצרה על ההמשך הרוחני שלו.

[האם בפעם זאת יכל היה לומר "קדיש יתום" כבעבר, הדבר אינו ברור. ישנן שתי גירסאות בדבר, הגירסא האחת גורסת כי לא מצא מניין אנשים שיגידו אחריו אמן ולכן נאלץ לוותר. אבל בכתבי בנו הצעיר הג"ר עזיאל שליט"א (שכתב כמעט כל מה ששמע מפיו אביו זצוק"ל) מופיעה גירסא שניה, כנראה שהיה לו מניין גם על אמו לאחר טורח ועמל רב לקבצם, אלא שלא היו שומרי תורה ומצוות].

רגעי הפחד הנוראים.

לבו שתת דם בעת שנפרד מאמו, מי יכול לתאר את כאבו של לב צעיר כל כך, שבצוק העיתים התבגר טרם עת. עתה צריך הוא לעמוד באיזו חורשת עצים בנקודה זעירה אי שם, ליד קברה הרענן של אמו הצדקנית ולהיפרד ממנה עד תקום לקץ הימים. קשה היה לו מאד לאבד בתוך שלושה ימים את שני הוריו היקרים.

הזיכרונות הציפו אותו כדי כאב, הוא לא היה עשוי מאבן, ילד רגיש היה, בתחילת שנות התפתחותו, כמה טבעי שכעת הוא חנוק מדמעות. כמה יכול הוא לעבור בימי חייו הקצרים??

התחושה של מה היה לו עד לפני שלוש שנים ומה יש לו עתה, הייתה טבעית. הזיכרונות נישאו אל עיירת הולדתו עם ירוסלב שם היה לו בית מסודר וחם, עם הורים מאושרים שהשקיעו בו את כל נשמתם, חפצם היחיד היה, לראותו יהודי אמיתי שהוגה בתורה יומם ולילה, ועל פיה ינהג את כל אורחות חייו.

בימים הללו לא ידע כל דאגה, מלבד להיות יהודי כהלכה ללמוד כמו אבא ולהתפלל ברוב רגש. אך לפתע הכל התהפך, זה כמה שנים שהוא נודד עם משפחתו על פני ארצות שונות, הוא שהה בתוך גיהינום קרח תקופה ארוכה מאד,

אולי שב ואל תעשה עדיף? מי יוכל לפתור
עבורו שאלות קריטיות ביותר?

וחזקת והיית לאיש!!!

הפחדים והלבטים שלו היו רק לרגעים
ספורים, במהרה התאושש וחזק את
עצמו, אם הקב"ה מביא את הניסיון הזה
אלי, סימן שאני יכול, הקב"ה אינו בא
בטרוניה לבריותיו, והוא אינו מנסה כשאי
אפשר לעמוד בזה.

אמת ישנם קשיים גדולים, אבל הוא
הרי הכל יכול, ויש בידו להביא את
הישועה. להישאר מסוכן מאד אי אפשר
להישאר במקום כל כך מבודד מלא
תחלואה וככל שישאר הסיכויים לצאת
יקטנו וילכו, כעת עוד ישנם יהודים
שמתכוונים לצאת מהמקום, הוא יוכל
להתלוות אל אחד מהיוצאים לדרך, אמנם
אף אחד שם לא יקח על עצמו את
האחריות עליהם, אבל לכל הפחות הוא
יתקדם בדרך אל המטרה, נכון זה מפחיד
מאד לצאת לדרך כזו ארוכה כשאינו
פורס חסות עליך אבל אסור להישאר רגע
אחד במקום, יש לו כעת מבחן גדול של
אמונה שעליו לעבור אותו, אם ינסה
באמת יצליח לעבור אותו והקב"ה יושיט
את העזרה.

בשנתיים וחצי האחרונות ראה במו
עיניו כל כך הרבה סיעתא דשמיא, הקב"ה
נתן לאבא ולאמא את הכוחות העל
אנושיים להתמודד בתנאים הקשים
ביותר, ולקיים את מצוותיו במסירות נפש
ממשית, סימן שצריכים רק לרצות,
וכשרוצים באמת מגיעה ה"סייעתא
דשמיא".

לאחר זאת הרגיש את עצמו מחושל
מאד, אין עוד מקום לבכיות ולהסתגרות
של רחמים עצמיים שרק מפריעים, עתה
הגיע לפרק "וחזקת והיית לאיש" עליו
לקחת את התפקיד, בלי היסוס.

אם בימים כתיקונם מצב כזה הוא קשה
מאד, על אחת כמה וכמה במקום שומם
זה, כשכל אחד מהפליטים נתון בתוך
מלחמת הקיום האישית שלו. למי יפנה
עתה בשעה טרופה זאת?

הכאב והפחד שהרגיש היה חזק ביותר,
מחשבות רבות התרוצצו במוחו, מה יעשה
מעתה, באין דמות בוגרת שמלווה אותו,
סך הכל הוא נער צעיר בן 11 רך בשנים,
גם אם הדאגה הייתה מסתכמת בזה לחוד,
קשה הייתה מנשוא, אך אצלו מתעצמת
הבעיה שבעת מונים, עליו מוטלת מעתה
אחריות כלפי אחיו הקטן צבי בן השנתיים
ומחצה, איך יעשה זאת? היש ביכולתו
להעניק לו משענת אב ואם כשהוא עצמו
זקוק לזה מאד? מהיכן יקח את הכוחות
הללו, להעניק לאח הקטן את התמיכה
והאהבה לה יזקק?

מהיכן עליו להתחיל? ראשית עליו
לדאוג לכלכלת שניהם, לחפש בקר צהרים
וערב מזון. ולא רק זה, עליו גם להאכיל
להחליף ולשעשע את צבי הילדון, כאבא
ואמא. הוא לא יודע אם יוכל לתת לאחיו
הפעוט את ההרגשה הזאת, כמה שינסה,
ספק רב אם יצליח, כי צבי הקטנצ'יק כבר
הכיר את הוריו היטב, האם יסכין לתחליף
העלוב הזה?

שאלה קשה נוספת ניצבה בפניו, האם
להישאר במקום או לצאת לדרך? סכנת
הדבקות במחלות הקשות מרחפת על
שניהם, פלא גדול שעד עתה לא נדבקו
בנגיפי המחלה הנוראה שעשתה שמות
בכל מי שרק נחשף אליה.

עדיף לצאת מהמקום וכל רגע הוא
קריטי, אבל שאלת השאלות...איך עושים
זאת? ילד קטן יקח עתה אחריות על עצמו
ועל אחיו לצאת לדרך ללא מוצא בלי כל
מושג, בלי כל אמצעי מחיה מינימאליים
ובלי כל ציוד, האם יוכל לשרוד את כל
הדרך עד לארץ ישראל? האם זהו הצעד
הנכון, להישאר במקום מסוכן מאד? אבל
לצאת לדרך ללא מוצא מסוכן לא פחות.

ולאחר זאת, נדודים מחדש למקום נידח
ועזוב, בציפייה יוקדת לגמר המלחמה,
אלא שעתה נטרפו כל החלומות, שני הוריו
נפטרו עליו בבת אחת, הוא שרוי בקולחוז
נידח במדינה מוזנחת ונושא מעתה
אחריות כבדה על אח קטן בן שנתיים וחצי
בלבד, ילד שצריך לסביבה תומכת וחמה
של הורים מסורים. מי יוכל למלא עבור
אותו קטנטן את תפקיד אבא ואמא? סבתא
חנה אמנם הייתה איתם, אבל היא כבר לא
אשה צעירה, וברור שלא תוכל להתמודד
לבדה עם כל מטלות הבית.

מוחו הצלול הבהיר לו באחת, מעתה
יש לו תפקיד אחראי מאד, האם יוכל
להתמודד עם זה? שאל את עצמו שוב
ושוב.

לאחר רגעים מספר התעורר, למרות
הכל הוא לא לבד יש את סבתא. כשישנה
דמות מבוגרת מעליו, שיכולה להעניק
מעט חמימות, ולסייע במה שיכולה, זה
מעניק מעט תחושת תקווה וביטחון.

הטרגדיה מתעצמת בשלישית.

אבל תקווה זאת לא החזיקה אצלו
מעמד זמן רב, שלושה שבועות בלבד זכה
לשהות בצילה, והאסון תוקף אותו שוב
בשלישית.

סבתא חנה חלתה מאד, הצער הגדול
שעברה תוך תקופה קצרה, כאשר בעלה,
בנה יקירה, וכלתה, נפטרו על פניה, הקשו
מאד על סיכויי החלמתה, וכעבור ימים
ספורים שבקה חיים. בכך התעצמה
הטרגדיה... שני נכדיה נותרו בודדים
בעולם האכזר. בתוך שלושה שבועות
נפטרו על פני פיניע כל שלושת עמודי
הבית, לא היה רגע אחד של מנוחה
באמצע, געוואלד כמה יוכל לשאת ילד
קטן על צווארו?

בתוך פחות מחודש שימש פיניע
שלושה פעמים כקברן לבני משפחתו
האהובים, פחדים נוראים.
עתה כל האחריות נפלה על פיניה'לה,
לא היה לו קרוב וגואל שיוכל לדאוג עבורו.

לאספקלריא דרוש בדחיפות מתנדב בעל רצון טוב, לטיפול לשוני הגהה ועריכה (או אחד מביניהם), כרבע שעה בשבוע
המעוניין (בעל היכרות מוקדמת או קורא חדש) נא לפנות בהקדם לכתובת 2248228@gmail.com תודה רבה!